

”Hän ehti vain olla rakastettu”

Paavi Johannes Paavali I:n äkillinen kuolema ja siitä virinnyt
salaliittokeskustelu 1978–1990

Miikka Tarpeenniemi
Yleisen kirkkohistorian pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2018

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion Teologinen tiedekunta		Laitos – Institution Kirkkohistorian osasto
Tekijä – Författare Tarpeenniemi, Miikka Samuli		
Työn nimi – Arbetets titel "Hän ehti vain olla rakastettu" – Paavi Johannes Paavali I:n äkillinen kuolema ja siitä virinnyt salaliittokeskustelu 1978–1990		
Oppiaine – Läroämne Yleinen kirkkohistoria		
Työn laji – Arbetets art Pro gradu	Aika – Datum Syyskuu 2018	Sivumäärä – Sidoantal 88
Tiivistelmä – Referat		
<p>Tutkin tässä pro gradu -tutkielmassani paavi Johannes Paavali I:n eli Albino Lucianin (1912–1978) äkillistä kuolemaa syyskuussa 1978, siitä aiheutuneita ihmisten reaktioita ympäri maailmaa sekä niitä teorioita, joita kuoleman olosuhteista yleisesti esitettiin. Johannes Paavali I:n kuoleman tutkiminen on kirkkohistoriallisesti erittäin ajankohtaista, sillä siitä tulee kuluneeksi 40 vuotta syyskuun lopulla 2018. Johannes Paavali I on ollut katolisessa kirkossa muutenkin esillä, sillä syksyllä 2017 paavi Franciscus edisti hänen pyhimykseksi julistamistaan kohottamalla hänet Kunnianarvoisaksi.</p> <p>Tutkimuksen tarkoitus on tuoda esiin vuosien 1978 ja 1990 välisen ajan kehityslinjat, jotka paavin kuolema aiheutti Vatikaanissa, ulkomaisessa lehdistössä sekä muussa keskustelussa, kuten salaliittoteorioita käsittelevässä kirjallisuudessa. Paavin kuoleman aiheuttamia välittömiä reaktioita ruodin sanoma- ja aikakauslehdissä kirjoitettujen uutisten ja artikkeleiden pohjalta. Paavin kuoleman uutisointi näkyi lehdissä eri tavoin. Sanomalehdissä keskityttiin kuvaamaan tunteita, joita paavin kuolema oli ihmisissä herättänyt. Paavin kirjoitettiin olleen rakastettu ja hänen poismenonsa järkytti siksi monia. Katolisissa aikakauslehdissä näkyi puolestaan kriittisempi ote Johannes Paavaliin ja ne tulkitsivat eritellymmän hänen vaikutustaan paaviuden instituution jatkumossa.</p> <p>Kuolema herätti alusta pitäen epäluuloisuutta ihmisten keskuudessa. Paavin ei uskottu voineen menehtyä luonnollisesti vain 33 päivän virkakautensa jälkeen. Näiden epäluulojen seurauksena syntyneitä keskustelua ja salaliittoja esitteleviä kirjoja käsittelevä tutkimukseni pääluvuissa neljä ja viisi. Tällöin erittelen David Yallopin kirjan <i>In God's Name</i> (1984) ja John Cornwellin kirjan <i>A Thief in the Night</i> (1989) esittelemiä ajatuksia, näkemyksiä sekä selvittelyä koskien paavin kuolemaa. Käsittelevä tutkimuksessani Yallopin ja Cornwellin kirjoja, koska ne ovat saaneet vertaisistaan eniten huomiota niin katolisessa kirkossa kuin populaarikirjallisuudessa paavin kuolemaa käsittelevinä kirjoina. Yallopin ja Cornwellin kirjat esittivät yksityiskohtaisia tapahtumalinjoja paavin kuolemasta, mutta jättivät ihmiset edelleen epävarmuuteen kuoleman todellisista syistä.</p>		
Avainsanat – Nyckelord Johannes Paavali I, Albino Luciani, paavi, kuolema, salaliittoteoriat, salamurha, mafia, vapaamuurarit, Vatikaani, katolinen kirkko, paavius, 1978		
Säilytyspaikka – Förvaringställe Helsingin yliopiston digitaalinen arkisto Helda, Teologia		
Muita tietoja		

Sisällysluettelo

I Johdanto	1
1. Tutkimustehtävä	1
2. Pyhä istuin ja paavius Vatikaanin toisen konsiilin jälkeen	8
3. Paavi Johannes Paavali I:n lyhyeksi jäänyt paavius 1978	10
II Paavin kuolemasta tiedottaminen nostattaa välittömän tunnekuohun	13
1. Vatikaanin tiedotus paavin kuolemasta ontuu	13
2. Kuolema hätkähdyttää koko maailmaa	14
3. Kuolinsyy ja -olosuhteet herättävät kiivasta keskustelua	22
III Keskustelu paavin kuoleman ympärillä joulukuusta 1978 vuoteen 1983	27
1. ”Valheitten verho” kuoleman ympärillä raottuu	27
2. Paavin hautajaiset ja Johannes Paavalin perinnön vaikutus lokakuun konklaaviin	33
IV David Yallopin salaliittoteoriat ravisuttavat paavin kuoleman hyväksymistä	37
1. <i>In God’s Name</i> johdattaa vaihtoehtoihin selityksiin	37
2. Yallopin teoria nojaa kuuden miehen motiiveihin	39
3. Kuoleman hiljaisuus muodostuu epäilysten pohjaksi	46
4. Ruumiinavauksen puuttuminen kertoo salailun tarpeesta	50
5. Paavin kuolema osoittautuu osaksi suurempaa peliä	53
V John Cornwell paavin kuoleman ”jätkilöilyillä”	59
1. <i>A Thief in the Night</i> tutkii paavin kuolemaa Yallopin pohjalta	59
2. Marcinkus epäiltynä osallisena paavin salamurhaan	61
3. Cornwellin selvitykset koskien paavia	69
VI Tutkimustulokset	76
VII Lähde- ja kirjallisuusluettelo	84

I Johdanto

1. Tutkimustehtävä

“Hyväksytkö valintasi paaviksi?” Vasta paaviksi valittu kardinaali luo katseensa ylöspäin ja tokaisee: “Voi Jumala, luo valoa päätökseen, jonka he ovat tehneet puolestani.” Sitten hän katsahtaa alas: “Hyväksyn.” “Millä nimellä tahdotte tulla kutsutuksi?” häneltä kysytään. “Johannes Paavali I”, paavi vastaa.

Paavin sihteerit kantavat iltateetä paavin makuuhuoneeseen: “Teetä, teidän pyhyyttenne? Se auttaa teitä nukahtamaan”. Ovi aukeaa ja teekuppi kiikutetaan paaville. Seuraavassa kohtauksessa Corleonen mafiaperheen tuore pää, don Vincent Corleone, ja Michael Corleone keskustelevat: “Se on vakavaa. Meidän miehemme Vatikaanissa sanoo, että paavia vastaan on salajuoni.” “Hän saa siis sydänkohtauksen?” kysyy Michael ja jatkaa: “Tällä paavilla [Johannes Paavali I] on vaikutusvaltaisia vihollisia. Me emme saata ehtiä pelastaa häntä.” Samassa kuvataan, kuinka nunna käy noutamassa paavin teekuppia tämän makuuhuoneesta, mutta löytää tämän elottomana sängystä lukulasit silmillään, lukuvalon ollessa yhä päällä. “Ylhäisyyttenne...” nunna tokaisee ja ravistaa tätä hartiasta. Kun paavi ei vastaa, nunna parahtaa itkuun ja säntää käytävälle huudahtamaan: “Pyhä isä on kuollut!”¹

Yllä kuvattu katkelma on peräisin *Kummisetä*-elokuvatrilogian viimeisestä osasta, jossa kuvataan, kuinka Corleonen mafiaperheen viholliset salamurhaavat paavi Johannes Paavali I:n. Elokuvan lisäksi paavin kuolema on ollut esillä esimerkiksi Roger Cranen kirjoittamassa näytelmässä *The Last Confession*, jota esitettiin Iso-Britanniassa vuonna 2007 ja myöhemmin laajemmalla kiertueella Euroopassa 2010. Nähdäkseni sekä näytelmä että elokuva osoittavat, että paavin kohtalo on omana aikanamme herättänyt keskustelua ja mielenkiintoa myös katolisen kirkon ulkopuolella populaarikulttuurissa ympäri maailmaa.

Tarkastelen tässä tutkimuksessa paavi Johannes Paavali I:n² eli Albino Lucianin (1912–1978) kuolemaa ja siitä virinnyttä keskustelua. Johannes Paavali I kuoli yllättäen syyskuun lopulla 1978 toimittuaan vain 33 päivää katolisen kirkon päämiehenä. Hänen kuolemastaan syntyneet selitykset ovat kiintoisa ja ajankohtainen aihe tutkia, koska niistä ei ole tehty akateemisen tutkimuksen valossa kestäväää tarkastelua, vaikka itse tapahtuneesta tuleekin kuluneeksi 40 vuotta syyskuussa 2018. Tutkimukseni ajankohtaisuudesta kertoo lisäksi se, että Johannes Paavali I:n kanonisointi eli pyhimykseksi julistamisprosessi nytkähti

¹ Katkelma on peräisin Paramount Picturesin tuottamasta ja Francis Ford Coppolan ohjaamasta elokuvasta *Kummisetä osa III* (The Godfather Part III, 1990, 2:06:30-2:31:10).

² Johannes Paavali I:n italiankielinen paavinimi oli Giovanni Paolo I.

eteenpäin syksyllä 2017, kun paavi Franciscus kohotti hänet Jumalan palvelijasta (*Servus Dei*) Kunnianarvoisaksi (*Venerabilis*).³

Tutkimukseni keskittyy kuvaamaan ja erittelemään lehdistössä ja kirjallisuudessa käytyä keskustelua paavin kuolemasta syyskuulta 1978 vuoteen 1990. Kysyn ensin sanoma- ja aikakauslehtiä tarkastellessani, millaista keskustelua paavin kuolemasta käytiin ja mitä välittömiä reaktioita kuoleman nähtiin niiden perusteella herättäneen ihmisissä. Vertailen myös, miten eri tavoin eri lehdet käsittelivät paavin kuolemaa ja mihin eri lehdet kiinnittivät huomiota kirjoituksissaan. Lisäksi katson, mitä muuta kuolemasta kirjoitettiin. Kysyn päälähteitä tarkastellessani, miten paavin kuolemaa koskeva keskustelu eteni erityisesti joulukuulta 1978 vuoteen 1990 mennessä sekä mitä salaliittoja käsittelevät kirjat esittivät paavin kuoleman ympärillä tapahtuneen. Päälähteiden tarkastelussa teen vertailevaa analyysiä.

Johannes Paavali I:n kuoleman syistä ja sitä seuranneista tapahtumista löytyy monia selityksiä, mutta niiden luotettavuus mietityttää. Selitysten lukemisessa ja niiden argumentaatiota ja päättelyä arvioitaessa on käytettävä kriittistä huomiokykyä ja tervettä järkeä. Osa kuolemaa selittävistä kirjoituksista päättyy esittämään salaliittoteorioita paavin kuoleman ympärille. Näiden kirjoittajat katsovat itse omien esityksiensä olevan todellisten tapahtumien kuvailua ja irrallisten lankojen punomista yhteen. Ehkä tämä on syynä siihen, miksi aihe on kiinnostanut myös populaarikulttuurissa.

Keskityn tutkimuksessani ajallisesti vuosien 1978 ja 1990 väliseen aikaan. Käytän tätä aikajännettä siksi, koska katson sen olevan tarpeellinen ajanjakso kuoleman käsittelyn osalta käyttämieni lähteiden perusteella. Tutkimukseni kannalta tärkeät tapahtumat ja kehityslinjat ennen paavin ruumiin löytöhetkeä, eli syyskuun 29. päivän aamua vuonna 1978, tuon esille johdannon alaluvuissa. Sen sijaan sen hetken jälkeiset tapahtumat ja keskustelu kuuluvat tutkimukseni kohteeksi, joten tarkastelen niitä tutkielmani pääluvuissa. Viimeisenä suurena keskustelun aiheena paavin kuolemaan liittyen huomioin John Cornwellin kirjan *A Thief in the Night. The Death of Pope John Paul I* (1989)⁴. Tämän takia olen katsonut, että tutkimukseni päättyy vuoteen 1990, johon Cornwellin kirjan sama palaute keskittyi.

³ Vatican News 9.11.2017 Pope approves the heroic virtues of Servant of God Pope John Paul I. <<https://www.vaticannews.va/en/vatican-city/news/2017-11/pope-approves-the-heroic-virtues-of-servant-of-god-pope-john-pau.html>>. Katsottu 17.6.2018. Jotta Johannes Paavali I voidaan julistaa Pyhäksi (*Sanctus*), nykyisen paavin tulee vielä ensin kohottaa hänet Autuaaksi (*Beatus*) tiettyjen ehtojen mukaisesti.

⁴ Cornwell 1989.

Etenen työssäni kronologisesti ensin johdannon toisessa alaluvussa selventäen taustoja siihen, millaisena Pyhä istuin näyttäytyi Vatikaanin toisen konsiilin (1962–1965) eli nykykirkon suurimman kirkolliskokouksen jälkeisessä Euroopassa. Nähdäkseni tämä on tärkeää nostaa esille, jotta voimme hieman ymmärtää sitä, millaisessa merkityksessä katolinen kirkko ja erityisesti sen keskuksena toimiva Pyhä istuin olivat tuolloin. Vatikaanin toisella konsiililla oli näet merkittävä vaikutus katolisen kirkon sisäisessä politiikassa ja Pyhän istuimen luonteen muotoutumiseen muuttuvassa maailmassa. Se noteerattiin myös kirkon ulkopuolella, minkä takia on hyvä valottaa niitä kehityslinjoja, mitä katolinen kirkko otti konsiilin seurauksena. Kaikki tämä vaikutti siihen, miten kirkko nähtiin sen ulkopuolella erityisesti länsimaisissa yhteiskunnissa.

Johdannon kolmannessa alaluvussa esittelen lyhyesti konklaavia, jonka seurauksena silloisesta Venetsian piispasta, kardinaali Albino Lucianista tuli paavi Johannes Paavali I. Paavin kuoltua kardinaalit kokoontuvat kokoukseen eli konklaaviin, jonka päämääränä on äänestämällä päättää uusi kirkon päämies eli paavi. Konklaavin tulos eli uuden paavin valinta on käytännössä aina ennalta arvaamaton, sillä äänestystulosta on vaikea ennustaa etukäteen, vaikka joistakin kardinaaleista saatetaankin povata paavia etukäteen. Tulos oli odottamaton myös Johannes Paavali I:n valinnan kohdalla. Konklaavin lisäksi käsittelen myös Johannes Paavalin lyhyeksi jäänyttä paaviutta elokuun lopulta syyskuun lopulle 1978. Tuon tässä kohdin myös esille niitä asioita, joita Luciani 33 päivän paaviutensa aikana sai aikaan ja mitä suunnitelmia hänellä katsottiin olleen kirkolle. Samalla esittelen, millaisena Luciani nähtiin ja millaisena paavina häntä pidettiin. Nämä ovat mielestäni tärkeitä seikkoja huomioida ennen kun myöhemmin tutkielmassani päädyn esittelemään kuolemasta syntyneitä teoretisointia. Nämäkin teoriat nimittäin pohjaavat johonkin, ja juuri sen takia Lucianin paaviuden aika ja hänen omat näkemyksensä niin paavina kuin yleisesti ihmisenä noussevat näyttämölle.

Nämä pohjustukset tehtyäni siirryn tutkimukseni kannalta varsinaiseen asiaan eli paavi Johannes Paavali I:n kuolemaan. Etenen seuraavasti: ensin jäsennän sitä, mitä tapahtui, kun paavi löydettiin kuolleena. Jo itsestään tähän liittyi tapahtuma-aikaan monia eriäviä tietoja. Tämän jälkeen käyn läpi sitä prosessia, jonka kuolema aiheutti. Esille nousevat siis erityisesti paavin kuurian antamat tiedotteet pyhän isän kuolemasta. On myös aiheellista huomioida, millaisia välittömiä reaktioita paavin kuolema herätti. Tähän liittyy kysymykset siitä, mitä asioita paavin kuolemasta nostettiin lehdistössä esille.

Yllä mainitut välittömät reaktiot katson laskettavaksi noin kahden kuukauden

mittaiseksi ajanjaksoksi paavin kuoleman jälkeen. Tässä kohdin pidän tärkeänä tuoda esille keskustelua, joka näkyy ennen kaikkea lehdistön kautta. Paavin kuolema kiinnosti ympäri maailmaa ja se noteerattiin laajasti lehdistössä. Koska kuoleman olosuhteista oli epävarmuutta heti alusta lähtien, olivat ne vahvasti esillä uutisoinnissa. Sanoma- ja aikakauslehtien artikkeleita ja kirjoituksia esille tuoden rakennan kuvan siitä, millaista keskustelu paavin kuolemasta oli. Näiden pohjalta saan jäsenneltyä välittömintä keskustelua kuoleman ympärillä. Kuvaan artikkelien esiin nostamia havaintoja ja kysymyksiä. Huomioin myös, miten eri tavalla lehdissä paavin kuolemasta kirjoitettiin, ja mihin asioihin kiinnitettiin eri lehdissä huomiota. Näiden lehtien pohjalta tekemieni kuvailujen pohjalta rakentuu tutkimukseni toinen pääluku.

Tämän jälkeen siirryn tarkastelemaan hieman suurempaa aikahaarukkaa. Tarkastelen sitä, miten paavin kuolemasta virinnyttä keskustelua käsiteltiin tutkimuksessa ennen englantilaisen toimittaja-kirjailija David Yallopin *In God's Name. An Investigation into the Murder of Pope John Paul I* (1984)⁵ julkaisua. Pääluvussa kolme annan voimakkaimmin sanansijaa Andrew Greeleyn teokselle *The Making of the Popes 1978. The Politics of Intrigue in the Vatican* (1979)⁶ sekä Peter Hebblethwaiten teokselle *The Year of Three Popes* (1978)⁷. Molemmat kirjat julkaistiin piakkoin paavin kuoleman jälkeen. Niissä oli siis tietyllä tapaa autenttista ja välitöntä reaktiota paavin poismenoon. Greeley (k. 2013) oli katolinen pappi ja sosiologian professori, joka kirjoitti useita teoksia katolisen kirkon opetuksista ja kirkon sisäisistä asioista. Hebblethwaite (k. 1994) oli myöskin katolinen pappi, joka tosin luopui pappudesta, koska näki kirkon olevan liian hidas omaksumaan liberaaleja näkemyksiä. Hän kirjoitti toimittajana paljon koskien katolista kirkkoa ja Vatikaania. Greeleyn ja Hebblethwaiten kirjojen pohjalta on siis nähdäkseen luonnollista hahmotella niitä raameja, joissa keskustelua paavin kuolemasta käytiin välittömimpien mediassa esiin nousseiden seikkojen ja paljon huomiota saaneen Yallopin kirjan välillä.

Yallopin kirja oli kaikkea muuta kuin kevyt, viihdyttävä *bestseller*, jollaiseksi se muodostui. Se aiheutti kipuilua ihan Vatikaanin ylintä johtoa myöten. Siksi sen on oltava mukana tässä tutkimuksessa. Kirjaan liittyen on aiheellista ottaa esille kritiikki ja puolustus, jonka Vatikaani joutui kirjan väittämiin esittämään. Yallopin kirjan takia katolisen kirkon ylimmässä johdossa kaivattiin oikaisua paavin kuolemasta esitettyihin väitteisiin. Tähän

⁵ Yallop 1984.

⁶ Greeley 1979.

⁷ Hebblethwaite 1978.

liittyy englantilaisen toimittaja-kirjailija John Cornwellin kirja *A Thief in the Night* (1989), johon peilaan Yallopin ja Vatikaanin keskenään luomaa tilannetta. Cornwellin kirjalle ei olisi ollut tilausta, mikäli Yallop ei olisi ehtinyt muutamaa vuotta aiemmin julkaisemaan omaa teostaan. Siksi näen luonnollisena käsitellä Yallopin teoretisoinnin ennen kuin varsinaisesti siirryn tarkastelemaan sitä etäämmältä, tällöin hyödyntäen myös Cornwellin tekemää tutkimusta aiheesta. Näitä seikkoja käsitelen tutkimukseni neljännessä ja viidennessä pääluvussa.

Tutkimukseni lähteet ovat täten David Yallopin kirja *In God's Name* (1984) sekä John Cornwellin kirja *A Thief in the Night* (1989). Yallop (s. 1937) esitti kirjassaan itse oikeaksi katsomansa tulkinnan siitä, miksi paavi kuoli. Kirja on 479-sivuinen läpivalaisu tapahtuneesta sen pohjalta, mitä tietoja Yallop sai kerättyä ja mihin selityksiin hän uskoi. Yallopin kirjaa ja hänen teoriansa argumentaatiota seuratessa on hyvä pitää mielessä, että hän on tuotannossaan keskittynyt monesti tarkastelemaan selvittämättömiä rikoksia. *In God's Namen* on alunperin julkaissut Jonathan Cape Ltd. mutta itselläni on ollut käytössä Corgi Booksin uudelleen julkaisema painos, joka sisältää Yallopin alkuperäiseen painokseen lisäämänsä alkusanat koskien kirjan saamaa palautetta. Tietääkseni näillä julkaisuilla ei kuitenkaan ole muuta merkittäväksi muodostunutta eroa.

Yallopin kirjan herättämä keskustelu pakotti Vatikaanin reagoimaan siihen. Tämän takia Cornwellin (s. 1940) kirja on huomionarvoisa, koska sen perustana on Vatikaanin pyyntö kumota Yallopin kirjan esittämät väitteet. Vatikaani kutsui John Cornwellin tutkimaan tapahtumien oikean kulun ja selvittämään paavin kuoleman oikean luonteen. Keskustelu Yallopin ja Cornwellin kirjojen sekä Vatikaanin tiedotuksen välillä on siis luontevaa ottaa esiin tutkimuksessani. *A Thief in the Night* julkaistiin alun perin Iso-Britanniassa Penguin Booksin toimesta. Itse olen käyttänyt tässä tutkimuksessa lähdeaineistona tätä kyseistä alkuperäiseditiota.

Käytän hyödyksi myös median esittämiä näkemyksiä sekä julkaisuja paavin kuolemasta. Tarkasteluni alla on katolisten lehtien *The Tablet* ja *Commonweal* julkaisut aiheesta. Samalla katson keskustelua yhdysvaltalaisessa *The Washington Postissa* sekä englantilaisessa *The Guardianissa*. Sen sijaan en voinut hyödyntää *The New York Timesin* uutisointia tässä tutkimuksessa, koska lehti oli syksyllä 1978 lakossa. Suomalaisista julkaisuista nostan esiin *Helsingin Sanomien*, *Suomen Kuvalehden* ja *Kotimaan* artikkeleita aiheesta. Samalla huomioin lehtien julkaisemia muistokirjoituksia edesmenneestä paavista.

Näillä lehtijutuilla on ensisijaisen tärkeä asema paavin kuoleman herättämien välittömien reaktioiden tarkastelussa.

Perehdyin jo kandidaatintutkielmassani Johannes Paavali I:n kuolemaan. Tällöin käytin ensisijaisena lähteenäni Cornwellin kirjaa, ja sen esittämää kuvaa Yallopin kirjasta. Tällöin en tutustunut Yallopin väitteisiin samanlaisella intensiteetillä kuin nyt. Tässä pro gradu-tutkielmassani sukellan selvästi syvemmälle Johannes Paavalin kuoleman jälkiselvittelyyn. Ensinnäkin tarkastelen Yallopia ja Cornwellia yhtäältä samanlaisesta perspektiivistä. Molemmilla näillä kirjoilla on tärkeä rooli tutkimuksessani osoittaessaan, minkälaisia vaikutuksia paavin kuolemasta nousseella keskustelulla oikeasti oli lehdistössä sekä tavallisten ihmisten keskuudessa, jotka näitä kirjoja päätyivät lukemaan.

Paavin kuolemaa ei tietääkseni ole aiemmin tarkasteltu varsinaisessa tutkimuskirjallisuudessa. Kuolemasta löytynee paljon aineistoa italiaksi, mutta englanninkielinen tutkimuksellisesti kestävä kirjallisuus on niukkaa. Paavin kuolemasta on kyllä kirjoitettu runsaasti, mutta kirjoitusten luotettavuus on ollut kyseenalaista. Tukeudun sen vuoksi itse sellaisiin teoksiin, joiden kirjoittajat ovat luotettavia tahoja.

Käytän apunani muun muassa H. Paul Jeffersin kirjaa *Dark Mysteries of The Vatican* (2010)⁸ sekä Gerald Posnerin *God's Bankers. A History of Money and Power at the Vatican* (2015)⁹. Jeffersin kirja pureutui Vatikaanin synkkään puoleen eli erilaisiin salaliittoja esittäviin teorioihin. Näitä on katolisen kirkon historian aikana kehkeytynyt monenlaisia. Posnerin kirja puolestaan keskittyi kuvaamaan Vatikaanin pankin toimintaa ja kertoi johtaja Paul Marcinkuksen ympärillä liikkuneesta spekuloinnista. Jeffers (k. 2009) oli yhdysvaltalainen kirjailija ja journalismin yliopisto-opettaja, jonka tuotanto käsitti monenlaisia teemoja käsitteleviä teoksia. Posner (s. 1954) on niin ikään yhdysvaltalainen, paljon huomiota saanut Pulitzer-palkittu kirjailija, joka harjoittaa teoksillaan tutkivaa journalismia. Jeffersin ja Posnerin lisäksi käytän tukenani muutakin kirjallisuutta.

Jotta tutkimuksestani saisi kattavan kuvan ja ymmärtäisi, mistä siinä itse asiassa puhutaan, kun käsitellään kiemuroita katolisen kirkon ylimmässä johdossa, on hyvä tuntea muutama keskeinen termi. Ensinnäkin on sanottava, että käytän tässä tutkimuksessa paavi Johannes Paavali I:stä tekstin sujuvuuden kannalta usein myös nimeä Johannes Paavali ilman järjestyslukua. Käytän termiä paavi, kun puhun paavi Johannes Paavalista henkilönä. Kirkosta puhuessani tarkoitan katolista kirkkoa. Tässä en näe olevan mitään ongelmaa, sillä

⁸ Jeffers 2010.

⁹ Posner 2015.

tutkimukseni keskittyy kuvaamaan katolisen kirkon sisäistä elämää. Näiden perustermien lisäksi on hyvä tiedostaa, mitä itse asiassa tarkoitetaan, kun puhutaan laveasti Vatikaanista. Vatikaania käytetään puhekielessä usein huolimattomasti ja sillä voidaan tarkoittaa esimerkiksi Pyhää istuinta tai Vatikaanin kaupunkivaltiota. Tässä kohdin on siis huomattava ero Pyhän istuimen ja Vatikaanin kaupunkivaltion välillä. Pyhällä istuimella (*Sancta Sedes*, ”*The Holy See*”) tarkoitetaan yleisesti – ja siten myös tässä tutkimuksessa – paavin virkaa ja katolisen kirkon ylintä hallintoa. Pyhä istuin, joka on Rooman piispan istuin, edustaa hänen voimaansa ja auktoriteettiaan.¹⁰ Kyse on siis paaviudesta instituutiona eikä pelkästään kulloisesta paavista henkilönä.

Vatikaanin kaupunkivaltio (*Stato della Città del Vaticano*) puolestaan on itsenäinen valtionsa, jota Pyhä istuin hallinnoi. Kulloinenkin paavi toimii Vatikaanin kaupunkivaltion päämiehenä. Vatikaanin kaupunkivaltio ja Pyhä istuin viittaavat kuitenkin oleellisesti eri asioihin: Pyhä istuin paavin virkakoneistoon ja Vatikaanin kaupunkivaltio maantieteelliseen ja fyysiseen paikkaan. Pyhällä istuimella on diplomaattisuhteet muihin valtioihin toisin kuin Vatikaanin kaupunkivaltiolla. Valtiovierailuilla muiden valtioiden päämiehet tapaavat katolisen kirkon päämiehen, eivät mitään ”Vatikaanin kuningasta”, koska sellaista ei ole. Pyhä istuin on siis se osa, joka hallinnoi paavin käden kautta katolista kirkkoa. Vatikaani on se alue Roomassa, jossa Pyhä istuin konkreettisesti sijaitsee.¹¹ Näiden termien käytössä on usein epätasällisyyttä, mikä saattaa sekoittaa lukijaa. Kun puhun Vatikaanista, viittaaan siihen maantieteelliseen ja henkiseen yhteyteen, mikä Pyhän istuimen ympärillä Vatikaanin kaupunkivaltiossa vallitsee.

Lisäksi tutkimuksessani tulee käsitteenä esiin paavillinen kuuria. Paavillinen kuuria (*Curia Romana*) on Pyhän istuimen hallinnon osa; Pyhällä istuimella tarkoitetaan koko paavin virkakoneistoa, kun taas paavillinen kuuria viittaa tämän hallitukseen ja keskushallintoon. Kirkon sisällä paavillinen kuuria on paavin itsensä jälkeen vaikutusvaltaisoin toimielin.¹² Ensimmäisenä katoliseen kirkkoon liittyvänä terminä lukijalle tulee tässä tutkielmassa kuitenkin eteen konklaavi. Konklaavista puhutaan silloin, kun on aika valita uusi paavi. Konklaavi tarkoittaa siis yksinkertaisesti kokousta, jossa paavin nimittämät kardinaalit valitsevat keskuudestaan uuden paavin. Kardinaalit ovat saaneet arvonimensä paavilta ja ovat

¹⁰ Allen 2004, 23–24, 27.

¹¹ Allen 2004, 25–26.

¹² Allen 2004, 28.

siten potentiaalisia paaviehdokkaita konklaavissa, joka järjestetään aina edellisen paavin kuoltua.

2. Pyhä istuin ja paavius Vatikaanin toisen konsiilin jälkeen

Vatikaanin toinen konsiili (1962–1965) oli modernin ajan suurin kirkolliskokous katolisessa kirkossa. Konsiilin päätavoitteina oli katolisen kirkon uudistaminen, dialogin kehittäminen modernin maailman kanssa sekä kristillisen yhtenäisyyden edistäminen. Yksi konsiilin tuloksista oli käden ojennus katoliselta kirkolta muiden kristillisten kirkkokuntien suuntaan tehtävän ekumenian eli kirkkojen välisen yhteistyön aloittamiseksi.¹³

Paavi Johannes XXIII avasi konsiilin, mutta hän kuoli jo seuraavana vuonna 1963. Häntä seurannut paavi Paavali VI päätti kokouksen vuonna 1965. Sekä Johannes XXIII:tta että Paavali VI:tta pidetään yksinä modernin ajan tärkeimmistä paaveista. Johannes XXIII oli luonteeltaan avoin, puhelias ja lämmin persoona, johon ihmiset tykäsivät. Hän peräänkuulutti kristillistä veljeyttä ja ihmiskunnan välistä solidaarisuutta, minkä vuoksi hän kannatti Aasian ja Afrikan kansojen itsenäistymisiä. Hän pyrki uudistamaan katolisen kirkon toimintaa, mistä osoituksena oli kirkolliskokouksen järjestäminen. Paavali VI ajatteli kirkon tulevaisuudesta samoin kuin edeltäjänsä. Hän vaati kirkolliskokouksen jatkavan työnsä loppuun saakka.¹⁴ Vatikaanin hallinnon ja paavin kuurian uudistamisen ohella Paavali VI:n ja siten myös Vatikaanin toisen konsiilin tärkeiksi kaneeteiksi nousivat yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden kehoitus, mikä kohdistui etenkin kehitysmaiden huonoon tilanteeseen sekä koko ihmiskunnan huomioiminen, mistä merkinä oli kirkon ja papiston kansainvälistymisen edistäminen.¹⁵

Konsiili jätti jälkensä katoliseen kirkkoon sekä erityisesti paaviuteen. Konsiilin jälkeisen ajan, *dopoconcilio*, merkittävä piirre oli Paavali VI:n varovainen liikkuminen liberaalien ja konservatiivien keskellä. Hän julkaisi ensyklikan eli teologisia aiheita käsittelevän kiertokirjeen *Populorum Progressio* (1967), jossa puhui köyhien aseman puolesta, minkä nähtiin tukevan kaikkia poliittista, taloudellista tai sosiaalista alistamista kokevia ihmisiä. Kirkon sisällä konservatiivit pitivät tätä kannanottoa kumarruksena

¹³ Wainwright 2008, 380.

¹⁴ Coppa 2014, 185–186, 191–193.

¹⁵ Coppa 2014, 199; Pesch 2014, 329–330.

liberaalien suuntaan. Paavali VI tiesi voittavansa tällä kehittyvien maiden suosion. *Populorum Progressio* teki kirkosta aidosti yhteisen, katolisen ja universaalin.¹⁶

Kun seuraavaa ensyklikaa, *Humane vitae* (1968), käsiteltiin mediassakin vain herkkien kysymysten, kuten syntyvyyden säätelyn, osalta, Paavali VI päätti olla julkaisematta enää mitään. *Humane vitae* sai konservatiiveilta paremman vastaanoton, sillä se pitäytyi tiukasti kirkon perinteisessä käsityksessä koskien pappien selibaattia ja ehkäisyä. Ensyklika julkaistiin huonona hetkenä, sillä 1968 oli kulttuurisen myllerryksen vuosi, jolloin seksuaalinen vallankumous, naisten ja opiskelijoiden nouseminen barrikadeille, yhteiskunnallinen turbulenssi sekä Vietnamin sodan vastaiset mielenosoitukset olivat näkyvillä. Ajan henkeen eivät mahtuneet perinteiset katolilaiset näkemykset.¹⁷

Vatikaanin uusi suunta näkyi siinäkin, että Paavali VI nimitti Vatikaanin valtiosihteeriksi ranskalaisen Jean Villotin vuonna 1969 sekä kardinaaleiksi monia Italian ja Euroopan ulkopuolella vaikuttavia katolisia piispoja. Hän teki myös monia matkoja ympäri maailmaa, muun muassa Lähi-itään, Afrikkaan, Filippiineille sekä Intiaan. Paavali VI:n paaviuden aikana katolinen kirkko sai jalansijaa yhä kasvavissa määrin Latinalaisessa Amerikassa sekä Afrikassa. Paavali VI:n sanottiin tuoneen ”paaviuden ulos sen tavallisesta ympäristöstä ja edistäneen hyvien välien syntymistä ja sovintoa ulkomailman kanssa”. Hänen ”vallankumouksellinen” päätöksensä matkustaa ulkomaille teki hänestä ensimmäisen nykyaikaisen paavin.¹⁸

Paavali VI hylkäsi kylmän sodan politiikan koskien Itä-Euroopan kommunistisia maita, pyrkien diplomaattisiin väleihin näiden kanssa. Pyhä istuin solmi diplomaattisuhteet esimerkiksi Jugoslavian kanssa vuonna 1971. Paavali VI ei arkaillut tarjota apuaan kansainvälisiin konflikteihin. Hän edesauttoi neuvotteluyhteyksien syntymistä Vietnamin sodan osapuolten kesken. Uudistusmielisen otteensa ohella Paavali VI pyrki kuitenkin välttämään kirkon sisällä orastavaa skismaa hillitsemällä liberaaleja ja säilyttäen konservatiiveille tärkeitä perinteitä.¹⁹

Tasapainoilu konservatiivien ja liberaalien välillä ei ollut helppoa. Paavali VI:n nähtiin omistaneen paaviutensa Vatikaanin toisen konsiilin uudistusten täytäntöönpanolle sekä kirkon ja modernin maailman kohtaamiselle.²⁰ 1970-luvun alussa eurooppalaiset ja

¹⁶ Hebblethwaite 1993, 483–485.

¹⁷ Coppa 2008, 175–177; Pesch 2014, 336–337.

¹⁸ Coppa 2008, 178–179; Coppa 2014, 199.

¹⁹ Gregg 2013, 11; Coppa 2008, 178–179; Coppa 2014, 199.

²⁰ Lamb 2008, 389.

yhdysvaltalaiset katolilaiset olivat jakautuneita sen suhteen, miten Paavali VI:n kirkkopolitiikkaan olisi tullut suhtautua.²¹ Konservatiivit hylkäsivät monet konsiilin uudistuksista ja tahtoivat palata toista maailmansotaa edeltävään kirkon tilaan. Liberaalit puolestaan näkivät, ettei Paavali VI ollut onnistunut viemään läpi Johannes XXIII:n uudistamispyynnön koskien kirkon kantaa ehkäisyyn, aborttiin sekä pappien selibaattiin.²²

3. Paavi Johannes Paavali I:n lyhyeksi jäänyt paavius 1978

Paavi Paavali VI kuoli elokuun alussa 1978. Konklaavi eli kardinaalien kokous valitsi hänen seuraajakseen Venetsian patriarkan, kardinaali Albino Lucianin. Luciani otti paavilliseksi nimekseen Johannes Paavali I, jota tuolloin hämmästeltiin, koska se oli ensimmäinen kerta, kun paavilla oli kaksiosainen nimi. Luciani tahtoi kuitenkin nimivalinnallaan osoittaa jatkavansa edeltäjiensä Johannes XXIII:n ja Paavali VI:n työtä sekä sitoutuvansa edistämään Vatikaanin toisen konsiilin uudistuksia.²³ Paavinvaali kesti vain neljä äänestyskierrosta, mikä oli epätavallisen lyhyt vaali vuosisataisen instituution historiassa. Ensimmäisellä kierroksella Luciani jäi niukasti toiseksi konservatiivisen ehdokkaan, Genovan arkkipiispa Giuseppe Sirin taakse. Toisella äänestyskierroksella Luciania kannatti jo selkeästi suurempi osa kardinaaleista ja lopulta neljännellä äänestyskierroksella lähes kaikki kardinaalit äänestivät häntä, jolloin paavinvaali oli selvä.²⁴ Englannin Westminsterin arkkipiispa, kardinaali Basil Hume kuvaili, että uusi Johannes Paavali I oli juuri sellainen, jota kirkko tarvitsi. Lucianin valinta oli ollut myös keino torjua konservatiivisen ehdokkaan läpimeno.²⁵

Luciani luonnehti itse kollegoilleen paavinvaalin tulosta pian valintansa jälkeen sanoin: ”Jumala antakoon teille anteeksi sen, minkä olette tehneet minulle!” Hänellä oli ollut terveytensä kanssa ongelmia, minkä takia hän oli halunnut kieltäytyä vuonna 1969 nimityksestään Venetsian patriarkaksi. Paavi Paavali VI oli kuitenkin rohkaissut häntä ja kehottanut jättämään terveyden Jumalan haltuun.²⁶

Johannes Paavali I:lle ei ollut ennestään tuttua työskentely Vatikaanin hallinnossa ja paavin kuuriassa. Niinpä hänen tyylinsä hoitaa asioita ja virkaansa aiheuttivat kuuriassa uudenlaisia järjestelyjä. Vatikaanin oikeistosiipi ei ollut tyytyväinen siihen, että paavi vietti

²¹ Gregg 2013, 12.

²² Coppa 2008, 200; Coppa 2014, 200–201.

²³ Hebblethwaite 1978, 115–116; Heininen 2004, 164, 166.

²⁴ Hebblethwaite 1978, 85–87; Heininen 2004, 166–167.

²⁵ Cornwell 1989, 8–9.

²⁶ Coppa 2003, 103; Heininen 2004, 166.

enemmän aikaa hengellisissä seremonioissa kuin asiakirjojen parissa. Kuuria tahtoi paavin puhuvan perinteisellä me-muodolla viitatessaan itseensä julkisissa esiintymisissään, kun taas Johannes Paavali oli tykästynyt puhumaan itsestään minä-muodossa eikä suostunut noudattamaan kuurian ohjeistusta. Paavi myös aloitti ensi töikseen Vatikaanin pankin toimien tutkinnan, sillä hän halusi saada pankin toiminnasta selvyuden mieluummin omien tutkimustensa kuin italialaisten lehtien kautta. Kuuriassa hänet nähtiin vahvana ja tiukkana johtajana, joka tahtoi edistää tärkeiksi näkemiensä asioiden hoitamista. Vatikaanin ulkopuolella puolestaan paavi nautti suurta suosiota kansan parissa. Hänen valloittava persoonansa, hymyilevä olemuksena sekä helppotajuiset puheensa kansalle tekivät hänestä pidetyn laajalti ympäri katolista maailmaa.²⁷

Paavin esiintymiset ja sanomiset huomioitiin mediassa tarkasti. Hän sanoi yhdessä puheessaan Jumalan olevan pikemminkin äiti kuin isä. Tämä nostatti pienen kohun lehdistössä, jossa kysyttiin, tarkoittiko tämä, että paavin mielestä oli otettava uusi suunta kirkon teologiassa ja miten tämä vaikutti kolminaisuusoppiin. Johannes Paavali oikaisi kuitenkin sanomisiaan myöhemmin ja kertoi viitanneensa profeetta Jesajan ajatukseen Jumalasta äidillisen huolenpidon ja hoivan tarjoajana.²⁸

Paavin helposti lähestyttävyyttä lisäsi myös se, että hän otti monesti lapsia mukaan esiintymisiinsä ja kävi heidän kanssaan isällisiä keskusteluja. Hän ei myöskään kaihtanut sanoa Angelus-puheensa yhteydessä 17. syyskuuta 1978, että nuorten olisi opiskeltava ahkerasti, jotta he olisivat valmiita työmarkkinoille, vaikka työllistymismahdollisuudet olivat tuolloin varsin heikot Italiassa suuren työttömyysprosentin takia. Johannes Paavali käytti itseään esimerkkinä kertoessaan, että olisi ilman muuta opiskellut jäntevämmin, mikäli olisi tietänyt jonain päivänä olevansa paavi.²⁹

Paavi työskenteli tiiviisti viimeisinäkin elinpäivinä. Hän oli 26. syyskuuta tavannut amerikkalaisia piispoja, joiden kanssa hän oli keskustellut siitä, olisiko hänen ensimmäinen paavillinen julkaisunsa koskenut pappiutta vai katolista etiikkaa. Paavi oli ollut aikeissa keskittyä etiikkaan piispainkokouksen mieltymyksen vuoksi. Seuraavana päivänä hän oli tavannut hyväntuulisena katolisen kirkon edustajia eri puolilta maailmaa. Hän oli puhunut heille rakkaudesta ja ollut innokas tervehtimään ja keskustelemaan yleisön kanssa tilaisuuden

²⁷ Greeley 1979, 162–165, 167.

²⁸ Greeley 1979, 166 167; Jeffers 2010, 47.

²⁹ Greeley 1979, 166–167.

päätteeksi.³⁰ Viimeisenä päivänäänkin Johannes Paavali oli esiintynyt hyväkuntoisen näköisenä ja keskustellut filippiiniläisten piispojen kanssa oikeudesta ja vapaudesta.³¹ Hän oli ollut kiinnostunut siitä, kuka olisi tullut valituksi hänen seuraajakseen Venetsian piispaksi, joten hän oli käynyt Milanon arkkipiispan, kardinaali Giovanni Colombon kanssa keskustelua ohjeistuksesta koskien piispanvaalia. Seuraavana aamuna, 29. syyskuuta 1978, Johannes Paavali I löytyi kuolleenä sängystään Vatikaanin Apostolisesta palatsista.³²

³⁰ Greeley 1979, 170–171.

³¹ Coppa 2003, 103; Hebblethwaite 1978, 128.

³² Greeley 1979, 172.

II Paavin kuolemasta tiedottaminen nostattaa välittömän tunnekuohun

1. Vatikaanin tiedotus paavin kuolemasta ontuu

Vatikaani antoi ensimmäisen tiedotteen paavin kuolemasta kello 7.27 perjantaiamuna 29. syyskuuta 1978. Paavin ruumiin löytymisestä oli tällöin kulunut jo pari tuntia. Vatikaanin radion johtaja Roberto Tucci tiedotti tapahtuneen seuraavasti:

Noin kello puolikuudelta tänä aamuna, syyskuun 29. päivänä vuonna 1978, paavin henkilökohtainen sihteeri etsi paavia tämän huoneesta, koska pyhä isä ei ollut tapansa mukaan ollut yksityisasuntonsa kappelissa, ja löysi hänet kuolleenä sängystä lukuvalon ollessa päällä, ihan kuin paavi olisi ollut lukemassa. Lääkäri Renato Buzzonetti, joka kiirehti paavin huoneeseen, vahvisti kuoleman, joka tapahtui oletettavasti kello yhdeltätoista edellisena iltana äkillisesti, mikä viittasi sydäninfarktiin.³³

Myöhempi lisätiedote väitti, että paavin löytänyt oli hänen henkilökohtainen sihteerinsä, isä John Magee. Paavilla väitettiin myös olleen kuolinhetkellään käsissään Tuomas Kempiläisen hartauskirja *Kristuksen seuraamisesta*. Paavin toinen sihteeri, isä Diego Lorenzi kommentoi, että paavin ruumis oli siirretty paavin yksityisasunnosta ensin Clementina-saliin. Siellä paavin sihteerit olivat pukeneet tämän kuolinasuun. Magee sekä Lorenzi olivat pysyneet ruumiin luona kello yhteentoista asti aamupäivällä 29. syyskuuta, jolloin Signoraccin hauturiveljekset olivat saapuneet käsittelemään ruumista. Tätä ennen ruumiin palsamointia ei ollut vielä tehty.³⁴ Vatikaanin tiedotus jätti katolilaiset epätietoisuuteen kuoleman todellisista olosuhteista. Ensimmäinen asia, mikä ei vaikuttanut pitävän paikkaansa, oli *Kristuksen seuraamisesta* -hartauskirjan löytyminen paavin käsistä.³⁵

Maanantaina 2. lokakuuta Vatikaani joutui toteamaan, ettei Johannes Paavali ollut lukemassa kyseistä hartauskirjaa kuolinhetkellään. Vatikaani kertoi tällöin paavilla olleen

³³ This morning, September 29, 1978, about five-thirty, the private secretary of the pope, contrary to custom not having found the Holy Father in the chapel of his private apartment, looked for him in his room and found him dead in bed with a light on, like one who was intent on reading. The physician, Dr. Renato Buzzonetti, who hastened to the pope's room, verified the death, which took place presumably toward eleven o'clock yesterday evening, as 'sudden death' that could be related to acute myocardial infarction. Williams 2003, 158; Greeley 1979, 175.

³⁴ Yallop 1984, 318, 321.

³⁵ Williams 2003, 158–160.

käsissään ”joitakin papereita, jotka sisälsivät hänen omia kirjoituksiaan, kuten saarnatekstejä, puheita, pohdiskeluja sekä muistiinpanoja”. Torstaina 5. lokakuuta Vatikaani korjasi vielä kertaalleen tiedotetta kertoen, että todellisuudessa paavin käsistä oli löydetty asiakirjoja, jotka sisälsivät ”tiettyjä henkilönimityksiä paavin kuuriassa sekä italialaisissa piispoissa”.³⁶

2. Kuolema hätkähdyttää koko maailmaa

Paavin kuolema hätkähdytti koko maailmaa. Lehdistö reagoi tähän kristikunnan suurimman kirkon päämiehen poismenoon suurella huomiolla maailmanlaajuisesti. Tarkastelemistani lehdistä yhdysvaltalainen *The Washington Post* ennätti ensimmäisenä saada kuolemasta etusivun jutun lehteensä jo kuolemaa seuranneena päivänä 29. syyskuuta 1978. Tämä selittynee sillä, että aikaero Italian ja Yhdysvaltain länsirannikon välillä on kuusi tuntia, kun taas Italian ja Englannin välinen aikaero on vain yksi tunti. Siten aamun valjetessa Washingtonissa 29. syyskuuta lienee lehden etusivu päivän uutisia koskien mennyt uusiksi Vatikaanista tihkuneiden uutisten johdosta. Englantilainen sanomalehti *The Guardian* ja suomalainen *Helsingin Sanomat* ennättivät kertoa paavin kuolemasta ja sen jälkimainingeista vasta 30. syyskuuta ilmestyneissä numeroissaan.

The Washington Post julkaisi 29. syyskuuta etusivullaan suurin otsikoin ja kuvin ilmoituksen paavin kuolemasta: ”Paavi Johannes Paavali I kuolee sydänkohtaukseen”. Etusivun uutisointi keskittyi vahvasti uskottuihin tietoihin, joita Vatikaanin tiedotuksesta ja italialaiselta uutistoimisto ANSA:ltä oli ehtinyt tulla julki. Pääosassa, kuten otsikoinnista käy ilmi, oli paavin kuolemaan johtaneena syynä mainittu sydäninfarkti. Toisena asiana nostettiin esille Johannes Paavalin lyhyt paavius, jonka arveltiin olleen neljänneksi lyhyin koko paaviuden historiassa.³⁷

The Washington Post kiinnitti myös huomiota Johannes Paavalin persoonaan, joka oli lyhyen paaviuden aikana ehtinyt tulla tutuksi monille. Hänen jopa kirjoitettiin muuttaneen normaalit rauhalliset paavilliset audienssit epäformaaleiksi kokoontumisiksi, joissa vieraat saivat huoletta nauraa isännän jutuille. Paavin kirjoitettiin kuitenkin tulleen kuvailluksi ”keskitien konservatiivina” (*a moderate conservative*), jonka katsottiin tuovan tasaisuutta aiempien paavien aikana koettuihin muutoksiin. Molempien kannattajien – sekä konservatiivien että maltillisten uudistajien – katsottiin konklaavissa saaneen hänestä

³⁶ Williams 2003, 158–160.

³⁷ WaPo 29.9.1978 Pope John Paul I Dies of Heart Attack.

mieluisensa johtajan.³⁸ Tämä on sikäli kiintoisa kuvailu, sillä nimenomaan Johannes Paavalin uudistusmieliset pyrkimykset, joista osviittaa antoi jo hänen persoonallinen otteensa paavin tiaraa kantaessaan, leimasivat hänet monien mielissä jopa liian liberaaliksi hallitsemaan Pyhää istuinta. Paavin kuitenkin kirjoitettiin olleen ottamatta kantaa puoleen tai toiseen monissa suurissa kysymyksissä kirkon sisällä, kuten paavin ja piispojen vallan uudelleenjakoa, liturgian uudistamista tai ekumeenisten yhteyksien parantamista muihin kirkkokuntiin nähden.³⁹ Tämä selittynee mitä luultavimmin sillä, ettei Johannes Paavali ehtinyt 33 päivän paaviutensa aikana vielä toteuttamaan uudistuksia, joita hänellä saattoi olla mielessään paavin työnkuvaa ja kirkkoa ajatellen.

Teologisesti Johannes Paavalin oltiin nähty olleen konservatiivi, mutta tietyissä perustavanlaatuisissa kysymyksissä hän saattoi vaihtaa mielipidettään, mikäli hän vakuuttui sen oikeellisuudesta.⁴⁰ Washingtonin arkkipiispa, kardinaali William Baum kommentoi lehdelle: ”Me olemme kaikki kiitollisia Johannes Paavalin elämästä. Hän on täyttänyt sen, mitä Herralla oli hänelle mielessään. Vaikka hänen aikansa universaalin kirkon johtajana jäi lyhyeksi, palveli hän meitä paimenena.”⁴¹ Johannes Paavalin persoonaa keuhuttiin näin vuolaasti, mutta hänen kerrottiin myös olleen hymynsä takana kiivas mies, jota selvästi raastoi paaviuden taakka. Sydäninfarktin arveltiin ihmisten puheissa johtuneen paaviuden aiheuttamasta stressistä.⁴²

Paavin kuolema oli *The Washington Postin* etusivulla ruumiin kuvan kera myös 30. syyskuuta. Päivän uutisissa näkökulma keskittyi ruumiin ympärille. Erityisesti väkijoukkojen kiinnostus kuollutta paavia kohtaan näyttää olleen tuon päivän uutisoinnissa olennaista. Tähän liittyen etusivun uutinenkin oli otsikoitu ”Surevat väkijoukot osoittavat kunnioitustaan paavi Johannes Paavalille”. Yhtä lailla huomio paavin ruumiin ympärillä herätti kysymyksiä hautajaisjärjestelyistä ja siitä, milloin uusi konklaavi paavin vaalia varten alotettaisiin.⁴³ Samoin toimittaja Marjorie Hyerin kainalohjutussa vaikutti ihmisten suru; otsikko ”Paavin kuolema hätkähdyttää monia Italiassa” kertoi siitä shokista, johon italialaiset ja heidän perässään koko maailma heräsi syyskuun 29. päivänä vuonna 1978. Hyer sanoitti surun olleen suurempi kuin edellisen paavi Paavali VI:n kuollessa vain vajaata kahta kuukautta aiemmin. Paavi Paavali VI oli hänen kuvailunsa mukaan saavuttanut jo paavillisen missionsa, kun taas

³⁸ WaPo 29.9.1978 Pope John Paul I Dies After Only 34-Day Reign.

³⁹ WaPo 29.9.1978.

⁴⁰ WaPo 30.9.1978 Thousands View Body of Pope John Paul.

⁴¹ WaPo 29.9.1978.

⁴² WaPo 30.9.1978.

⁴³ Koven & Gilbert 1978 a.

Johannes Paavali oli pääsemässä vasta alkuun. Suru hänen poismenosta ennen aikojaan oli siksi suurempaa. Shokeeraava kuolema herätti ihmisissä kysymyksiä siitä, miksi Jumala antoi tämän tapahtua ja mitä Hän paavin kuolemalla tahtoi ihmisille sanoa.⁴⁴ Luciani sulatti ihmisten sydämet jo esittäytyessään ihmiskunnalle paavi Johannes Paavalina 27. elokuuta 1978. Hänen laupea otteensa ja erityisesti köyhien ja kärsivien muistaminen tervehdyspuheessaan toi esille sen persoonan, jota maailma jäi nopeasti kaipaamaan.⁴⁵ Suomalaisessa sanomalehdessä *Helsingin Sanomissa* paavin kuvailtiin olleen yhtä rakastettu kuin paavi Johannes XXIII oli aikanaan ollut. Lehti otsikoi, että “hän [paavi] ehti vain olla rakastettu”.⁴⁶

Englantilainen *The Guardian* uutisoi 30.9.1978 perusteellisesti sekä etusivullaan että lehden sisällä kahdessa erillisessä jutussa paavin kuolemasta. Etusivullaan se otsikoi tapahtunutta seuraavanlaisesti: ”Liikuttunutta sääliä kansan paaville”.⁴⁷ Oheen oli liitetty asianmukaisesti iso kuva paavista, mikä selkeästi viittasi siihen, että päivän puhuttanein ja suurin uutinen lienee ollut paavin poismeno. Itse otsikkokin jo huokuu jonkinlaista yllättynyttä säälin tuntoa paavia kohtaan. Lehti kuitenkin alaotsikoi etusivun juttunsa ”Kardinaalit palaavat takaisin Roomaan jo toiseen konklaaviin kahden kuukauden sisällä”, mikä herättää ajatuksia siitä, että oliko paavin kuoleman uutisoinnissa tärkeämpää itse paavin kokema kohtalo vai se, että kardinaalit joutuivatkin matkustamaan uudestaan Roomaan valitsemaan uutta johtajaa kirkolleen.⁴⁸ Voisiko olla siis niin, että paavi jäi 33 päivän paaviutensa takia vielä vieraaksi suurelle yleisölle, jolloin hänen henkilökohtainen kohtalonsa ei sinällään ollut yhtä kiintoisaa kuin se, että konklaavi paavin valitsemiseksi tuli järjestettäväksi uudestaan näin lyhyellä aikajänteellä? Vaikka paavin kuoleman otsikointi etusivun tasolla vaikutti *The Guardianissa* hieman kylmältä faktaesittelyltä, löytyi toimittajien kirjoittamista jutuista kuitenkin lämpöä, kun kuvailtiin paavin mainetta ihmisten mielissä. Sekä *The Washington Postissa* että *The Guardianissa* näkyy, että paavin kuolema kosketti aikanaan ihmisiä syvästi etenkin juuri hänen persoonansa takia.

Helsingin Sanomat uutisoi etusivullaan 30.9.1978 tyynesti todeten paavi Johannes Paavali I:n kuolleen. Paavin kirjoitettiin kuolleen varhain perjantaiamuna, vaikka virallisessa Vatikaanin tiedotuksessa kerrottiin kuoleman sattuneen iltayhdyntöistä aikaan torstaina. Tämä

⁴⁴ Hyer 1978 a.

⁴⁵ Smith 1978.

⁴⁶ HS 30.9.1978 Hän ehti vain olla rakastettu.

⁴⁷ “Pity stirs for Pope of the people”.

⁴⁸ The Guardian 30.9.1978 Pity stirs for a Pope of the people.

selittynee kuitenkin maiden aikaerolla, sillä Vatikaanin aikaa iltayhdeltätoista torstaina Suomessa käännyttiin ajallisesti jo perjantaiamun puolelle. Wienin arkkipiispa, kardinaali Franz Königin kerrottiin pitäneen Helsingissä muistomessun paavin muistolle Suomen-vierailunsa yhteydessä. König oli paavin kuoleman sattuessa vierailulla Suomessa Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan vieraana. Edellä mainitun lisäksi lehden huomio kiinnittyi jo siihen, mitä Vatikaanissa tulisi seuraavaksi tapahtumaan, eli Johannes Paavalin hautajaisiin sekä konklaavin valmisteluihin.⁴⁹

Suomalaisessa kristillis-yhteiskunnallisessa viikkosanomalehti *Kotimaassa* kirjoitettiin pitkälti samaan tapaan kuin *Helsingin Sanomissa*. Tiistaina 3.10. ilmestyneessä numerossaan paavin kuolema jäi *Kotimaassa* Suomen evankelis-luterilaisen kirkon uuden arkkipiispan virkaanvihkijäisten varjoon. Siten paavia koskeva uutisointi keskittyi vain lyhyesti kertomaan paavin virallisesta kuolinsyystä ja lyhyestä paaviudesta.⁵⁰ Hänen luonnettaan kuvattiin lyhyesti rehelliseksi, aidoksi, myötätuntoa herättäväksi sekä välittömäksi kirkon palvelemisen suhteen. Hänen vaatimattomuutensa katsottiin kertoneen ”sisäisen uskon vakaumuksesta”. Lisäksi hänen kerrottiin voivotelleen kardinaalitovereilleen paaviksi valintansa jälkeen, että ”Jumala antakoon teille anteeksi sen, minkä olette tehneet minulle!”⁵¹ Tuore arkkipiispa esitti kuitenkin lehdessä muistosat paavista. Hän kirjoitti paavilta odotetun paljon, sillä tämä osoitti luopumalla monista perinteisistä arvomerkeistä ja kunnianosoituksista virkaanastujaisissaan, että on todella mieleltään nöyrä. Samoin hän kirjoitti kristikunnan jäävän kaipaamaan tämän ”syvää kristillistä alttiuttaan kirkon palveluksessa ja [tämän] harrasta intoa ekumeenisia pyrkimyksiä kohtaan”.⁵²

Suomalainen aikakauslehti *Suomen Kuvalehti* noteerasi paavin kuoleman 6.10. ilmestyneessä julkaisussaan lyhyesti. Tämä johtui osaksi siitä, että Suomessa oli tapahtunut edellisenä viikonloppuna, jolloin myös paavin kuolema sattui, useampi kansakuntaa järkyttänyt tapahtuma. Tuona viikonloppuna matkustajakone oli kaapattu Oulussa, kymmenhenkinen veneseurue oli menehtynyt onnettomuudessa Hangossa ja ilmapurjehduksen pioneeri oli kuollut traagisesti omassa näytöksessään.⁵³ *Suomen Kuvalehti* julkaisi aukeaman kokoisessa jutussaan kuvat Johannes Paavalin virkaanastujaisista sekä hautajaisista. Lehti tyytyi toteamaan vain kuvien yhteydessä Johannes Paavalin paaviksi

⁴⁹ HS 30.9.1978 Paavi Johannes Paavali I kuoli.

⁵⁰ Kotimaa 3.10.1978 Paavi kuoli.

⁵¹ Kotimaa 3.10.1978 Suruviesti Roomasta.

⁵² Kotimaa 3.10.1978 Arkkipiispa Juvan muistosat paavista.

⁵³ SK 6.10.1978 Musta viikonvaihte.

valinnasta elokuussa sekä hänen virkakautensa loppumisesta kuolemaansa 33 päivää myöhemmin.⁵⁴

The Guardianin etusivun kinalojutussa⁵⁵ toimittaja Walter Schwarz kuvaili, kuinka paavin kuolema oli heti koskettanut monia ihmisiä lähellä ja kaukaa. Paavin lempeä luonne ja vaatimaton, nöyrä ja hymyilevä asenne paavina oli herättänyt ihmisissä myönteisiä ja sympatisoivia tuntemuksia häntä kohtaan. Tällaisen ”kansan paavin” kuolema ennen aikojaan hämmensi ja aiheutti surua ihmisissä. Schwarz kuvaili, että tilanne paavin kuoleman välittömissä reaktioissa oli rinnastettavissa Yhdysvaltain presidentti John F. Kennedyn kokemaan kohtaloon, ja että Roomassa ihmiset puhuivat jo, että paavin oli täytynyt tulla murhatuksi häntä vastustaneiden tahojen toimesta. Schwarz kirjoitti, että tämä oli shokissa olevien ihmisten ”vaistonvarainen reaktio” tapahtuneeseen. Heti alusta pitäen kysymyksiä kuolemasta herätti se, oliko paavi ollut liian vapaamielinen ja kansanläheinen toteuttamaan paaviuttaan, jotta hänestä jotkin tahot halusivat eroon, ihan niin kuin Schwarz luonnehti yleisiä huhuja.⁵⁶ Äkillinen ja yllättävä kuolema vaivasi siis ihmisten mieliä heti tapahduttuaan. Varsinkin juuri uuden paavin alkutaipaletta juhlineet katolilaiset pelästyivät syvästi paavin poismenoa. Shokkireaktio saattoi täten hyvinkin olla luonnollisen kuoleman kyseenalaistaminen ja erityisesti selitysten vaatiminen sille, miten ja miksi näin sattui käymään jumalalliseen johdatukseen nojaavan konklaavin valinnalle.

The Washington Postin Richard Homan havaitsi samanlaisia reaktioita ihmisissä paavin kuolemaa seuranneina päivinä. Kansa oli shokissa ja epäuskoa tapahtunutta kohtaan ilmeni edelleen. Yllättävää kuolemaa oli kerta kaikkiaan vaikea uskoa ja sulattaa.⁵⁷ Konklaavia valmistelevalle komitealle puheenjohtaja James Andrews myötäili paavin kuoleman shokeeraavaa luonnetta sanoen, että kaikki olivat niin hämmentyneitä ja shokissa paavin kuolemasta, ettei uuden paavin ennustamista osannut kukaan vielä tehdä.⁵⁸ Kuitenkin *Helsingin Sanomissa* toimittaja Pauli Oinonen kirjoitti Johannes Paavalin seuraajan veikkaamisen olleen helpompaa kuin Johannes Paavalin valintaan päätyneen konklaavin lopputuloksen. Edellinen konklaavi oli päättynyt vain noin kuukautta aiemmin, joten Oinosen mukaan kaikki edellisen kerran paavin vaalissa olleet ehdokkaat olivat vahvoilla. Hän myönsi kuitenkin, että sattumalla ja konklaavissa käytävällä pelillä oli vaikutuksensa, sanoihan tämän

⁵⁴ SK 6.10.1978 Kaksi seremoniaa.

⁵⁵ Schwarz 1978.

⁵⁶ Schwarz 1978.

⁵⁷ Homan 1978.

⁵⁸ Hyer 1978 b.

jo vanha roomalainen sananlasku: ”Kuka paavina menee [konklaaviin], se kardinaalina tulee”.⁵⁹

Paavin kuolema tuli nähtävästi yllätyksenä myös kardinaaleille. Westminsterin arkkipiispa, kardinaali Basil Hume kommentoi *The Guardianille*, että ”meidät on jätetty muiston varaan nöyrästä miehestä, joka välitti hymyllään iloa ja tyyneyttä”. Samoin Canterburyn arkkipiispa Donald Coggan kuvaili ihmisiltä löytyvän sympatiaa roomalaiskatolista kirkkoa ja sen jäseniä kohtaan. Armaghin ja katolisen Irlannin arkkipiispa Tomas O’Fiaich ylentyi jopa uskomaan, että Johannes Paavalista olisi saattanut tulla merkittävä paavi, mikäli tämä olisi ehtinyt elää edes muutaman vuoden verran. Samanlaista spekulointia Johannes Paavalin merkittävydestä katolisen kirkon toimintatapojen uudistajana heräteltiin muuallakin.⁶⁰ Joka tapauksessa Luciani oli valittu paaviksi varsin tuntemattomana Venetsian piispana ja tuntemattomaksi hän saattoi suurelle yleisölle jäädäkin hymynsä takaa. Liverpoolin arkkipiispa Derek Worlock kommentoikin, että suurin suru nousi siitä, että kuolema sattui vielä Lucianin paaviuden ”kuherruskuukauden” aikana.⁶¹ Wienin arkkipiispa, kardinaali Franz König kommentoi *Helsingin Sanomille* Lucianin vaikuttaneen paaviksi valintansa aikana ”erittäin energiseltä ja elämää pursuavalta”, joten suru-uutinen tuli hänelle yllätyksenä.⁶²

Samasta asiasta heräteltiin ajatuksia *The Guardianin* jutussa ”Paavius: Vielä kerran tunteen kanssa”, jossa vertailtiin sitä, kuinka Johannes Paavalin kuva paavina piirtyi leppoisemmaksi kuin edeltäjänsä Paavali VI:n. Paavi Paavali VI:n nähtiin yrittäneen tasapainoilla modernisaation ja liberalisaation sekä uskon ja hyvyyden välillä. Paavali VI oli joutunut ohjata kirkkiaan pysymään lestissään, kun taas Johannes Paavalista tällaista ei ehditty näkemään.⁶³ *Helsingin Sanomat* kuvasi yhtäläisesti kertoessaan, ettei paavi ”ennättänyt lyhyen valtakautensa aikana juuri lyödä omaa leimaansa katoliseen kirkkoon”. Johannes Paavalin nimivalinta antoi odottaa edeltäjien viitoittamaa maltillista uudistuspolitiikkaa, mutta näin ei ehtinyt vielä käydä.⁶⁴

Yhdysvaltalaisessa katolisessa aikakauslehdessä *Commonwealissa* Johannes Paavalin merkitystä kuvattiin kuitenkin toisesta näkökulmasta. Lehdessä nimittäin kuvailtiin Lucianin

⁵⁹ Oinonen 1978.

⁶⁰ The Guardian 30.9.1978 World leaders pay tribute.

⁶¹ The Guardian 30.9.1978 John Paul’s passing, like a honeymoon.

⁶² HS 30.9.1978 Kardinaali Franz König: ”Elinvoimainen ja vaatimaton”.

⁶³ The Guardian 30.9.1978 Papacy: once more with feeling.

⁶⁴ HS 30.9.1978 Valtakausi kesti vain kuukauden.

paaviuden jättäneen kirkkoon lähtemättömän jäljen. Tällä tarkoitettiin hänen persoonansa luomaa valloittavuutta.⁶⁵ Hänen kuolemansa aiheuttaneesta surusta kirjoitettiin kuitenkin artikkelissa ”Tuntemattoman paavin suremista” varsin kiintoisaan sävyyn:

Onko tällöin kyseessä mies vai paavi – kuten hänet pyhänä sielunhoitajana tunnettiin, mutta jonka tarina jäi kesken – kun suremme Albino Luciana? Ei ole epäilystäkään siitä yksinkertaisesta tosiasista, etteikö ihmiset olisi samaistuneet tähän vaatimattomaan mieheen, jonka kuolema aiheutti laajasti surua. - - Kaikki ympäri maailmaa tapahtuvat kuolemat satuttavat meitä. Tuleeko meidän siksi antaa huomiota yhdelle kuolemalle vain, koska tiesimme kuolleen miehen nimen ja hänen luonteensa, samalla, kun muut kuolleet jäävät unohtuiksi?⁶⁶

Lainauksen pohjalta välittyy siis kuva, ettei paavin kuolemaa pidetty sen tärkeämpänä tapahtumana kuin kenenkään muunkaan. Miksi surra yhtä ihmistä, kun ympäri maailmaa tapahtuu koko ajan pahoja asioita lähimmäisille? Mielenkiintoinen esiin nosto katoliselta lehdeltä tilanteessa, jossa heidän suuresti rakastettu johtajansa oli kuollut.

Tätä *Commonwealissa* ei kuitenkaan tarkoitettu. Lehti vastasi tähän itse herättämäänsä ajatukseen sillä, että paavin ja samaan aikaan ympäri maailmaa kuolleiden ihmisten kuolemien välillä oli yhteys. Yhteys oli se, että paaviudesta oli kehittynyt muita ihmisiä valistuneempi instituutio – universaalien toivon symboli. Kaikilla kuolemilla oli tarkoituksensa ja jokaiselle ihmiselle toivon täyttymyksensä joko tässä ajassa tai seuraavassa. Sen takia koko muu maailma suri katolisen kirkon kanssa paavin kuolemaa. Sen vuoksi katolinen kirkkokaan ei surrut pelkästään Luciana miehenä, vaan paavina (paaviuden hetkellisenä sammumisena).⁶⁷ Lucianin kuolema nähtiin siis ennen kaikkea paavin kuolemana; kirkko oli jäänyt ilman toivon symboliaan, jota se kipeästi tarvitsisi, jotta osaisi suunnistaa eteenpäin kohti pelastusta. Tätä *Commonweal* tarkoitti paaviuden hetkellisellä sammumisella.

Kirkkohistorioitsija, isä John Jay Hughes vertasi *Commonwealissa* Johannes Paavalia ensimmäiseen paaviin eli itse apostoli Pietariin. Kummankin lopulliseksi perinnöksi jäivät heidän elämänsä kuvauksena heidän uskostaan. Johannes Paavalin perintönä paaviuteen jäivät

⁶⁵ *Commonweal* 13.10.1978 Mourning For An Unknown Pope.

⁶⁶ Is it then as a man, and not as a pope—as the holy pastor he so clearly was and not the pastor he might yet have been—that we mourn Albino Luciani? No doubt the simple fact of human identification with this humble individual has played a great part in the world’s grief. - - All these deaths [happened all over the world] diminish us. Do we turn out attention to one death only because, in that case, we knew the man’s name and his character and, in the other cases, the individuals are lost in obscurity? *Commonweal* 13.10.1978, 643–644.

⁶⁷ *Commonweal* 13.10.1978 Mourning For An Unknown Pope.

kuitenkin seuraavat merkit: hän ei käyttänyt paavin tiaraa virkaanastujaisissaan, hän ei pitänyt paavin seremoniallisesta tuolista, jossa paavia kannettiin muiden yläpuolella, eikä liiemmin käyttänyt paavillista me-muotoa puhuessaan. Sen sijaan hänen maanläheinen juttelutyyliinsä virallisissa tilaisuuksissa lisäsi paineita paavin kuurian suuntaan. Myös hänen tärkeänä pitämänsä Vatikaanin toisen konsiilin piispallisen kollegion ajaminen loi suuntaviivoja seuraavan paavin toiminnalle.⁶⁸

Englantilainen, katolinen lehti *The Tablet* nosti 7. lokakuuta ilmestyneen numeronsa kanteen Johannes Paavalin koko sivun kokoisen kuvan. Lehti kirjoitti, että camerlengon, kardinaali Villotin vahvistama paavin kuolintiedote oli julkaistu L'Osservatore Romanossa keskipäivällä 29. syyskuuta. Siinä Johannes Paavalin ansioiksi oli katsottu lukeutuvan esimerkkinä toimiminen vaatimattoman elämän noudattamisessa. Johannes Paavalin katsottiin selventäneen kristikunnalle Kristuksen sanoman tärkeyttä kristityn elämän ohjeena.⁶⁹ *The Tabletissa* julkaistiin merkkihenkilöiden muistosanoja paavista. Esimerkiksi Ison-Britannian kuningatar Elisabeth II oli kommentoinut hänen sekä miehensä, Edinburghin herttuan prinssi Philipin, kokeneen syvää surua paavin poismenon takia. Kuningattaren mukaan lyhyestä paaviudesta huolimatta Johannes Paavalin nöyryys ja ystävällisyys säilyvät kestäväenä ja innoittavana muistona. Myös Yhdysvaltain presidentti Jimmy Carter oli sanonut Johannes Paavalin kiteyttäneen kirkon sanoman hyvin, jonka vuoksi maailma köyhtyi hänen poismenonsa takia. Samoilla linjoilla oli ollut myös Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteeri Kurt Waldheim, jonka mukaan paavin asenne säilyisi pitkään perintönä koko ihmiskunnalle.⁷⁰

The Tabletissa kirjoitettiin Johannes Paavalista lähes samaan tapaan kuin *Commonwealissa*. Johannes Paavalin nähtiin opettaneen kristikunnalle paaviudesta sekä paavin roolista kirkon paimenena, mutta oli pian tämä jälkeen kuolemallaan jättänyt ihmiset puntaroimaan näitä opetuksiaan. Johannes Paavali toimi alusta alkaen omaan tyyliinsä ja ”sukelsi ihmisten sydämiin” tv-lähetysten kautta. Hän tarttui suuriin kysymyksiin kirkossa ja hänen spontaanin esiintymisensä nähtiin luoneen uutta pohjaa paaviudelle.⁷¹ Johannes Paavalin seuraajan valinnan katsottiin *The Tabletissa* olevan hankalaa, sillä ”Johannes Paavali ei ollut toiminnallaan näyttänyt minkäänlaista heikkoutta. Päinvastoin, hänen oli nähty

⁶⁸ Hughes 1978.

⁶⁹ The Tablet 7.10.1978 John Paul I RIP.

⁷⁰ The Tablet 7.10.1978 Tributes to Pope John Paul I.

⁷¹ The Tablet 7.10.1978 The message of John Paul I

muodostuvan uranuurtajaksi kirkon uudistamisessa. - - Johannes Paavalin virkakausi ravisteli kirkkoa kohti uutta itsetietoisuutta.”⁷²

Sekä *The Tablet* että *Commonweal* huomioivat Johannes Paavalin merkityksellisyyden katolisen kirkon sisäisten asioiden ja paaviuden uudistamisessa. Kirkon sisällä paavin vaikutuksen nähtiin olleen siis merkityksellinen lyhyestä paaviudesta huolimatta. *The Tabletin* ja *Commonwealin* uutisoinnissa korostui kuitenkin Johannes Paavalin ainutlaatuinen ja rakastettava persoona, jolla nähtiin olevan pitkäkantoiset vaikutukset paaviuteen. Ehkä ulkomaiset ja sekulaarit sanomalehdet eivät osanneet yhtä lailla nostaa esille tai nähdä tätä paavin vaikutuksen laajuutta, jonka katolilaiset olivat kokeneet. Joka tapauksessa kuolema oli koskettanut koko maailmaa ja herättänyt kiinnostuksen siitä, mitä tapahtuisi seuraavaksi katolisen kirkon piirissä. Erityisesti mietintään nousi kysymys siitä, minkälainen vaikutus Lucianin paaviudella olisi seuraavan paavin valintaan.

Ensimmäisten paavin kuoleman jälkeisten päivien uutisointi keskittyi siis lähinnä paavin kuoleman toteamiseen sekä kuinka se yllätti niin kardinaalit, katolisen kirkon piiriin kuuluvat kristityt kuin sivusta seuranneen maailmankin. Erityisen raskaaksi kuoleman teki se, että Luciani oli ehtinyt uutena paavina sulattaa monien sydämet niin kirkon sisällä kuin sen ulkopuolellakin. Sen takia kummeksuntaa virisi sen suhteen, mahtoiko paavi kuolla luonnollisesti ja että oliko hänen uudistusnäkemysensä liian rankkoja joillekin tahoille.

3. Kuolinsyy ja -olosuhteet herättävät kiivasta keskustelua

The Guardianin toimittaja George Armstrong kuvaili artikkelissaan, että italialaisten välittömät reaktiot paavin kuolemasta olivat olleet pikemminkin epäuskoisia ja epäileviä kuin surevia. Johannes Paavalin lyhyen paaviuden aikana hänen kerrottiin valloittaneen niin katolilaisten kuin muidenkin ihmisten sydämet ”hymyilevällä ilmeellään ja optimistisella persoonallaan”.⁷³ Paavin kuolinolosuhteita ja ruumiin löytymistä koskeva uutisointi *The Guardianissa* noudatti Vatikaanin virallista tiedotusta. Paavin kerrottiin vetäytyneen iltakymmeneltä huoneeseensa lukemaan, ja hänet kerrottiin löydetyn aikaisin aamulla sängystään kuolleen, yöpöydän lukulampun ollessa edelleen päällä. Kuolinsyyksi arveltua sydäninfarktia perusteltiin paaviuden alkumetrieni uuvuttavilla virantoimituksilla.⁷⁴

⁷² *The Tablet* 7.10.1978; *The Tablet* 7.10.1978 After Papa Luciani.

⁷³ Armstrong 1978 a.

⁷⁴ Armstrong 1978 a.

Myös *The Washington Post*issa kiinnitettiin huomiota paavin kuolinsyyn ympärille. Ensinnäkin kerrottiin, kuten paavi oli itsekin audienssissaan maininnut, että hän ymmärsi sairaita, sillä oli itsekin joutunut useita kertoja ravaamaan sairaalassa terveytensä puolesta. Toisekseen hänen läheistensä haastattelujen perusteella oli käynyt ilmi, että Lucianin suvussa ”oli tavallista menehtyä sydäninfarktiin”. Siten paavin serkku Agnes Lacotte ei yllätynyt tämän kuolemasta, vaikka sen aiheuttama suru olikin ollut valtava.⁷⁵ Paavin veli Edoardo Luciani kertoi kuitenkin, että vain paria viikkoa ennen kuolemaansa Johannes Paavalille oli tehty lääkärintarkastus, jossa hänet oli todettu ”täysin terveeksi”. Paavi oli kuitenkin itse todennut veljelleen konklaavin tuloksesta, että valituksi tuleminen oli ”yllättänyt ja pelottanut” häntä.⁷⁶ Sen lisäksi, että Lucianilla oli perhesyistä riskinä sydäntaudit, kärsi hän reumasta. Reuman aiheuttamien kipujen takia hän oli ennen konklaavia ollut auringonottolomalla lieventääkseen kipujaan. Terveystieteellisistä syistä Luciani myöskin vei Vatikaaniin mukanaan taloudenhoitajansa, sisar Vincenzan, jonka tehtävänä oli pitää huolta paavin terveydestä ja muistuttaa tätä sen vaalimisesta.⁷⁷ Vatikaanin tiedotuksen perusteella paavi oli siis kuollut sydäninfarktiin eli sydämen pysähdykseen. Uutisointi kuolinsyystä keskittyi siten tarkastelemaan sitä, mistä sydäninfarkti olisi voinut johtua. Uutisointi kuolinsyystä koskien näyttää olleen siis hyvin tarkoitushakuista, sillä kuolinsyystä haluttiin vakuuttua perustelemalla sitä erilaisin selityksin, mitä paavin terveydentilasta, sairauksellisista sukurasitteista ja työtaakasta tiedettiin.

Sunnuntaista 1.10.1978 lähtien uutisointi eri lehdissä keskittyi jo paavin hautajaisten järjestelyihin ja uuden konklaavin ajankohtaan, jonka *The Washington Postin* Koven & Gilbert kertoivat alkavan 14. lokakuuta. Paavin hautajaisten ajankohdan sanottiin olevan 4. lokakuuta.⁷⁸ Uuden konklaavin tulosta ruvettiin tietysti arvuuttelemaan heti, kun vain oli mahdollista. Koven & Gilbert kirjoittivat, että oli epätodennäköistä, että paaviksi valittaisiin Johannes Paavalia vanhempi kardinaali. Tätä perusteltiin muun muassa sillä, että 65 ikävuotta vanhemmalla saattaisi olla edessään myös lyhyt paavius, jota tuskin haluttiin. Toisaalta Johannes Paavalin valintakriteerit täyttäneet kardinaalit tuntuivat kaikki olleen liian nuoria paavin virkaan.⁷⁹

⁷⁵ WaPo 30.9.1978 Pope’s Frequent Ailments Had Not Pointed to Heart.

⁷⁶ HS 1.10.1978 Paavi haudataan ensi keskiviikkona.

⁷⁷ WaPo 30.9.1978.

⁷⁸ Koven & Gilbert 1978 b.

⁷⁹ Koven & Gilbert 1978 c.

Toimittaja George Armstrong keskittyi *The Guardianissa* hautajaisjärjestelyjen uutisoinnissa niiden hintaan. Johannes Paavalin valintaan johtanut konklaavi oli maksanut Vatikaanille yhteensä noin 2,5 miljoonaa puntaa. Suuri osa oli koostunut kardinaalien matkoista konklaaviin, mutta bonuksia jaettiin myös paavin kuurian jäsenille, jotka olivat järjestelleet käytännön asioita Vatikaanissa.⁸⁰ *Helsingin Sanomat* kirjoitti, että ylimääräisiä bonuksia jaettiin jopa 3000 Vatikaanin työntekijälle paavin kuollessa sekä myös silloin, kun uusi paavi tulisi valituksi.⁸¹ *The Guardianissa* epäiltiin, että uuden paavin valinnan kannalta oli lähes turhaa tehdä arvailuja, sillä edessä olisi todennäköisesti yhtä huonosti ennustettava lopputulos kuin mitä aiemminkin.⁸²

Helsingin Sanomat tiesi kertoa, että paavin ruumis oli esillä yleisölle puuarkussa aina hautajaisiin saakka Pietarinkirkossa.⁸³ Se, että uusi konklaavi saatiin aikataulullisesti lyötyä lukkoon alkavaksi jo 14. lokakuuta, johtui *Helsingin Sanomien* mukaan siitä, että edelliseen konklaaviin oli paneuduttu kunnolla, jotta saatiin mahdollisimman hyvä kardinaali valittua paaviksi. Tällöin oli käyty salaisia neuvotteluja sekä kirkon sisäisistä että kardinaalien välisistä erimielisyyksistä jo ennen virallisen konklaavin alkua. Tämän takia Johannes Paavalin seuraajan valinnan katsottiin olevan suhteellisesti helpompaa.⁸⁴

Vatikaani sai osakseen kritiikkiä koskien paavin kuolinsyyn tutkintaa ja siihen liittyen etenkin ruumiinavauksen kieltämistä. Ruumiinavauksen tekemättä jättäminen, mikä paavien ruumiiden kohdalla oli tavallista – mutta tässä tilanteessa, jossa paavi äkillisesti ja odottamatta kuoli – tuntui oudolta. *The Washington Postin* toimittajien Kovenin & Gilbertin mukaan Vatikaanin tiedotus ei ollut tarkalleen kertonut, kuinka paavin kuolinsyy oli todettu. Kun Vatikaanin edustajalta oli kysytty tiedotustilaisuudessa, joka pidettiin vain kolme tuntia paavin ruumiin löytymisen jälkeen, miksei paaville ollut tehty ruumiinavausta, sai hän vastaukseksi sen, että se oli ollut vastoin Vatikaanin käytäntöä. Italialaislehti *Corriere della Sera* oli etusivun otsikossaan kysynyt ”Miksi sanoa ei ruumiinavaukselle?” Esiin oli nostettu tämän johdosta kysymys siitä, oliko paavin kuolemaan liittyen ollut jonkinlaista keplottelua tai vääryyttä. Vatikaanin tiedotuksesta oli annettu tiedotustilaisuudessa vain tieto siitä, että paavin todettiin kuolleen sydämen pysähtymisen takia. Tämän toteamisen oli tehnyt

⁸⁰ Armstrong 1978 b.

⁸¹ HS 2.10.1978 Kallis paavinvaihto.

⁸² Armstrong 1978 b.

⁸³ HS 1.10.1978 Uusi konklaavi alkaa kuun puolivälissä.

⁸⁴ HS 1.10.1978 Paavi haudataan ensi keskiviikkona.

Vatikaanin henkilökunnan lääkäri Renato Buzzonetti sekä Vatikaanin lääkärikunnan johtaja ja paavin henkilökohtainen lääkäri.⁸⁵

Toimittaja George Armstrong kirjoitti *The Guardianissa*, että Vatikaanin tiedotuksesta oli korjattu 2. lokakuuta, että paavi olisi tullut löydettyksi lukemassa Tuomas Kempiläisen kirjaa *Kristuksen seuraamisesta*. Sen sijaan paavin kerrottiin löydetyn lukemasta ”omia papereitaan”. Vatikaanin tiedotus oli kertonut tämän, mutta ei ollut selvittänyt, miksi yksi paavin sihteereistä, isä John Magee – jonka kerrottiin löytäneen paavin kuolleena – oli antanut alun pitäen virheellisen lausunnon. Paavin omien papereiden oli kerrottu sisältäneen hänen omia saarnojaan, puheitaan, pohdintojaan sekä sekalaisia kommenttejaan. Vatikaanin sanottiin antaneen nämä tarkentavat korjaukset vain vuorokausi sen jälkeen, kun oli syntynyt huhuja siitä, ettei Vatikaanin tiedotuksen antamat alkuperäiset tiedot pitäneet paikkaansa.⁸⁶

Koven & Gilbert kertoivat lisäksi tuntemattomaksi jääneen vatikaanihistorioitsijan kertoneen, että ”myrkyn käyttäminen oli hallinnon instrumentti Vatikaanissa”. Tämän katsottiin viittaneen Borgia-suvun paaveihin 1400–1500-luvuilla, jolloin paavi Aleksanteri VI:n kerrottiin olleen aikeissa myrkyttää hänelle epämieluisia kardinaaleja, mutta kuolikin itse tapaturmaisesti juotuaan vahingossa myrkytettyä viiniä. Epäilyttäviä kuolemia löytyi toki lähempääkin. Ranskalainen kardinaali Eugene Tisserantin oli kerrottu uskoneen paavi Pius XI:n tulleen murhatuksi vuonna 1939.⁸⁷

Helsingin Sanomissa kerrottiin uutistoimisto Reutersin tietojen mukaan, että ”äärikonservatiivinen katolinen järjestö” Civiltà Cristiana oli vaatinut ruumiinavausta paavin ruumiille.⁸⁸ Samoin italialaisen lehdistön kirjoitettiin kyselleen, miksei ruumiinavausta ollut toteutettu. Näiden lehtikirjoitusten myötä erilaiset huhut paavin kuolemaan liittyen olivat alkaneet levitä Italiassa. Huhujen keskiössä olivat Vatikaanin keskushallinto, paavin kuuria virkailijoihin tai kommunistit, jotka olisivat katkeroituneet paavin saamasta suuresta huomiosta ja myötätunnosta ”tavallisten ihmisten” taholta.⁸⁹ Myös espanjalaisen poliittisen järjestön, Uuden Voiman Fuerza Nuevan (*Fuerza Nuevan*), puheenjohtaja Blas Pinar oli liittynyt niiden epäilijöiden joukkoon, jotka kannattivat ruumiinavauksen tekemistä.⁹⁰

Vatikaanista korjattiin tiedotuksen puutteellisuutta paavin kuolinolosuhteisiin liittyen. On kysymyksiä herättävää, ettei korjauksessa mainittu suoraan, että väärin tosiasioiden

⁸⁵ Koven & Gilbert 1978 d.

⁸⁶ Armstrong 1978 c.

⁸⁷ Koven & Gilbert 1978 d.

⁸⁸ HS 4.10.1978 Rooma valmistautui Johannes Paavalin hautajaisiin.

⁸⁹ HS 4.10.1978.

⁹⁰ HS 7.10.1978 Paaville vaaditaan yhä ruumiinavausta.

tiedottaminen oli johtunut esimerkiksi inhimillisistä syistä, kuten kuoleman aiheuttamasta järkytyksestä. Sen sijaan epätarkan tiedottamisen syy jätettiin edelleen avoimeksi spekuloinnille. Näyttää siltä, ettei Vatikaanissa haluttu reagoida niihin huhuihin, joita heikko tiedottaminen oli herättänyt ihmisten keskuudessa.

Kuolemasta ja sen jälkimainingeista uutisoiminen näyttää jakautuneen eri tavoin eri lehdissä. Paavin kuolema ja sen jälkeiset tapahtumat saivat *Helsingin Sanomissa* huomattavasti enemmän palstatilaa kuin *The Guardianissa*, *The Washington Postissa* tai *Kotimaassa*. Tämä saattaa johtua siitä, että *The Guardian* ja *The Washington Post* ovat suuremman luokan lehtiä levikeiltään ja käsittelevät laajemmin omien maantieteellisten ydinalueidensa uutisia. Suomalainen uutiskanta taas saattaa olla ”köyhempää” eli sisältää vähemmän uutisoitavia tapahtumia, jolloin suurimman kristillisen kirkkokunnan johtajan kuolema sai aikanaan runsaasti huomiota lehden sivuilla. *Kotimaan* ja *Helsingin Sanomien* välinen ero uutisoinnissa taas vaikuttaisi selittyvän sillä, että *Kotimaa* keskittyi seuraavassa omassa paavin kuolemaa seuranneessa numerossaan oman kirkkonsa eli Suomen evankelis-luterilaisen kirkon uuden arkkipiispan, Mikko Juvan, virkaanvihkijäisiin. Tämä on sikäli ymmärrettävää, sillä arkkipiispa on Suomessa evankelis-luterilaisen kirkon ”ääni” ja siten kirkon edustaja. Paikallisesti arkkipiispasta uutisoiminen on saattanut olla tällöin kiinnostavampaa ja vaatinut siten enemmän palstatilaa *Kotimaassa*.

III Keskustelu paavin kuoleman ympärillä joulukuusta 1978 vuoteen 1983

1. ”Valheitten verho” kuoleman ympärillä raottuu

Tässä luvussa tarkastelemani ajanjakso kattaa keskustelun paavin kuoleman ympärillä joulukuulta 1978 vuoden 1983 loppuun. Tällöin käytän yhtenä lähteenäni englantilaisen jesuiittapappi Peter Hebblethwaiten kirjaa *The Year of Three Popes* (1978). Hebblethwaite toimi alkujaan jesuiittapappina, kunnes jätti pappisuuden avioituakseen. Tämän jälkeen hän keskittyi toimittajan ja kirjailijan uraan tullen yhdeksi tunnetuimmaksi englantilaiseksi vatikaaniasiantuntijaksi. Esimerkiksi paljon huomiota saaneessa kirjassaan *The Runaway Church* (1975) Hebblethwaite ruoti katolisen kirkon muutoslinjoja Vatikaanin toisen konsiilin tuloksina. *The Year of Three Popes* keskittyi puolestaan kuvaamaan niitä tapahtumia, jotka katolisessa kirkossa seurasivat paavi Paavali VI:n kuoltua aina Johannes Paavali II:n paaviuden ensi askeliin asti. Hebblethwaite kertoi kirjansa esipuheessa, että hän oli juuri saanut kirjansa *God's Candidate* valmiiksi, kunnes kuuli Johannes Paavali I:n kuolleen. *God's Candidaten* oli ollut tarkoitus kuvata siirtymää Paavali VI:n paaviudesta Johannes Paavali I:een. Tällaisenaan kirja ei koskaan tullut julkaistuksi, vaan Hebblethwaite päätti ottaa kirjaansa mukaan Johannes Paavali I:n kuoleman ja sitä seuranneet tapahtumat sekä uuden paavin valinnan seuraamisen.

Toinen merkittävä lähteeni on yhdysvaltalaisen katolisen papin Andrew Greeleyn kirja *The Making of the Popes 1978* (1979). Greeley oli pappisuuden ohella sosiologian professori Arizonan yliopistossa sekä tuottelias kirjailija, joka kirjoitti niin kaunokirjallisia romaaneja kuin tietokirjoja koskien erityisesti amerikkalaisia katolilaisia, heidän sisäisiä ristiriitojaan sekä paaveja. Greeleyn tuotanto käsittää muun muassa seuraavanlaiset teokset: *The American Catholic. A Social Portrait* (1977), *The Religious Imagination* (1981) sekä *American Catholics Since the Council* (1985). Greeley sai vuonna 1975 ajatuksen kirjoittaa kirjan ”The Making of the Pope” samaan tyyliin kuin yhdysvaltalainen poliittinen journalisti Theodore White oli kirjoittanut Yhdysvaltain presidenttien valitsemisista useita kohteja, kuten *The Making of the President 1972* (1973). Aluksi kirjan tarkoituksena oli käsitellä paavi Paavali VI:n paaviksi valintaa. Kuitenkin kirjan oltua syksyllä 1978 vielä kesken menivät Greeleyn suunnitelmat uusiksi paavien vaihtumisten vuoksi. Greeley kuvaili ”kärsineensä neljä kuukautta jetlagista” kyetäkseen olla tapahtumien keskipisteessä Roomassa sekä saadakseen

jäsenneltä kirjansa valmiiksi kustantajalle. Lopullisessa muodossaan kirja käsitti päiväkirjanomaisesti ajanjakson Paavali VI:sta Johannes Paavali I:n myötä Johannes Paavali II:n paaviuden alkutaipaleelle.

Johannes Paavalin kuolemaa koskien Hebblethwaiten kerronta myötäili Vatikaanin alkuperäistä tiedotusta sattuneesta. Hebblethwaite kertoi paavin tulleen löydettyksi puoli kuudelta perjantaiamuna 29. syyskuuta 1978. Samoin hän mainitsi kuolleen paavin löytäjäksi isä John Mageen, joka myös löysi paavin käsistä *Kristuksen seuraamisesta* -kirjan. Paavin kuoleman ajankohdaksi Hebblethwaite uskoi Vatikaanin puolesta kerrotun iltayhdenoista torstaina 28. syyskuuta. Kuolinsyyksi paavin oma lääkäri arvioi vakavan sydänkohtauksen.⁹¹

Greeley puolestaan kirjoitti kirjassaan, että paavin taloudenhoitaja, sisar Vincenza, oli puoli viideltä jättänyt joka-aamuisen kahvikupin paavin makuuhuoneen ovelle. Kun hän oli tullut takaisin korjaamaan juotua kuppia pois, hän huomasi, ettei siihen ollut vielä lainkaan koskettu. Koska Vincenza oli samalla pannut merkille, että paavin makuuhuoneessa paloi silti valo, hän meni hälyttämään isä Mageen tarkistamaan tilanteen. Magee avasi paavin makuuhuoneen oven kello 5.30, jolloin hän löysi tämän kuolleen.⁹² Hebblethwaiten kuvaus tapahtuneista nojasi vahvasti Vatikaanin alkuperäiseen tiedotukseen, kun taas Greeley esitti paavin ruumiin löytymisen sen pohjalta, kuinka Vatikaani myöhemmin oli korjannut alkuperäistä tiedotettaan asiasta.

Se, mitä aiemmassa uutisoinnissa sanoma- ja aikakauslehdissä ei mainittu, oli paavin ahertaminen työnsä parissa kuolemaansa edeltävänä päivänä. Toki kerrottiin paavin oletettavasti työskennelleen tapansa mukaan pitkää päivää, mutta työtehtäviä ei lehdissä eritelty. Hebblethwaite kirjoitti paavin esiintyneen ja puhuneen filippiiniläisille piispoille hyväkuntoisena ja ”skarppina”. Paavin viimeisiksi sanoiksi kerrottiin jääneen kommentointi koskien iltakymmeneltä tulleita uutisia, joiden mukaan Roomassa oli murhattu vasemmistolaisia nuoria. Hebblethwaiten mukaan paavin kerrottiin kommentoineen, että ”jopa nuoret tappavat toisiaan nykyisin...”⁹³

Greeleyn mukaan Johannes Paavali oli viimeisenä elinpäivänään tavannut filippiiniläisiä piispoja, kuten Hebblethwaitekin mainitsi. Lisäksi hän oli keskustellut Milanon arkkipiispan, kardinaali Giovanni Colombon, kanssa hänen seuraajastaan Venetsian piispaksi. Paavi oli tyrmistynyt siitä, ettei sopivaa ehdokasta ollut vielä tiedossa. Samoin Johannes

⁹¹ Hebblethwaite 1978, 127–128.

⁹² Greeley 1979, 172, 175.

⁹³ Hebblethwaite 1978, 128.

Paavali oli käynyt keskustelua kardinaali Sebastiano Baggion kanssa sisältäen muun muassa uudelleen järjestelyjä koskien henkilöitä Vatikaanin hallinnossa. Greeleyn mukaan Baggion ja Johannes Paavalin välisessä keskustelussa oli käsitelty myös Chicagon arkkipiispa, kardinaali John Codyn siirtämistä toisiin tehtäviin. Tämän järjestelyn asiakirjat olivat Greeleyn mukaan paavin käsissä tämän kuollessa. Paavi oli myös ennen nukkumaan menoa saanut valtiosihteeriltä, kardinaali Jean-Marie Villotilta, tilannetietoja katolisen kirkon ongelmista tietyissä maissa. Tämän jälkeen hän oli kuullut vasemmistolaisten nuorten murhista Roomassa, jonka jälkeen hän oli poistunut makuuhuoneeseensa. Käsissään hänellä oli Greeleyn mukaan ollut ”joitakin saksankielisiä muistiinpanoja” sekä ”joitakin virkanimityspapereita”, jotka tämä oli Baggiolta saanut.⁹⁴

Greeley oli ollut paavin kuoleman sattuessa itsekin Roomassa. Hän kertoi kirjassaan, että puoliltapäivin kuolemaa seuranneena päivänä 29. syyskuuta oli Pietarinaukio ollut täynnä ihmisiä. Valokuvaajia ja toimittajia oli valtaisa joukko turistien ja paikallisten italialaisten seassa. Hän kirjoitti paavin ruumiin olleen tuolloin esillä yleisölle Apostolisen palatsin (Vatikaanin palatsin) Renessanssisalissa. Ensin sisään pääsivät toimittajat, joihin Greeley itsekin kuului.⁹⁵ Syyskuun 30. päivän iltana Greeley kirjoitti paavin ruumiin siirretyn Renessanssisalista Pietarinkirkkoon. Pietarinaukiolla ihmiset seurasivat toimitusta kunnioittavan vaitonaisesti.⁹⁶

Syyskuun 30. päivän aamuna lehdet olivat Greeleyn mukaan jo täynnä selityksiä siitä, miksi paavi kuoli. Traditionalistit selittivät tapahtumaa siten, että Jumala oli rankaissut Johannes Paavalia, koska tämä ei ollut halunnut paaviksi. Liberaalit taas näkivät, että Johannes Paavali oli alun pitäen ollut liian sairas paavin tehtävään ja että paaviehdokkaiden⁹⁷ terveydentilasta olisi oltava tietoisia. Kardinaali François Marty oli ihmetelty ääneen, että mitä Jumala yritti kertoa heille paavin äkillisellä kuolemalla.⁹⁸

Johannes Paavalin kuolema herätti Hebblethwaiten mukaan enemmän surua kuin tämän edeltäjän, sillä Paavali VI oli ollut kuollessaan jo 80-vuotias ja paavina 15 vuotta, kun taas Johannes Paavalin taipale paavina oli ollut vasta aluillaan. Hän myös kertoi paavin ruumista katsomaan tulleiden ihmisten kyynelehtineen ja itkeneen vuolaasti

⁹⁴ Greeley 1979, 172.

⁹⁵ Greeley 1979, 176.

⁹⁶ Greeley 1979, 179.

⁹⁷ Paaviehdokas (*a papabile*) on konklaavin äänestyksissä esiin noussut kardinaali, josta on mahdollista tulla seuraava paavi.

⁹⁸ Greeley 1979, 177.

Pietarinkirkossa.⁹⁹ Greeley totesi, että kuolema oli pysäyttänyt jopa toimittajat. Kaikkialla vallitsi suru ja hämmennys. Hän kertoi erään amerikkalaisen toimittajan sanoneen, että vaikka tämä ei ollut katolinen tai uskonnollinen millään tavalla, oli Johannes Paavalin näkeminen saanut hänet tuntemaan rauhallisuutta ja iloa.¹⁰⁰ Hebblethwaiten ja Greeleyn kuvailut paavin kuolemaa seuranneiden päivien surusta, joka ihmisissä vallitsi, noudattivat yhtäläistä kerrontaa kuin sanomalehtien otsikot ja jutut samoilta päiviltä. Johannes Paavalin kuolema kosketti selkeästi useita, minkä Greeleyn ja Hebblethwaiten omakohtaiset kokemukset vahvistavat.

Greeley havainnoi, että kuolemasta virisi monenlaisia selityksiä heti alkuunsa. Greeleyn mukaan Trasteveren kaupunginosan roomalaiset vihjailivat paavin tulleen myrkytetyksi. Taustalla näyttää vaikuttavan monisatavuotinen kirkon hallinnon historia ja sen ”mustat aukot”. Greeley piti myrkyttämistä absurdina väitteenä ja ongelmallisena siksi, ettei sitä voitu paavin ruumista koskevien säädösten vuoksi kumota ruumiinavausta tekemällä.¹⁰¹

Greeleyn mukaan ”monet italialaiset uskoivat, että paavi Johannes Paavali I murhattiin”. Greeley ei pitänyt uutisena sitä, että salaliittoteoria syntyi, vaan sitä, että ihmiset uskoivat siihen, vaikka sen puolesta ei ollut todisteita. Hän näki, että italialaisilla oli poliittisen historiansa takia paremmin taipumusta harhaluuloisuuteen kuin amerikkalaisilla. Hän vertasi Johannes Paavalin kohtaloa italialaisen poliitikon Aldo Moron¹⁰² murhaan aiemmin samana vuonna. Siksi Greeley epäili, että italialainen kulttuuri ja poliittinen epävakaus Moron tapauksen myötä saattoivat vaikuttaa siihen, että italialaiset kuuntelivat herkällä korvalla salaliittoteorioita koskien Johannes Paavalin kuolemaa. Tämä koski myös italialaista lehdistöä, joka ei pitänyt Vatikaanin tiedotusta kovin uskottavana. Greeleyn mukaan jotkut toimittajat olivat avoimesti nauraneet tiedotukselle, jonka mukaan paavi olisi kuollessaan lukenut *Kristuksen seuraamisesta* -kirjaa.¹⁰³

Greeleyn mielestä olisi tarvittu ruumiinavaus, jotta ihmiset eivät olisi luottaneet salaliittoteorioihin, sillä ruumiinavauksen tekemättä jättäminen ja kieltäminen olivat olleet

⁹⁹ Hebblethwaite 1978, 128.

¹⁰⁰ Greeley 1979, 177.

¹⁰¹ Greeley 1979, 177–178.

¹⁰² Aldo Moro (1916–1978) oli italialainen poliitikko ja rikosoikeuden professori, jonka vasemmistoradikaali terroristiryhmä ”Punaiset prikaatit” sieppasivat ja lopulta murhasivat keväällä 1978. Moro kuului Italian kristillisdemokraattiseen puolueeseen (*Democrazia Cristiana*). Hänen kuolemaansa liittyen heräsi tuolloin epäilyksiä, etteivät viholliset hänen oman poliittisen puolueensa sisällä tahtoneet pelastaa häntä terroristien kynsistä, vaan aktiivisesti sabotoivat neuvotteluja terroristien ja poliitikkojen välillä. *The Economist* 15.4.2002 *The Life in Death of Aldo Moro*. <<https://www.economist.com/node/1280692>>. Katsottu 2.5.2018.

¹⁰³ Greeley 1979, 179–180.

omiaan ruokkimaan ihmisten ”draaman nälkää”. Se, että ruumiinavaus olisi tehty, ei vielä Greeleyn mukaan riittänyt, vaan se olisi pitänyt tehdä jonkun ulkopuolisen toimesta, jotta se olisi ollut tyydyttävä. Siltikään se ei välttämättä olisi kelvannut kaikille. Vatikaani oli tehnyt tiedotuksen huonosti, mutta Greeleyn mielestä salaliittoteorioita olisi saattanut syntyä siltikin, vaikka tiedotus olisi hoidettu taitavasti.¹⁰⁴ Vatikaanin tiedotuksen luoma ”valheitten verho” alkoi raottua sitä mukaa, kun ihmisten keskuudessa syntyi käsitys siitä, etteivät asiat olleet tapahtuneet Vatikaanin esittämällä tavalla. Tämän seurauksena syntyneiden selitysten leviäminen ihmisten keskuudessa pakotti Vatikaanin tarkentamaan antamia tietoja koskien paavin kuolemaa. Se, ettei paaville voitu suorittaa ruumiinavausta, oli omiaan lisäämään epäluuloja kuoleman luonnollisuutta kohtaan sekä synnyttämään salaliittoteorioita kuoleman ympärille. Lopullisen varmuuden puuttuessa ja ihmisten uteliaisuuteen nojaten vaihtoehdot tulkinnot saivat huomiota ihmisten keskuudessa.

Paavin sihteeri Diego Lorenzi syytti paavin kuolemasta tämän kokemaa suurta surua. Lorenzin mukaan paavi oli järkyttynyt kovin kuoliniltanaan saamista uutisista koskien vasemmistolaisten nuorten murhia. Lisäksi hänen mieltään painoi yhteistyön takkuaminen kuurian kanssa. ”Kuuria ei ollut tehnyt yhteistyötä hänen kanssaan moneen päivään ja oli jättänyt paavin yksin”, kertoi Lorenzi. Lorenzin mukaan paavi oli myös valitellut usealle ihmiselle sitä, kuinka raskasta paavina toimiminen oli. Kun nämä seikat ynnäsi yhteen, ei Lorenzin mukaan ollut ihme, että paavin kohtaloksi koitui sydänkohtaus. Greeley kirjoitti, että kardinaalien terveydentilasta oli ollut jo puhetta lehdissä. Esimerkiksi kardinaali Sirin keuhuttiin olevan hyvin elinvoimainen ikäisekseen, vaikka hänellä olikin ikää jo yli seitsemänkymmenen.¹⁰⁵ Hebblethwaiten mukaan Lorenzi oli ilmoittanut paavin kuolemasta tämän veljentyttärelle sanoin ”setä Albino on kuollut” jo kello 6.20 kuolemaa seuranneena aamuna ennen kuin kuolemasta oli annettu virallisesti tieto maailmalle.¹⁰⁶

Greeley kirjoitti 2. lokakuuta kirjaansa, että lehdissä kirjoitettiin kritisoivasti Johannes Paavalista ja tämän yhteistyöstä kuurian kanssa, mikä oli selvästi Greeleyn mukaan kuurian tilaamaa kritiikkiä. Greeley arveli tämän johtuneen siitä, että vaikka se olikin kovin ”mautonta ja tyhmää”, oli se kuurian tapa viestittää kardinaaleille, etteivät nämä valitsisi uudeksi paaviksi Johannes Paavalin kaltaista henkilöä.¹⁰⁷ Tämä on merkityksellinen huomio Greeleyltä. Ainakin Greeley näyttää uskoneen, että paavin kuuria on vaikutusvaltainen elin ja

¹⁰⁴ Greeley 1979, 179–180.

¹⁰⁵ Greeley 1979, 179.

¹⁰⁶ Hebblethwaite 1978, 129.

¹⁰⁷ Greeley 1979, 181.

että sillä on yhteyksiä italialaiseen lehdistöön. Vaikuttaa myös melko kiintoisalta, mikäli kuuria on pyrkinyt vaikuttamaan epävirallisesti tällä tavalla pelaamalla lehdistön kautta kardinaaleihin, jotta nämä valitsisivat paremmin seuraavan paavin.

Kuuria ei tietenkään toiminut kardinaaleista irrallaan. Kuurian pyrkimys vaikuttaa kardinaaleihin oli sikäli ymmärrettävä, koska osa kardinaaleista toimi paavin kuurian viroissa. Kuuriassa toimineet kardinaalit ehkä tahtoivat tuoda julki yhteistyön takkuamisen paavin ja kuurian välillä niille kardinaaleille, jotka olivat tulleet valitsemaan uutta paavia kuurian ulkopuolelta. Kuurian julkilausuman kohteena lienevätkin olleet pääasiassa ne kardinaalit, jotka vaikuttivat Vatikaanin ulkopuolella ympäri katolista maailmaa. Nämä kardinaalit eivät välttämättä olleet perillä paavin ja kuurian välisistä suhteista, jolloin heidän näkemyksiinsä nähtiin tarpeelliseksi koettaa vaikuttaa.

Paavin ja kuurian välisen skisman uutisoimisesta mainitseminen on huomionarvoista myös siksi, etten itse esimerkiksi *The Washington Postia* tai *The Guardiania* selatessani kohdannut tämän kaltaisia huomioita, vaikka Greeley selvästi ilmaisi paavin ja kuurian väleistä kirjoitetun Italiassa. Tästä kumpuaa kysymykseksi tietenkin se, eivätkö paavin ja kuurian mahdollisesti tulehtuneet välit kiinnostaneet lehdistöä Italian ulkopuolella. Tämä on ihmeellistä, sillä Greeleyn mukaan näillä väleillä epäiltiin italialaisessa lehdistössä olleen osansa paavin kuolemaan: joko kuuria oli aktiivisesti osallistunut paavin murhaamiseen tai Johannes Paavalia oli hiertänyt epäluottamus hänen ja kuurian välillä, mikä olisi saattanut olla osasy syy hänen sydäninfarktilleen. Italiassa paavin kuolemasta uutisoitiin runsaasti ja tällaisen kuurian toimesta paaviin kohdistuvan epätavallisen kritiikin huomattava uutisarvo ja merkittävyys ymmärrettiin. Yksi selitys amerikkalaisten ja englantilaisten lehtien piittaamattomuudelle kuuriasta saattoi yksinkertaisesti olla se, etteivät ne olleet perillä siitä, millainen vaikutus kuurialla on paaviin ja Vatikaaniin. Tällöin ne eivät olleet osanneet huomioda tämän epäilyn uutisarvoa palstoillaan. Koska Italiassa Vatikaanin tapahtumia on vuosisadat seurattu läheltä, osattiin siellä esittää tällaiset uutiset vakavina huomioina.

Lokakuun 3. päivänä salaliittoteoretisointi koskien paavin myrkyttämistä kohdistui syyttäen kuuriaan. Greeleyn mukaan ihmiset, jotka olivat käyneet katsomassa paavin ruumista, olivat saattaneet huudahtaa itkuisina ja kysyä: ”ketkä tekivät tämän sinulle, [Johannes Paavali]?” Greeleyn mukaan italialislehti *Corriere della Sera* kyseli päivän numerossaan ruumiinavauksen perään, mutta Vatikaani oli ilmoittanut, ettei sitä tulnaisi tekemään. Greeleyn mielestä tämä oli outoa ottaen huomioon italialaisten taipumuksen

vaihtoehtoisten tulkintojen rakentamiseen ja salaliittoteorioihin uskomisen. Greeley painotti, ettei kehenkään Vatikaanissa voinut luottaa; olihan paavin terveyden sanottu olleen erinomainen viikkoa ennen kuolemaa, mutta silti hänelle oli käynyt niin kuin oli käynyt. Vatikaani ei myöskään kertonut, kuinka paavin ruumista oli käsitelty kuoleman jälkeen. Lehdissä kuitenkin epäiltiin, että ruumiille olisi tehty jonkinlaisia operaatioita. Greeleyn lähteen mukaan kyseessä oli saattanut olla ruumiin palsamointiin liittyviä seikkoja.¹⁰⁸

2. Paavin hautajaiset ja Johannes Paavalin perinnön vaikutus lokakuun konklaaviin

Paavin hautajaispäivänä, keskiviikkona 4. lokakuuta, Greeley kirjoitti salaliittoteorioiden saavuttaneen luultavasti jo maailmanlaajuisen huomion. Yleinen ilmapiiri salaliittoteorioiden ympärillä lietsoi ajatusta siitä, että mikäli Vatikaani oli valehdellut, että paavilla oli kuolinhetkellä käsissään *Kristuksen seuraamisesta* –kirja eikä tällä todellisuudessa ollut, valehteli se todennäköisesti muustakin. Greeleyn mukaan yleisesti ajateltiin, että jos oli tarve valehdella näin pienistä seikoista, lienee Vatikaanilla ollut tarvetta valehdella suuremmistakin asioista. Italialainen satiirilehti *Male* esimerkiksi kirjoitti, että Firenzen arkkipiispa, kardinaali Giovanni Benelli¹⁰⁹, olisi myrkyttänyt paavin. Greeleyn mukaan tämä oli absurdia ja kuvasi hyvin ajan henkeä.¹¹⁰ Greeleyn kuvailujen pohjalta syntyy helposti kuva, että syytöksiä rupesi tuolloin kohdistumaan lähes jokaiseen mahdolliseen tahoon, jolla saattoi olla varteenotettava motiivi paavin murhaamiseksi.

Paavin hautajaisjärjestelyt olivat poikkeukselliset. Paavali VI:n hautajaisista oli kulunut vain noin puolitoista kuukautta ja välissä oli vietetty vielä Johannes Paavalin virkaanastujaisia, joihin valtioiden päämiesten oli odotettu osallistuneen. Siitä syystä Vatikaani ei odottanut samojen kutsuvieraiden osallistuvan Johannes Paavalin hautajaisiin, vaan pikemminkin toivoi heidän osallistuvan myöhemmin uuden paavin virkaanastujaisiin.¹¹¹

¹⁰⁸ Greeley 1979, 181–182.

¹⁰⁹ Benellin nimi nousi esille monta kertaa myös Johannes Paavalin seuraajaa valinneessa konklaavissa. Hänellä sanottiin olevan paljon vihamiehiä, mutta myös laajat yhteydet kirkon sisällä. Kenties hänen valtansa, joka ei suoraan kummunnut hänen asemastaan, oli se, mikä pelotti ja puhututti ihmisiä etenkin Italiassa. Hänen kerrottiin olleen paavi Paavali VI:n aikaan hyvinkin vallan nälkäinen, minkä takia hänellä katsottiin olevan motiivit Johannes Paavalin ”kolaamiseen tieltään”, jotta hänestä voisi tulla paavi. The New York Times 27.10.1982 Giovanni Cardinal Benelli Dead; Was Called Candidate for Papacy. <<https://www.nytimes.com/1982/10/27/obituaries/giovanni-cardinal-benelli-dead-was-called-candidate-for-papacy.html>>. Katsottu 2.5.2018.

¹¹⁰ Greeley 1979, 182.

¹¹¹ Hebblethwaite 1978, 130.

Paavin sielunmessu pidettiin Pietarinaukiolla, vaikka hautajaispäivänä satoi. Kirkko näet tahtoi, että mahdollisimman moni pääsisi osalliseksi tilaisuudesta. Jotkut kommentoivat, että ”jopa taivas itkee [paavin vuoksi]”.¹¹² Greeley arvioi ihmisten surun olleen aidompaa tällä kertaa verrattaessa Paavali VI:n kuolemaan ja hautajaisiin elokuussa 1978. Sateisen sään takia Pietarinaukion täytti sateenvarjojen luoma tumma kangasmeri. Greeley kuvaili tunnelman olleen edellisiä hautajaisia ”synkempi, paljon melankolisempi sekä surultaan aidompi”. Suru, joka hautajaisissa konkretisoitui, ei hänen mukaansa ollut lainkaan pakotettua.¹¹³

Uuden paavin valinta oli varsin kinkkinen. Hebblethwaiten mukaan kardinaalit olivat saapuneet uuteen konklaaviin väsyneinä reissaamisesta mutta toiveikkaina siitä, että uuden paavin valinta sujuisi kivuttomasti. Jo Johannes Paavalin hautajaisissa Hebblethwaite kuvaili kardinaalien näyttäneen uupuneemmilta kuin edellisen paavin hautajaisissa. Hän epäili näiden tuskin uskoneen joutuvansa toistamiseen näin lyhyellä aikajänteellä valitsemaan uutta paavia.¹¹⁴ Greeleyn mukaan kardinaalit mittasivat silmillään toisiaan ja etsivät uutta vaihtoehtoa Johannes Paavalin korvaajaksi. ”Tuo ja tuo näyttää niin väsyneeltä ja kalpealta... Mies parka... - - Hän on niin paljon Lucianin oloinen...” kirjoitti Greeley kardinaalien ajatuksia mukaillen.¹¹⁵

Toiveena kuitenkin oli Johannes Paavalin kaltainen vaihtoehto uudeksi paaviksi, sillä hänen paaviutensa oli uskottu muodostuvan merkitykselliseksi kirkon kannalta. Konklaavissa nousi silti esiin näkemyksiä, joiden mukaan Jumala olisi ottanut Johannes Paavalin luokseen, sillä ”tämän työ paavina oli tehty”. Joidenkin kardinaalien mielestä Jumala halusi suojella kirkkoa niiltä uudistuksilta, joita Johannes Paavali oli aikeissa panna toimeen. Osa kardinaaleista näki edelleen Johannes Paavalin työn merkittävänä ihmisten hyväksi:

Voidaan sanoa, että evankeliumia noudattavalla tyylillään Johannes Paavali aloitti uuden aikakauden. Hän aloitti sen, jonka jälkeen nopeasti poistui keskuudestamme. Kaikessa yksinkertaisuudessa hän puhui katolisen kirkon opin muuttumattomuudesta, kirkollisista säädöksistä sekä hengellisyydestä, joka on inhimillisen olemassaolon arvon perusta. Hän myönsi, että näissä asioissa on hierarkiansa – ensimmäisenä Jumalalta saatu armo, sitten

¹¹² Hebblethwaite 1978, 130.

¹¹³ Greeley 1979, 182.

¹¹⁴ Hebblethwaite 1979, 136, 145.

¹¹⁵ Greeley 1979, 187.

logiikka, jota emme saa koskaan hylätä – tämän jälkeen hän hiljeni. Kansa ymmärsi ja rakasti häntä.¹¹⁶

Hebblethwaiten mukaan uuden paavin katsottiin tulevan olemaan vaikeassa tilanteessa. Johannes Paavali oli ehtinyt sulattaa ihmisten sydämet, mutta todellisuudessa hän ei ollut ehtinyt saada aikaan paljoakaan. Hänen paaviutensa muistolle oli suosiollista se, ettei hän ehtinyt ottaa kantaa kirkkoa ravisuttaneisiin kysymyksiin esimerkiksi naispappeudesta ja ehtoollisyhteydestä muiden kirkkokuntien kanssa.¹¹⁷ Myös Greeley kirjoitti, kuinka kuoleman tultua julki hänen ensi reaktioihinsa oli sisältynyt ”häätä” siitä, kuinka kirkko löytäisi itselleen uudeksi paaviksi miehen, joka täyttäisi Johannes Paavalin luoman paavillisen imagon. Greeleyn mukaan konklaavissa oli vaihtoehtoina joko ”mennä vanhoilla muistiinpanoilla” eli valita edellisen konklaavin listalta¹¹⁸ seuraava nimi paaviksi tai sitten käydä keskustelut kokonaan uusiksi, jolloin Greeleyn mukaan konklaavi olisi parempi.¹¹⁹ Hebblethwaiten mukaan ilmapiiri konklaavin ympärillä oli kuitenkin sellainen, ettei edellisen konklaavin nimiä nostettu tuleviksi paaviehdokkaiksi. Heidät nimittäin nähtiin jo ”eilisen miehinä” (*brucciati* eli ”käytettyinä voimavaroina”).¹²⁰

Hebblethwaite kirjoitti, että Johannes Paavalin ulkopoliittisia taitoja oli kritisoitu; tämän kerrottiin tervehtineen espanjalaisia pyhiinvaeltajia espanjaksi fasistisella sloganilla ”*Arriba España!*”¹²¹ minkä oli katsottu kertoneen tämän tietämättömyydestä.¹²² Greeleyn mukaan Johannes Paavalilla oli erityisesti ollut ”kolmannen maailman” eli kehitysmaiden, Pohjois-Euroopan maiden sekä keskitien italialaisten tuki astuessaan virkaansa. Sen sijaan perinteisen linjan traditionalistien suuntaan paavilla olisi ollut tekemistä, jotta hän olisi voittanut näiden luottamuksen. Kardinaalit joutuivat lokakuun konklaavissa Greeleyn

¹¹⁶ With his style so close to the Gospel, it can be said that Pope John Paul I opened an era. He opened it and then quietly went away. In all simplicity he spoke on the firmness of Catholic doctrine, on ecclesiastical discipline, on spirituality which is the basis of the value of human existence. He affirmed that there is a hierarchy in these things – first the grace which comes from God and then the logic that we must never abandon – and then he was silent. The people understood and loved him. Hebblethwaite 1978, 137.

¹¹⁷ Hebblethwaite 1978, 139.

¹¹⁸ Greeley itse ehdotti, että uuden paavin valinnassa olisi kannattanut huomioida *National Opinion Research Centerin* (NORC) tietokonehallinnukset, jotka listasivat kardinaalit paremmuusjärjestykseen sille syötettyjen arvojen mukaisesti. Esimerkiksi elokuun konklaavissa Albino Luciani oli listattu kolmanneksi parhaaksi paaviehdokkaaksi. Mielenkiintoinen huomio on sekin, että tämä järjestelmä profiloi Krakovan arkkipiispa Karol Wojtyła'n eroavan vain kahden pisteen verran Lucianin profiilista, kun kokonaispisteet olivat 200. Wojtyła tuli valituksi paaviksi lokakuun konklaavissa ja otti nimekseen Johannes Paavali II.

¹¹⁹ Greeley 1979, 175, 178.

¹²⁰ Hebblethwaite 1978, 131.

¹²¹ *Arriba España!* –slogania (”Eläköön Espanja!”) käyttivät kenraali Francon fasistiset joukot Espanjan sisällissodan aikana 1930-luvulla. Siitä johtuen sille on jäänyt yhä edelleen fasistinen kaiku Espanjassa.

¹²² Hebblethwaite 1978, 139–140.

mielestä vaikeaan paikkaan, kun heidän tuli yrittää tehdä valinta, joka miellyttäisi maailmaa, joka ehti nähdä ”ulospäin täydellisen paaviuden” Johannes Paavalissa.¹²³

Eräs katolinen pappi Englannista kertoi Hebblethwaitelle, että hän toivoi uuden paavin olevan Johannes Paavalin kaltainen pyhää ja nöyryyttä tärkeänä pitämä mies, mutta samalla kokenut hallinnon mies.¹²⁴ Tällainen ajattelu tuntui olevan sitä suositumpaa, mitä enemmän paavin ja kuurian suhteesta vuoti tietoa lehdistön kautta ihmisille. Johannes Paavalia pidettiin hellyttävänä persoonana, mutta hänen ymmärtämättömyytensä Vatikaanin ja kirkon hallintoa kohtaan vaikutti olleen puutteellista.

Hebblethwaiten ja Greeleyn pohdinnat koskien Johannes Paavalin perintöä lokakuun konklaaville huomioivat kardinaalien taakan. Kardinaaleihin kohdistunut paine uuden paavin valitsemiseksi saattoi olla jopa tavallista suurempi, sillä kuten Greeley luonnehti, oli Johannes Paavalin paavius näyttäytynyt suurelle yleisölle täydellisenä, vaikka kuuriassa ja Vatikaanin hallinnossa saattoikin kiehua. Konklaavissa kardinaalit joutuivat kohtaamaan ne tosiasiat, että kansa tarvitsi Johannes Paavalin kaltaista paavia, mutta kuuria tarvitsi hallinnollisesti pätevemmän johtajan.

Hebblethwaite julkaisi oman kuvauksensa tapahtumista marraskuussa 1978, kun taas Greeleyn kirja ilmestyi vasta toukokuussa 1979, jolloin suurin pöly koskien paavin kuoleman aikaisia tapahtumia oli jo ehtinyt laskea. Hebblethwaite esitti tapahtumien kulun tukeutuen Vatikaanin viralliseen tiedotukseen. Greeley puolestaan lähti liikkeelle Vatikaanin tiedotuksen antamista tiedoista, mutta tarpeen tullen kyseenalaisti ne. Hän otti huomioon myöskin Vatikaanin itse korjaamat tiedot ja esitti asiat niiden tietojen pohjalta, mitä hänellä oli mahdollisuus saada käsiinsä.

¹²³ Greeley 1979, 183.

¹²⁴ Hebblethwaite 1978, 148.

IV David Yallopin salaliittoteoriat ravisuttavat paavin kuoleman hyväksymistä

1. *In God's Name johdattaa vaihtoehtoisin selityksiin*

Tässä luvussa siirryn tarkastelemaan vaihtoehtoisia selityksiä eli salaliittoteorioita, joita paavin kuoleman ympärille kehittyi. Lähteenäni käytän englantilaisen kirjailijan David Yallopin kirjaa *In God's Name. An Investigation into the Murder of Pope John Paul I* (1984), joka sai aikanaan paljon huomiota kohahduttavilla väitteillään paavin kuolemasta. Yallopin kirjallinen ura on sisältänyt useita selvittämättömiin rikoksiin pohjautuvia kirjoja: Johannes Paavalin kuoleman lisäksi esimerkiksi englantilaisen sarjamurhaaja Peter Coonanin eli ”Yorkshire Ripperin” tapauksen kirjassa *Deliver Us From Evil* (1993). *In God's Namen* kerrotaan vaikuttaneen ihmisten mieliin tarkastella Vatikaania uusin silmin. Sen jälkeen Yallop on käsitellyt katoliseen kirkkoon liittyviä epäkohtia sekä korruptiota Vatikaanissa muun muassa kirjassaan *The Power and the Glory. Inside the Dark Heart of Pope John Paul II's Vatican* (2007). Sekä *In God's Namessa* että *The Power and the Gloryssa* Yallop esitti yhteyksiä Vatikaanin pankin (*Instituto per le Opere di Religione*¹²⁵), Italian mafian, vapaamuurareiden sekä laittoman rahanpesun välille.

Käytössäni on Yallopin kirjasta vuonna 1987 tehty painos, johon lisättiin esipuhetta edeltäväksi Yallopin lisäsanat siitä, kuinka kirja vuonna 1984 oli otettu vastaan Vatikaanissa. Esipuheessaan Yallop oli ounastellut, että hänen kirjansa nähtäisiin joidenkin toimesta hyökkäyksenä katolista kirkkoa ja ehkä jopa koko kristinuskkoa vastaan. Omasta mielestään hänen kirjansa ei missään nimessä pyrkinyt siihen, sillä hän oli itsekin saanut katolisen kasvatuksen. Yallop on tosin kuvannut omaa suhdettaan katoliseen kirkkoon katoliseksi agnostismiksi. Käyttämiensä lähteiden osalta Yallop kertoi, että hän piti tiedonantajiansa nimet paljastamattomina, jottei näille koituisi ongelmia omalla nimellään esiintymisestä. Hän kuitenkin tähdensi, että kaikki hänen kirjassaan esittämät tietonsa oli varmistettu useammasta lähteestä.

Yallop kertoi, että suurin osa lukijoilta tulleista palautteista olivat kiittäneet häntä ja jakaneet hänen näkemyksensä. Sen sijaan Vatikaanista tulleet kommentit olivat julistaneet kirjan ”vieneen spekuloinnin absurdisuuden täysin uudelle tasolle”. Yallopin mielestä hänen

¹²⁵ Vatikaanin pankin virallinen nimi on italiaksi *Instituto per le Opere di Religione* (engl. *The Institute for Works of Religion* eli IOR), mutta siihen viitataan usein yleisesti Vatikaanin pankkina.

kirjansa oli haastanut Vatikaanin selityksen koskien paavin kuolemaa, koska valtamedia oli siinä epäonnistunut. Yallop näki, että hänen esittämänsä todistukset olivat totta, sillä Vatikaani ei ollut onnistunut todistamaan yhtäkään niistä vääräksi. Yallop oli esimerkiksi 1985 lähettänyt Vatikaaniin viestin, jossa oli kertonut lahjoittavansa kaikki kirjatuohtonsa syöpätutkimuksen hyväksi, mikäli Vatikaani olisi kyennyt kumoamaan hänen esityksensä koskien sitä, kuka oli löytänyt kuolleen paavin sekä mitä papereita paavilla oli ollut käsissään kuollessaan. Vatikaani ei kuitenkaan ollut vastannut Yallopille.¹²⁶ Yallop loi kieltämättä lisäsanoissaan pohjan, johon lukijan olisi helppo tuudittautua. Yallop sai omat motiivinsa kuulostamaan vilpittömiltä, eikä siksi ole ihmeellistä, että hänen kirjansa sai aikanaan laajasti huomiota ja kohosi *bestselleriksi*. Kaunokirjallinen kerronta sekä tietolähteiden rehellisyyden vakuuttelu saattoivat tyydyttää osaa lukijoista. Kirjaa on kuitenkin syytä tarkastella kriittisesti.

Jo kirjansa esipuheen alussa Yallopin kuva Johannes Paavalista piirtyi erilaiseksi kuin mitä lehdistön tai Greeleyn ja Hebblethwaiten kuvailujen pohjalta voisi ilmentää. Lehdistön kirjoitusten, kuten myös Greeleyn ja Hebblethwaiten, pohjalta välittyi Johannes Paavalin paaviudesta kuva, että hänen kykyihinsä oli todella uskottu. Häntä oli siis pidetty parhaana mahdollisena vaihtoehtona paaviksi. Yallop puolestaan kirjoitti, että Johannes Paavalia kohtaan oli alun pitäen ollut epäilyksiä; hänen ei oltu nähty olleen kyvykäs ilmentämään suurimman kristillisen kirkkokunnan johtajan valtaa. Hänen fyysisesti pientä kokoaan sekä hiljaista olemustaan oli pidetty Yallopin mukaan myös ongelmallisena johtajakuvan luomisessa.¹²⁷ Yallop ei esipuheessaan maininnut, mistä hän oli ammentanut nämä käsityksensä. Ehkä hän oli keskittynyt liikaa kuuntelemaan yksittäisiä epäilyjä tai nimenomaan halusi hakea näistä tukea itse esittämilleen tapahtumien kululle. Hänen agendaansa Vatikaanin virallisen tiedotuksen haastajana olisi nimittäin vain parantanut kuvan vahvistaminen siitä, että julkisuuskuvaltaan ”täydellisen paaviuden” kulisseissa oli kiehunut.

Yallopin esittämät selitykset koskien Johannes Paavalin kokemaa kohtaloa nivoutuivat kuuden pääepäillyn nippuun. Yallop piti selvänä, että jollakulla tai joillakin seuraavaksi esitellyistä henkilöistä oli ollut ratkaiseva rooli syyskuun 28. ja 29. välisen yön tapahtumissa Vatikaanissa 1978. Siksi on syytä perehtyä näiden kuuden miehen toimiin Johannes Paavalin kuolemaa edeltäneessä lähihistoriassa sekä heidän oletettuihin motiiveihinsa Johannes Paavalin murhaamiseksi siten, kuinka Yallop niitä kirjassaan esitteli.

¹²⁶ Yallop 1984, 13–14.

¹²⁷ Yallop 1984, 21.

2. Yallopin teoria nojaa kuuden miehen motiiveihin

Yallop nosti epäillyiksi kuusi miestä, joista kolme oli tiiviisti mukana Vatikaanin ja paavin kuurian toiminnassa. Nämä henkilöt olivat Vatikaanin pankin johtaja, arkkipiispa Paul Marcinkus, Vatikaanin valtiosihteeri, kardinaali Jean Villot sekä Chicagon arkkipiispa, kardinaali John Cody. Marcinkuksen, Villotin ja Codyn lisäksi Yallop ulotti esittämänsä teorian paavin murhasta tahoihin, joilla uskotusti oli valtaa Italian yhteiskunnassa. Näihin henkilöihin lukeutuivat milanolaisen pankin Banco Ambrosianon johtaja Roberto Calvi, sisilialainen pankkiiri Michele Sindona sekä liikemies ja rahoittaja Licio Gelli, jota pidettiin italialaisten vapaamuurareiden johtohahmona.

Yallop lähti liikkeelle esittelemällä tilanteen paavin kuoliniltana. Johannes Paavali oli Yallopin mukaan syönyt viimeistä illallistaan sihteerinsä Diego Lorenzin sekä John Mageen kanssa samalla, kun paavin taloudenhoitaja-sisaret olivat palvelleet heitä. Samaan aikaan Vatikaanin pankin johtaja Paul Marcinkus oli tuskastellut sitä, kuinka Johannes Paavali oli käynnistänyt salaisen tutkinnan koskien Vatikaanin pankkia sekä Marcinkuksen toimintatapoja. Marcinkuksen oli kerrottu uuden paavin myötä ”menettäneen silmin nähden painoan sekä hänen kasvojensa värin muuttuneen harmaaksi”.¹²⁸ Marcinkus oli nimittäin ollut edellisen paavin eli Paavali VI:n hyvä ystävä. Gerald Posner kertoi kirjassaan *God’s Banker. A History of Money and Power at the Vatican* (2015), että Paavali VI oli ihailnut Marcinkuksen rehellisyyttä sekä pelottomuutta asioiden hoitamisen suhteen. Sen vuoksi hän ei ollut puuttunut Vatikaanin pankin asioihin, vaan oli antanut Marcinkuksen hoitaa pankin asioita tämän parhaaksi katsomalla tavalla. Paavi ei ollut myöskään siirtänyt Marcinkusta syrjään pankinjohtajan paikalta, vaikka useat kardinaalit ja piispat olivat vaatineet tätä Sindonan-tapauksen¹²⁹ jälkeen vuonna 1974.¹³⁰

Yallop kirjoitti, että valtiosihteeri Jean Villot oli myöskin ollut vielä työn touhussa tuona iltana. Hän oli käsitellyt papereita, jotka liittyivät paavin tuleviin tapaamisiin sekä paavin ohjeistamiin uudelleenjärjestelyihin kirkon viroissa. Yallopin mukaan nämä uudelleenjärjestelyt olivat olleet luonteeltaan todella vaarallisia, ja media olisi tullut kirjoittamaan niistä runsaasti. Ne nimittäin olisivat riisuneet vallasta sellaisia henkilöitä, jotka

¹²⁸ Yallop 1984, 21–22.

¹²⁹ Sindonan-tapauksessa (*Il Crack Sindona*) oli kyse vuoden 1974 huhtikuussa tapahtuneesta pörssiromahduksesta, jonka takia Michele Sindona menetti 40 miljoonaa dollaria ja hänen laaja pankkiverkostonsa joutui maksukyvyttömyyden ja petoksen seurauksena taloudelliseen ahdinkoon. Vatikaanin pankki oli joutunut tässä selkkauksessa huonoon valoon, sillä Marcinkus oli tehnyt yhteistyötä Sindonan kanssa. Tästä syystä Marcinkuksesta oli Vatikaanin sisällä tahdottu päästä eroon.

¹³⁰ Posner 2015, 249–250.

eivät olleet uuden paavin mieleen ja siirtäneet nämä ”harmittomiin asemiin”. Nämä henkilöt olivat Yallopin mukaan vapaamuurareita, ja Johannes Paavalin pyrkimys oli ollut kitkeä nämä pois kirkosta siirtämällä heidät pois valtaa pitävistä asemista.¹³¹ Williamsin mukaan Villot oli ollut ahkera tupakoitsija. Johannes Paavalin paaviuden myötä tämän tupakointi oli kasvanut edelleen, mikä oli kielinyt hermostuneisuudesta sekä levottomuudesta.¹³²

Villot oli työskennellyt Vatikaanissa tuolloin jo lähes kymmenen vuotta, vuodesta 1969 lähtien. *The New York Timesin* toimittaja Paul Hofmann kuvaili, että Villot oli toiminut Vatikaanin kulisseissa ”huomaamattomana sovittelijana, joka yritti välttää teologisia ristiriitoja kirkon sisäisten ryhmien välillä”. Villot oli siirtynyt nopeasti Vatikaaniin saavuttuaan valtiosihteerin tehtäviin Paavali VI:n määräyksestä. Paavali VI oli pitänyt Villotia miehenä, jossa esiintyi ”todellisen kirkonmiehen hyveet ja viisautus”.¹³³ Villot oli siis ollut katolisen kirkon hallinnollisessa ytimessä jo hyvän tovin ennen Johannes Paavalin aikaa.

Yallopin mukaan Marcinkus ei ollut ainoa pankinjohtaja, jota Johannes Paavalin paavius oli huolestuttanut. Italian pankki (*Banca d'Italia*) oli käynnistänyt huhtikuussa 1978 tutkinnan koskien Milanon Banco Ambrosianon johtajan, Roberto Calvin, toimia sekä tämän epäiltyjä rikoksia.¹³⁴ Yallopin mukaan Calvi oli pelännyt, että paavin käynnistämä Vatikaanin pankin tutkinta olisi johtanut hänenkin jäljilleen, sillä Calvi oli tehnyt yhteistyötä Marcinkuksen kanssa. Yallopin mukaan Calvi ja Marcinkus olivat ymmärtäneet, että oli ollut vain ajan kysymys, koska nämä toisistaan irralliset tutkimukset olisivat tulleet kietoutumaan yhteen. Yallopin mukaan Calvillä oli ollut tarkoitus varastaa pankistaan yli miljardi dollaria ja tämä oli pelännyt, että tästä juonesta olisi päästy tutkimusten kautta perille.¹³⁵ Paul L. Williams kirjoitti kirjassaan *The Vatican Exposed. Money, Murder, and the Mafia* (2003), että Banco Ambrosiano oli hedelmällinen toiminta-alusta rahanpesulle, sillä sen omistusosuudet oli jaettu lukemattoman pieniksi katolilaisten omistajien kesken. Calvin ja Marcinkuksen oli tullut vain vältellä huomion herättämistä pankin muissa johtajissa sekä tyytyä sen verran pieniin kertaeriin petoslainoissa, etteivät rikostutkijat olisi kiinnostuneet niistä. Calvin ja Marcinkuksen yhteistyön seurauksena Vatikaanin pankki oli saanut suuria vuosittaisia maksusuorituksia Calviltä merkinä siitä, että näiden välinen yhteistyö pimeän rahan ja

¹³¹ Yallop 1984, 22–24.

¹³² Williams 2003, 154, 165.

¹³³ Hofmann 1979.

¹³⁴ Lewis 1982; NYT 7.8.1982 The Demise of Ambrosiano.

¹³⁵ Yallop 1984, 24–25.

rahanpesun suhteen oli ollut voimassa.¹³⁶ Yallop ei kertonut, mihin hän tai hänen salainen tietolähteensä perusti tiedon Calvin tekemästä aiotusta varkaudesta. Yallop kuitenkin esitti, että Marcinkus ja Calvi olivat toimineet tiiviisti yhdessä Vatikaanin pankin ja Banco Ambrosianon virallisen yhteistyön merkeissä. Sen lisäksi hän kuitenkin epäili, että nämä miehet olisivat tehneet tiiviimpää yhteistyötä ”likaisen rahan” merkeissä, jonka julkitulo olisi ollut vahingollista kummallekin.

Yallopin mukaan Italian hallitus oli yrittänyt saada sisilialaista pankkiiriä Michele Sindonaa vastaamaan petossyytöksiin koskien kadonneita 225 miljoonaa dollaria. Sindona oli paennut Yhdysvaltoihin ja pakoillut New Yorkissa luovutustaan Italiaan. Hänen luovutuksestaan oli päätetty oikeudessa jo toukokuussa 1978, mutta hänen asianajajansa olivat taistelleet luovutusta vastaan argumentoiden, että syytökset olivat kommunistien ja vasemmistopoliitikkojen juonia sekä että Sindona olisi tultu todennäköisesti salamurhaamaan heti Italiaan päästyään.¹³⁷ Toimittaja E.J. Dionne kirjoitti *The New York Times*issa Sindonan olleen mukana monissa Italian taloudellisissa sekä poliittisissa skandaaleissa. Dionne mainitsi Sindonan toimineen myös Vatikaanin taloudellisena neuvonantajana, minkä johdosta Vatikaani oli menettänyt miljoonia dollareita.¹³⁸

Yallopin mukaan Sindona oli seurannut tuskissaan Vatikaanin pankin tutkintaa, sillä hänellä oli ollut Calvin lailla yhteyksiä Marcinkukseen. Vatikaanin pankki oli Yallopin mukaan ollut mukana Italian mafian rahanpesussa. Molemmat, sekä Calvi että Sindona, olivat tässä Marcinkuksen ohella olleet osallisia.¹³⁹ Posnerin mukaan Calvi oli väittänyt, että näiden yhteistyö Vatikaanin pankin kanssa oli toteutunut ”tavanomaisilla kaupallisilla ehdoilla”.¹⁴⁰ Sindonan suurin huoli oli koskenut sitä, että rahanpesun tullessa julki tutkimuksissa häntä olisi odottanut välttämätön luovutus Italiaan, jolloin hänen olisi tullut vastata myös muihin rikosepäilyihin.¹⁴¹

Yallop väitti, että myös Chicagon arkkipiispa, kardinaali John Cody oli ollut hermostunut Vatikaanin tapahtumista Johannes Paavalin valinnan jälkeen. Codya oli pidetty mielivaltaisena esimiehenä Chicagossa ja hänestä olikin valitettu Roomaan lukuisten pappien, nunnien sekä arkkihiippakuntansa maallikkojäsenten toimesta jo paavi Paavali VI:n aikana. Chicagon arkkihiippakunta oli ollut katolisen kirkon rikkain hiippakunta, ja Cody oli pitänyt

¹³⁶ Williams 2003, 147.

¹³⁷ Yallop 1984, 25–26; Posner 2015, 241–242.

¹³⁸ Dionne 1986 a.

¹³⁹ Yallop 1984, 25–26.

¹⁴⁰ Posner 2015, 243.

¹⁴¹ Yallop 1984, 25–26.

visusti omana tietonaan sen rahatilanteen ja -liikenteen. Yallopin mukaan hiippakunnan rahaliikenteessä oli ollut kyse yli 250 miljoonasta dollarista, joiden väärinkäytöksestä Codya oli epäilty.¹⁴² Syyskuun lopulla 1978 Codylle oli ilmoitettu, että Johannes Paavali oli päättänyt siirtää hänet syrjään Chicagon arkkipiispan paikalta.¹⁴³

Yallopin mukaan suurin uhka Johannes Paavalille oli ollut kuitenkin italialainen liikemies ja rahoittaja Licio Gelli. Gelli oli johtanut yhtä kuuluisaa Italian vapaamuurariloosia¹⁴⁴, jolla oli nähty olleen suuri vaikutus Italian politiikassa. Yallop kirjoitti, että ”Gelli johti P2-loosia ja sen kautta Italiaa”. Yallopin mukaan Gellistä olikin käytetty nimitystä ”nukketeatterin johtaja” (*Il Burattinaio*), jolla oli viitattu siihen, ettei Gelli virallisesti johtanut Italiaa, mutta oli ohjaillut vaikutusvallaan sen poliittista johtoa.¹⁴⁵ Myös *The New York Timesin* toimittaja Sam Roberts kirjoitti, kuinka monille italialaisille Gelli oli pelkkä rikollinen, mutta osalle hän tuntui tuoneen vakautta kommunististen ja fasististen liikkeiden keskellä. Gellin arvovalta ja vaikutus oli ollut Italiassa laajasti tunnettua, osin pakonomaisesti myös tunnustettua.¹⁴⁶

Yallopin mukaan Gelli oli ollut Marcinkuksen, Sindonan, Calvin ja Codyn joukosta se, jonka liiketoimintaa Johannes Paavalin ja Vatikaanin toimet olivat eniten häirinneet. Yallop oli varma, että yksi näistä miehistä olisi pannut toimeen järjestelyt Johannes Paavalin paaviuden aiheuttamien toimien torjumiseksi, mitkä olivat johtaneet Johannes Paavalin kuolemaan.¹⁴⁷

Yallopin mukaan Johannes Paavalin pyrkimys paavina oli ollut palauttaa kirkon toiminta lähemmäksi evankeliumia. Niinpä myös Vatikaanin pankin toiminnan olisi tullut Johannes Paavalin mukaan olla perusteltavissa evankeliumilla.¹⁴⁸ Yallopin mukaan esimerkiksi monet Vatikaanin pankin virkailijat eivät olleet kuitenkaan tavanneetkaan Sindonaa ja Calvia, jotka olivat rahoittaneet Vatikaanin toimintaa ja toimineet yhteistyössä Marcinkuksen kanssa Paavali VI:n aikana.¹⁴⁹ Toimittaja Nick Mathiason kirjoitti *The Guardianissa* niin ikään, että Sindonalla ja Calvilla oli ollut läheiset välit Vatikaaniin. Calvi

¹⁴² Yallop 1984, 26.

¹⁴³ Yallop 1984, 26; Hyer 1979.

¹⁴⁴ Italian perustuslaki oli kieltänyt salaseurojen, kuten vapaamuurarit, järjestäytymisen vuonna 1976. Gelli oli ollut P2-loosin (*Propaganda Due*) johtaja. Loosin toiminnan tiedettiin kuitenkin jatkuneen salaisena kiellon jälkeen ja sen nähtiin olleen mukana monissa rikoksissa, kuten Roberto Calvin murhassa 1982 tai Bolognan pommi-iskussa 1980.

¹⁴⁵ Yallop 1984, 26–28.

¹⁴⁶ Roberts 2015.

¹⁴⁷ Yallop 1984, 26–28.

¹⁴⁸ Williams 2003, 151.

¹⁴⁹ Yallop 1984, 252–254.

oli tiennyt Mathiasonin mukaan Vatikaanin ”pimeät taloudelliset salaisuudet”.¹⁵⁰ Marcinkus tosin oli kommentoinut yhdysvaltalaisille rikospoliiseille vuonna 1973, että Sindona oli hänen hyvä ystävänsä. Myöhemmin hän oli kuitenkin kiistänyt häidin tuskin edes tunteneensa Sindonaa.¹⁵¹

Johannes Paavalilla oli noussut tarve pankin toiminnan uudistamiseen. Monen mielestä tämä oli kielinyt sitä, että Marcinkuksen aika pankin johdossa oli tullut tiensä päähän. Johannes Paavali oli paaviutensa alussa virallisten tietojen mukaan tavannut Marcinkuksen syyskuussa 1978. Miehet olivat keskustelleet Venetsian katolisen pankin (*Banca Cattolica del Veneto*) myymisestä Calville, jota vastaan Johannes Paavali oli ollut. Marcinkus oli kysynyt, eikö paavilla ollut parempaa tekemistä ja näyttänyt tälle ovea. Yallopin mukaan Johannes Paavalin noustua paaviksi kuuriassa ”oli pistetty kilpailu pystyyn” siitä, kauanko Marcinkus olisi ehtinyt toimia Vatikaanin pankissa ennen kuin paavi olisi siirtänyt hänet pois tehtävistään. Yallopin mukaan Johannes Paavali oli ollut perillä siitä, että Marcinkus oli tehnyt yhteistyötä Calvin kanssa, jonka toimiin Italian pankissa kohdistettu tutkinta ei olisi tullut olemaan Vatikaanin edun mukainen. Mikäli näin olisi käynyt, olisi Marcinkus ollut vastuussa Vatikaanin pankin toimista.¹⁵²

Johannes Paavali oli saanut 12. syyskuuta käsiinsä listan vapaamuurareista, jotka työskentelivät tuolloin Vatikaanissa. Listan¹⁵³ oli laatinut entinen vapaamuurari, toimittaja Mino Pecorelli ja sen oli julkaissut Pecorellin johtama uutistoimisto OP (*L'Osservatore Politico*). Syynä listan julkaisuun oli pidetty Pecorellin riitautumista entisen vapaamuurariloosinsa johtajan Licio Gellin kanssa. Lista oli käsittänyt yhteensä 121 nimeä, joihin olivat lukeutuneet muun muassa Marcinkus sekä Villot.¹⁵⁴ Johannes Paavali oli ottanut listan vakavasti. Hän oli konsultoinut kuuriassa toimineita kardinaaleja Feliciä sekä Benelliä, jotka eivät olleet olleet nimettynä listalla. Felici oli kertonut samanlaisen listan julkaistun kahta vuotta aiemmin. Felici oli myös epäillyt, että listan julkaisulla nyt oli haluttu viestittää uudelle paaville, että hänen olisi tullut olla varovainen vaikutusvaltaisten vapaamuurarien kanssa työskennellessään. Williamsin mukaan Johannes Paavali oli Felicin ja Benellin tavattuaan

¹⁵⁰ Mathiason 2003.

¹⁵¹ Williams 2003, 146.

¹⁵² Yallop 1984, 252–254.

¹⁵³ Alkuperäistä OP:n julkaisemaa listaa ei löytynyt, mutta italialaisen *Bulletin de l'Occident Chrétien* -lehden 12.7.1976 ilmestyneessä numerossa oli nimeltä mainittu sekä Marcinkus että Villot. A List of Masons in the Hierarchy of the Catholic Church. <<http://lol.witnesses.today.org/Freemasons.htm>>. Katsottu 14.3.2018.

¹⁵⁴ Yallop 1984, 256–259.

tärissyt, sillä hän oli ymmärtänyt, miten syvälle vapaamuurarit olivat pesiytyneet Vatikaaniin.¹⁵⁵

Vapaamuurarit ja katolinen kirkko olivat olleet törmäyskurssilla vuosisatoja ja niiden välinen jännitteisyys on säilynyt näihin päiviin asti. Tämä johtuu osaksi siitä, että vapaamuurareiden uskonnollinen oppi on ristiriidassa kirkon opetuksen kanssa sekä siitä, että erityisesti Vatikaanin virkamiehiin on epäilty vuosien saatossa soluttautuneen vapaamuurareita. Paavi Klemens XII hyökkäsi ensimmäistä kertaa julkisesti vapaamuurareita vastaan vuonna 1738. Hän julisti vapaamuurareihin kuuluvat katolilaiset harhaoppisiksi ja julisti vapaamuurareiksi paljastuvat tuomittavan kirkonkiroukseen. Paavi Pius XI syytti vapaamuurareita salaliitosta kirkkoa, Jumalaa ja yhteiskuntaa vastaan vuonna 1865. Kahtakymmentä vuotta myöhemmin paavi Leo XIII väitti, että vapaamuurareiden tarkoituksena oli tuhota katolinen kirkko, ja siksi kirkko ja vapaamuurarit olivat toistensa vihollisia. Vuonna 1917 kanoniseen lakiin kirjattiin, että vapaamuurareihin tai sen kaltaiseen salaseuraan kuuluva asettuu suoraan kirkkoa vastaan, jonka seurauksena on kirkonkiroukseen julistaminen. Jeffersin mukaan P2-loosista oli tullut vuoteen 1978 mennessä ”oma pieni valtionsa Italian sisällä” ja se vaikutti välillisesti italialaisessa politiikassa muun muassa johtajansa Licio Gellin vaikutusvallan kautta.¹⁵⁶

Uutiset paavin aikeista vapaamuurarien kitkemiseksi Vatikaanista olivat saavuttaneet myös Calvin, joka oli arvellut paavin kantaneen kaunaa Venetsian katolisen pankin siirtymisestä hänen haltuunsa. Calvi oli elokuusta lähtien operoinut Etelä-Amerikasta käsin, samoin kuin Gelli. Heitä oli huolettanut Marcinkuksen asema, ja että mikäli tämä olisi siirretty pois tehtävistään, olisi uudelle Vatikaanin pankin johtajalle selvinnyt yhteistyökuviot Banco Ambrosianon kanssa, mikä olisi johtanut myös Calvin kiinnijäämiseen talousrikoksista. Yallopin mukaan Gelli oli toppuutellut Calvia ja todennut, ettei paavista tulisi olemaan vahinkoa heille.¹⁵⁷ Yallop näyttää antaneen näille sanoille suuren painoarvon tulkinnassaan. Gellin vaikutusvalta Italiassa sekä huolettomuus Johannes Paavalin kykyjä kohtaan näyttävät olleen yksi syy, miksi Yallop piti Gelliä yhtenä pääepäiltyinä Johannes Paavalin kuolemaan.

Marcinkuksella oli ollut läheiset välit myös Chicagon arkkipiispaan, kardinaali Codyyn. Cody oli vuodesta 1965 lähtien ollut Chicagon hiippakunnan johtaja ja oli tullut

¹⁵⁵ Williams 2003, 152–153.

¹⁵⁶ Jeffers 2010, 55–56.

¹⁵⁷ Yallop 1984, 256–259.

tunnetuksi kovana ja mielivaltaisena esimiehenä.¹⁵⁸ *The Chicago Tribune*n toimittaja Ron Grossman kirjoitti, että Cody oli otettu tervetulleena vastaan hiippakunnan johtoon, mutta hänen toimintatapansa olivat herättäneet nopeasti närää.¹⁵⁹ Codyn alaisuudessa Chicagon hiippakunnan rooli katolisen kirkon tärkeimpänä pesäkkeenä Yhdysvalloissa oli korostunut. Yallopin mukaan Codylla ja Marcinkuksella oli ollut samanlaiset intressit kirkon ja Vatikaanin varojen hoitoa kohtaan.¹⁶⁰ Myös *The New York Times*ssa 26.4.1982 ilmestyneessä Codyn muistokirjoituksessa kerrattiin, että liittovaltion ylin tuomaristo (*The Federal Grand Jury*) oli tutkinut Codyn toimia tämän hiippakunnassa.¹⁶¹ Codyn nepotistisesta ja holtittomasta kirkon varojen käytöstä sekä hänen epämiellyttävyydestään esimiehenä oli tehty useita valituksia hiippakunnan työntekijöiden ja luottamushenkilöiden taholta.¹⁶² Yallopin mukaan kuuriassa oli 1976 tultu siihen johtopäätökseen, että Cody olisi tullut siirtää toisiin tehtäviin. Codylle oli tarjottu korkea-arvoista virkaa paavin kuuriasta, mutta hän oli kieltäytynyt. Yallopin mielestä Codyn kunnianhimoisuudelle ei olisi kelvannut mikään muu kuin paaviksi kohoaminen.¹⁶³

Heinäkuussa 1978 paavi Paavali VI oli Yallopin mukaan päättänyt, että Cody olisi syytä korvata.¹⁶⁴ Paavi oli kuitenkin ehtinyt kuolla ennen kuin päätös oli pantu toimeen.¹⁶⁵ Yallopin lisäksi myös Greeley kuvasi, kuinka Codyn tapaus oli vaivannut Paavali VI:n mieltä. Codyn oli kerrottu toimineen omapäisesti, keskittäneen kaiken vallan hiippakunnassaan itselleen eikä ollut suostunut ottamaan neuvoja vastaan keneltäkään. Paaville oli esitetty Codyn tehtävän uudelleenarviointia ja paavi oli jakanut näkemyksen siitä, ettei Chicagon hiippakunnan toiminta ollut vaikuttanut siltä, mitä sen olisi pitänyt olla.¹⁶⁶ Siksi paavi oli ehdottanut Codylle, että tälle olisi järjestetty avustava piispa valtavan työtaakan takia, mutta jonka todellinen tehtävä olisi ollut Codyn toimien seuraaminen. Cody oli kuitenkin kieltäytynyt tästä.¹⁶⁷ Paavi ei Greeleyn mukaan tahtonut, että Vatikaani olisi ruvennut muihin jatkotoimiin Codya vastaan. Näin haluttiin välttää kirkonsisäistä kahakkaa. Greeleyn mukaan

¹⁵⁸ NYT 26.4.1982 John Cardinal Cody Dies; Chicago Leader Was 74.

¹⁵⁹ Grossman 2014.

¹⁶⁰ Yallop 1984, 273–277.

¹⁶¹ NYT 26.4.1982.

¹⁶² Yallop 1984, 273–277; Greeley 1979, 91–92.

¹⁶³ Yallop 1984, 273–277.

¹⁶⁴ Tämä väite esiintyy vain Yallopilla eikä sille näytä muualta löytyvän tukea. Esimerkiksi Peter Hebblethwaiten kirjoittamassa Paavali VI:n elämäkerrassa *Paul VI. The First Modern Pope* (1993) Codyn tapauksesta ei puhuta mitään, vaikka kirjassa muuten esitellään hyvin seikkaperäisesti Paavali VI:n viimeisten elinkuukausien tapahtumia ja päiväjärjestykseen kuuluneita asioita.

¹⁶⁵ Yallop 1984, 280–281.

¹⁶⁶ Greeley 1979, 90–91.

¹⁶⁷ Posner 2015, 252.

Paavali VI:n kuolema oli sattunut siten huonoon aikaan, sillä Codyn tapaus oli jäänyt vielä täysimääräisesti selvittämättä.¹⁶⁸

Yallopin mukaan Johannes Paavali oli perehtynyt Codyn tapaukseen edellisen paavin muistioiden pohjalta. Cody oli aluksi luullut, ettei Johannes Paavalista olisi ollut sen enempää uhkaa hänen toimilleen kuin mitä Paavali VI:sta oli ollut. Vatikaanista oli kuitenkin tihkunut tietoja, että Johannes Paavali oli ollut aikeissa toteuttaa Paavali VI:n päätöksen Codyn korvaamisesta.¹⁶⁹

Yallopin mukaan Johannes Paavali oli 23. syyskuuta puhunut kuurian väelle aikeistaan toimia Vatikaanin sisällä. Hän oli Yallopin mukaan osoittanut sanansa Vatikaanin pankissa toimiville virkamiehille, joihin hän oli puhuessaan luonut katseensa. Kuuriassa oli ymmärretty, että tämä olisi tiennyt Marcinkuksen sekä muun Vatikaanin pankin johtajien lähtöä. Paria päivää myöhemmin Johannes Paavali oli lisäksi tavannut Banco San Marcon johtajan, minkä oli uskottu olleen merkki siitä, että Vatikaanin pankin ja Banco Ambrosianon välinen yhteistyö oli päättynyt. Banco San Marco olisi tullut korvaamaan tämän yhteistyötahona.¹⁷⁰ Williamsin mukaan paavi oli syyskuun 28. päivänä käynyt Villotin kanssa keskustelun, jossa paavi oli ilmoittanut Marcinkuksen lähdöstä Vatikaanin pankista ja tämän siirtämisestä takaisin Chicagon hiippakunnan palvelukseen. Samoin kaikki Vatikaanin pankin virkamiehet, jotka olivat tehneet yhteistyötä Calvin ja Sindonan kanssa, olisivat tulleet jättämään tehtävänsä. Lopuksi paavi oli vaatinut Villotin eroamista valtiosihteerin virasta sekä ilmoittanut, että kaikki listalla vapaamuurareiksi epäillyt olisi tultu siirtämään pois Vatikaanista.¹⁷¹

3. Kuoleman hiljaisuus muodostuu epäilysten pohjaksi

Yallopin mukaan avainsana paavin kuolemassa oli sen hiljaisuus¹⁷². Paavia ei ollut murhattu kylmäverisesti ampumalla keskellä Pietarinaukiota, vaan hän oli nukkunut pois omassa sängyssään. Yallop näki, että tämä tuki ajatusta siitä, että paavi olisi murhattu niin, ettei murhan ollut tahdottu näkyvän julkisuuteen. Yallopin mukaan ”näkyvätön murha” ei olisi herättänyt ylimääräistä julkista keskustelua, kun taas julkisesti toteutettu murha olisi johtanut

¹⁶⁸ Greeley 1979, 90–91.

¹⁶⁹ Yallop 1984, 280–281.

¹⁷⁰ Yallop 1984, 286–287.

¹⁷¹ Yallop 1984, 212–213; Williams 2003, 154–156.

¹⁷² Yallop itse muotoili, että murhan suunnitelleet olivat olleet sitä mieltä, että se piti tapahtua hiljaisuudessa, ”kuin varkain” (*the murder would have to be achieved by stealth*).

siihen, että kuolemaa olisi käsitelty lehdistössä laajasti, ja syyllisten motiivit olisi tutkittu tarkoin. Siten esimerkiksi mahdollinen korruptio Vatikaanin pankissa ja muut rikolliset toimet olivat saattaneet jatkua entisellään kirkon sisällä, sillä paavin luonnolliselta vaikuttanut kuolema ei ollut aiheuttanut erityisiä toimenpiteitä esimerkiksi kuolinsyyn varmentamiseksi.¹⁷³ Yallopin teoretisointi implikoi sen, että paavin murha oli toteutettu täydellisesti, mikäli kyseessä oli murha. Kuolema oli ollut hiljainen ja lehdistö oli uskonut Vatikaanin tiedotukset sitä koskien. ”Hiljainen murha” myös antaa suuremman sijan pohtia Yallopin esittämien epäiltyjen motiivien toteutumista, sillä kuten Yallop esitti, oli näiden etujensa mukaista, että Vatikaanin toiminta olisi Johannes Paavalin kuoleman jälkeen jatkunut täysin ennallaan. Tällöin syvällä Vatikaanin rakenteissa piilevä korruptio ja vapaamuurarien toiminta olisi pysynyt salassa julkiselta huomiolta eikä uusi paavi enää välttämättä olisi kiinnittänyt niihin huomiota Johannes Paavalin intensiivisyydellä.

Yallop piti todennäköisimpänä murhaamisvälineenä myrkkyä. Paaviin käytetyn myrkyn olisi hänen mukaansa pitänyt olla sellaista, ettei kohde olisi pystynyt havaita ottaneensa sitä. Myrkky ei myöskään saanut jättää ulkoisia jälkiä kohteeseensa. Se olisi pitänyt olla helposti ujutettavissa esimerkiksi ruoan tai juoman sekaan. Tähän liittyen Yallop piti tärkeänä huomiona, että murhan suunnittelijan olisi täytynyt olla hyvin perillä Vatikaanin toimintamalleista; paaville ei olisi tullut suorittamaan ruumiinavausta, joten huomaamattoman myrkyn käyttäminen olisi ollut turvallista. Myrkyttämisen aiheuttama kuolema olisi Yallopin mukaan naamioitunut sydäninfarktiksi, joksi paavin kuolinsyy diagnosoitiinkin. Yallop piti tätä vartenotettavana selityksenä, sillä paavi oli pitänyt hänen mukaansa yöpöydällään nestemäistä verenpainelääkettään¹⁷⁴, jonka sekaan kenen tahansa olisi ollut helppo sekoittaa myrkkyä. Yallopin mukaan paavin asuintiloihin oli ollut yllättävän helppo päästä sellaisen, joka näin olisi tahtonut tehdä.¹⁷⁵ Väitteelle, että paavi olisi säilyttänyt lääkkeitään yöpöydällään, ei löytynyt muusta tutkimusaineistosta tukea. Itse asiassa paavin lääkityksestä ei ole annettu julkisuuteen mitään tietoja.

Yallopin mukaan paavin taloudenhoitaja-sisar Vincenza oli vienyt perjantaiamuna 29. syyskuuta kello puoli viideltä tapansa mukaan paaville tämän aamukahvin. Hän oli koputtanut oveen ja toivottanut paaville hyvät huomenet. Kun paavi ei ollut vastannut, oli Vincenza jatkanut matkaansa. Hän oli tullut seuraavan kerran ovelle varttia vaille viisi, jolloin

¹⁷³ Yallop 1984, 311.

¹⁷⁴ Yallopin mukaan paavi käytti matalan verenpaineen lievittämiseen tarkoitettua lääkettä nimeltä *Effortil*, jota tämä säilytti pullossa yöpöydällään sänkynsä vierellä.

¹⁷⁵ Yallop 1984, 312–313.

hän oli huomannut, ettei paavi ollut koskenut aamukahviinsa. Yallop kirjoitti, että Vincenzan mukaan paavi ei ollut hänen melkein kahdenkymmenen palvelusvuotensa aikana ”nukkunut pommiin” kertaakaan, jonka vuoksi hän oli tällä kertaa huolestunut. Hän oli koputtanut oveen kolmesti, mutta saamatta vastausta hän oli uskaltanut avata oven. Oven alta oli pilkistänyt valo, joka oli kajastunut paavin yöpöydänlampusta. Lamppu oli ollut päällä koko yön. Kun Vincenza oli avannut oven, oli hän nähnyt oitis paavin istuma-asennossa omissa sängyssään. Käsissään tällä oli ollut joitakin papereita ja lukulasit edelleen nenällään. Vincenzan mukaan paavin ilme oli jäänyt irvistykseksi, jollaisen voi kuvitella johtuneen ”kärsivästä kuolinkamppailusta”. Vincenza oli koettanut paavin pulssia, mutta ei ollut onnistunut sitä tuntemaan. Hän oli painanut hälytyssummeria, jonka jälkeen hän oli lähtenyt herättämään muut sisaret sekä paavin sihteerin Diego Lorenzin. Lorenzi ja Magee olivat soittaneet ensimmäiseksi valtiosihteerin Villotille, joka *camerlengona*¹⁷⁶ oli tällöin kirkon virkaa tekevä johtaja paavin kuoltua. Jo kello viiteen mennessä Villot oli ennättänyt paavin makuuhuoneeseen ja todennut tämän kuolleeksi.¹⁷⁷

Tämän jälkeen Villot oli ottanut järjestelyt hoitoonsa. Hän oli Yallopin mukaan käyttäytynyt oudosti, mikäli paavin kuolemaa oli pidetty luonnollisena. Yallopin näkemyksen mukaan Villotin käytös olisi ollut ymmärrettävää vain, mikäli tämä oli itse ollut mukana salaliitossa paavin murhaamiseksi tai oli nähnyt tämän makuuhuoneessa todistusaineistoa, joka viittasi siihen, että paavi olisi tullut murhatuksi. Yallop epäili, että ehkä Villot olisi tällöin pyrkinyt suojelemaan kirkkoa ja hävittänyt todistusaineiston ja vaiennut siitä. Yallopin mukaan Villot oli nimittäin piilottanut taskuunsa paavin yöpöydällä olleen lääkepullon sekä paavin käsissä olleet asiapaperit. Yallopin mukaan tässä vaiheessa paavin makuuhuoneesta oli hävinnyt myös paavin lukulasit, tämän aamutohvelit sekä testamenttiasiakirja yöpöydältä. Kaikki nämä olivat hävinneet sen jälkeen, kun Villot oli poistunut makuuhuoneesta soitettuaan useita puheluita ilmoittaakseen paavin kuolemasta kirkon korkeimmille virkamiehille. Villot oli sitten ohjeistanut henkilökuntaan kuuluneita sisaria ja sihteereitä, ettei paavin kuolemasta saanut hiiskua ennen kuin hän toisin olisi ohjeistanut. Sisar Vincenzan ei ollut myöskään saanut kertoa löytäneen paavia kuolleena. Yallopin mukaan hänen

¹⁷⁶ *Camerlengo* (suom. kardinaalikamariherra) on korkea virkamies katolisessa kirkossa. Tehtävää hoitaa kardinaali, joka toimii paavin kamarieherrana. Camerlengon tehtäväksi kuuluu paavin kuoleman vahvistaminen, ja hän pitää kirkon hierarkian korkeinta valtaa hallussaan, kunnes uusi paavi on valittu. Camerlengo on tällöin hetkellisesti katolisen kirkon virkaa tekevä johtaja.

¹⁷⁷ Yallop 1984, 313–314.

silminnäkijäläusuntansa vahvistivat sen, että paavin henkilökohtaiset tavarat olivat hävinneet paavin makuuhuoneesta vasta Villotin vierailtua siellä.¹⁷⁸

Sillä aikaa kun Villot oli ilmoittanut paavin kuolemasta kirkon korkeille virkamiehille sekä Vatikaanin terveyslaitoksen johtajalle, tohtori Renato Buzzonettille, oli Lorenzi soittanut paavin henkilökohtaiselle omalääkärille kahdenkymmenen vuoden ajalta, Antonio Da Rosille. Da Ros oli mykistynyt eikä ollut voinut uskoa paavin kohtaloa. Samalla tavalla oli reagoinut paavin siskontytär Pia, jolle Lorenzi oli tämän jälkeen soittanut.¹⁷⁹

Yallopin mukaan sveitsiläiskaartin vartija, kersantti Hans Roggan, oli tavannut Vatikaanin pankin johtajan Paul Marcinkuksen kello 6.45 vaeltelemassa kadulla. Yallop piti outona, että Marcinkus oli ollut tähän aikaan jo liikkeellä, sillä tämä ei ollut tunnettu aikaisin herääjänä. Sitä paitsi Marcinkus oli asunut Vatikaanin ulkopuolella yli kahdenkymmenen minuutin automatkan päässä. Roggan oli kertonut Marcinkukselle paavin kuolleen. Yallop kirjoitti, että Rogganin mukaan Marcinkus oli vain tuijottanut häntä sanomatta sanaakaan, vaikka tämä oli toistanut uutisen.¹⁸⁰ Marcinkusta kohtaan Yallopin epäilykset näyttävät kulminoituvan tähän tilanteeseen. Yallop näytti uskoneen, että Marcinkus olisi ollut liikkeellä tuohon aikaan vain sen takia, että tällä oli ollut jotakin tekemistä paavin kuoleman kanssa. Tämä olisi selittänyt myös Marcinkuksen hämmentymisen Rogganin edessä, sillä ehkä Marcinkus oli pelännyt jääneensä kiinni.

Yallopin mukaan Villot oli päättänyt jo ennen paavillisen lääkärin tekemää paavin ruumiin tutkimista, että ruumis tultaisiin palsamoimaan. Palsamoinnin tulisi suorittamaan Signoraccin hauturiveljekset Ernesto ja Renato, jotka olivat palsamoineet kaksi edellistäkin paavia. Villot oli Yallopin mukaan ollut yhteydessä näihin jo ennen aamuviittä, sillä Vatikaanin auto oli saapunut hakemaan veljeksiä jo heti viideltä. Yallopin mukaan heidät olisi siis hälytetty tehtäviin kello 4.45 ja 5.00 välissä. Paavillinen lääkäri, tohtori Buzzonetti, oli todennut ”lyhyen ruumiin tutkimisen” jälkeen, että kyseessä oli ollut sydänkohtaus, joka oli ajoittunut noin iltayhteentoista edellisenä iltana. Yallop piti Buzzonettin tekemän tutkimuksen pohjalta tällaisen diagnoosin varmentamista lääketieteellisesti mahdottomana.¹⁸¹

Tieto paavin kuolemasta oli levinnyt Yallopin mukaan verkkaisesti, vaikka Villot oli kieltänyt siitä puhumisen ennen kuin hän itse olisi toisin käskenyt. Tieto Johannes Paavalin kuolemasta oli saavuttanut jo hänen synnyinkaupunkinsa Canale d’Agordon seurakunnan,

¹⁷⁸ Yallop 1984, 314–315.

¹⁷⁹ Yallop 1984, 316.

¹⁸⁰ Yallop 1984, 316–317.

¹⁸¹ Yallop 1984, 317.

jonka kirkon tornista olivat kajahtaneet surukellot jo kello 7.20, vaikka Villot oli antanut julkisen tiedotteen paavin kuolemasta vasta kello 7.27. Tiedotteessa Villot oli kertonut maailmalle, että paavin sihteeri oli mennyt katsomaan paavia kello 5.30, koska tämä ei ollut ilmestynyt joka-aamuiseen hartauteen asuinhuoneistonsa kappeliin. Sihteeri oli löytänyt paavin istuma-asennosta tämän sängystä. Villot oli kertonut myös, että paavillinen lääkäri oli vahvistanut kuoleman ja ajoittanut sen iltayhteentoista edellisillalle. Kuolinsyyksi lääkäri oli todennut äkillisen sydänkohtauksen. Yallopin mukaan myöhemmissä tiedotteissa oli kerrottu lisäksi, että paavin löytäjä oli ollut sihteeri Magee, sillä Mageella oli ollut tapana viettää aamumessua paavin kanssa kello 5.30. Lisätiedotteissa oli mainittu myös, että paavin käsissä oli ollut Tuomas Kempiläisen hartauskirja *Kristuksen seuraamisesta*.¹⁸²

Yallopin mukaan Vatikaani oli myöntänyt vasta 2. lokakuuta, ettei paavin käsissä ollutkaan ollut hartauskirja, vaan tämän omia saarna- ja puhekirjoituksiaan sekä muistiinpanopapereitaan. Yallop myös väitti, ettei paavi ollut käynyt keskustelua kuolemaansa edeltäneenä iltana Mageen kanssa koskien vasemmistolaisien nuorten murhaa Roomassa. Yallop piti tätä kuurian valheena, jotta ihmisten olisi ollut helpompi uskoa, että tästä aiheutunut shokki olisi laukaissut paavilla äkillisen sairauskohtauksen. Yallop väitti myös, ettei paavi viettänyt tavallisesti aamumessuaan kuin vasta kello seitsemältä, jonka takia Magee ei olisi hänen mukaansa voinut olla vierailut paavin luona vielä puoli kuudelta.¹⁸³

Yallopin esittämä tapahtumien kulku oli selvästi yksityiskohtaisempi kuin lehdissä tai Greeleyn ja Hebblethwaiten kirjoissa esitetyt. Yallop pyrki selventämään seikkoja, jotka Vatikaanin tiedotuksen osalta olivat jääneet epäselviksi. Tästä johtuen hän ajautui tarkastelemaan, kuinka Johannes Paavalin paaviuteen oli suhtauduttu. Esiin nousivat kuusi pääepäilyä, joilla Yallop katsoi olleen mahdollisesti vahvat motiivit Johannes Paavalin kitkemiseksi pois päiväjärjestyksestä. Lisäksi hänen saamat tietonsa eri tiedonantajilta koskien epäiltyjä olivat sellaisia, mitkä hän katsoi tarpeelliseksi tuoda esiin. Tästä oli hyvänä esimerkkinä Villotin käytös ja toiminta paavin kuoleman välittömissä käytännön järjestelyissä, joita Yallop piti epätavallisina.

4. Ruumiinavauksen puuttuminen kertoo salailun tarpeesta

Paavin ruumiin palsamointi nopealla aikataululla oli Yallopin mukaan aiheuttanut ongelmia. Villot oli kiireellisesti ollut yhteydessä Firenzen arkkipiispaan, kardinaali Giovanni Benelliin

¹⁸² Yallop 1984, 317–319.

¹⁸³ Yallop 1984, 319–320, 336.

sekä kuuriassa toimineeseen kardinaali Pericle Feliciin. Yallopin mukaan nämä molemmat miehet olivat tienneet, mitä uudistuksia Johannes Paavalin oli ollut tarkoitus toteuttaa kirkossa. Benellin ja Felicin mielestä ruumiinavauksen mahdollisuutta olisi tullut harkita eikä palsamoinnin kanssa olisi tullut kiirehtiä. Yallop kirjoitti, että vaikka Vatikaani virallisesti oli antanut ymmärtää paavin ruumiin olleen palsamoitu sen ollessa esillä Renessanssisalissa perjantaina 29. syyskuuta, ei Lorenzin mukaan ruumista ollut vielä tällöin palsamoitu. Lorenzin mukaan Signoraccin veljekset olivat saapuneet Vatikaaniin vasta kello yhdentoista aikaan perjantai-aamupäivänä. Yallopin mukaan Italian laki määräsi, ettei ruumista voinut palsamoida ennen kuin vuorokausi olisi kulunut kuolemasta. Lisäksi ruumiinavauksen välttämättömyydestä oli ollut erimielisyyttä, sillä Rooman kaupungin asukkaana hänelle olisi sääntöjen mukaan pitänyt suorittaa ruumiinavaus. Näiden syiden vuoksi Villotin ja kuurian toiminta ja hätäileminen palsamoinnin kanssa olivat Yallopin mukaan näyttäneet käsittämättöminä. Yallop kertoi, että Villot oli kertonut eräälle kardinaalille, ettei ruumiinavausta ollut voitu suorittaa, sillä paavi oli Villotin mukaan ottanut vahingossa yliannostuksen lääkettään. Mikäli tästä olisi kerrottu julkisesti, ihmiset olisivat epäilleet itsemurhaa tai murhaa.¹⁸⁴

Yallop piti Villotia fiksunä miehenä. Tämä oli hänen mukaansa hävittänyt paavin makuuhuoneesta todisteet, joiden pohjalta totuus olisi saatu selville. Todisteiden seassa oli ollut esimerkiksi asiapaperit, joissa oli päätetty myös itse Villotin asemasta. Yallopin mukaan kello kuudelta perjantai-iltana 29. syyskuuta paavin ruumiin palsamointityöt oli voitu aloittaa. Yallop arveli Villotin olleen huojentunut, sillä tällöin kaikki ruumiiseen jääneet jäljet, jotka olisivat viitanneet myrkytykseen, peittyisivät palsamointinesteiden takia ikuisiksi ajoiksi. Yallopin mukaan Signoraccin veljekset olivat päätelleet paavin ruumiin kankeudesta sekä sen lämpötilasta, ettei kuolema ollut sattunut kello yhdeltätoista 28. syyskuuta, vaan pikemminkin kello neljän ja viiden välillä perjantai-aamuna 29. syyskuuta. Palsamoinnissa mukana olleet kaksi professoria olivat erillisillä tutkimuksillaan vahvistaneet tämän päätelmän oikeaksi. He pitivät todennäköisenä, että paavi oli kuollut vain hieman ennen kello viittä aamulla. Yallop huomautti, että mikäli tämä piti paikkansa, oli paavi ollut vielä elossa sisar Vincenzan viedessä aamukahvia tämän oven taakse kello 4.30.¹⁸⁵

Yallop kirjoitti, että useat lääketieteen asiantuntijatkin olivat kyseenalaistaneet paavin kuolinsyyn diagnoosin. He pitivät epätodennäköisenä, että vain kuukausi ennen kuolemaansa

¹⁸⁴ Yallop 1984, 320–322.

¹⁸⁵ Yallop 1984, 323, 325–326.

terveystarkastuksesta terveen paperit saanut Luciani olisi kuollut sydänkohtaukseen. Paavillisen lääkärin, Buzzonettin, ammattitaitokin oli kyseenalaistettu. Kun lehdissä oli kysely, miksei ruumiinavausta toteutettu, oli Vatikaanissa perusteltu sitä apostolisella lailla, joka kielsi tämän. Samaan aikaan perusteluksi oli annettu käsitys siitä, ettei ruumiinavaus ollut tarpeen, sillä Johannes Paavalin oli tiedetty olleen useissa operaatioissa terveytensä takia.¹⁸⁶ Yallop piti selvänä, että kuuria yritti epävirallisesti viestiä, ettei Luciani ollut ollut paaviksi kelpaava. Yallopin mukaan Benellikin oli pannut merkille, että kuuria oli vähätelty Johannes Paavalin kykyjä toimia paavina. Benellin mukaan tällä oli tähdätty siihen, että mikäli paavin kuolemaa olisi surtu vähemmän, olisi kiinnostus ruumiinavauksen tekemistä kohtaan myös laskenut.¹⁸⁷

Yallopin mukaan Vatikaanissa oli tapahtunut outoja tiistaina 3. lokakuuta. Kello 19.45 oli 150 hengen pyhiinvaeltajajoukko pyrkinyt päästä näkemään paavin ruumiin. Aluksi heidät oli päästetty katsomaan paavia, mutta äkkiä heidät oli kuitenkin ajettu ulos. Samalla joukko lääkäreitä oli mennyt Vatikaanin virkamiesten kanssa ruumiin luokse Pietarinkirkkoon ja peittänyt näkyvyyden ulospäin. Tutkimukset ruumiin parissa olivat kestäneet aina puoli kymmeneen illalla asti. Pyhiinvaeltajat olivat odottaneet koko tämän ajan, jotta olisivat päässeet näkemään paavin, mutta heille oli tutkimusten jälkeen ilmoitettu, ettei paavin ruumiin näkeminen enää ollut onnistunut. Hautajaisiin oli tällöin ollut vain alle 24 tuntia aikaa, joten monille oli ollut varsin selvää, että tällöin oli suoritettu salainen ruumiinavaus. Vatikaani ei kuitenkaan ollut tiedottanut asiasta ennen hautajaisia mitenkään. Hautajaisten jälkeen se oli Yallopin mukaan ilmoittanut, että paavin ruumiille oli tehty rutiininomainen tarkistus hautaamista varten. Yallopin ja useiden toimittajien mielestä oli kuitenkin ollut selvää, että paaville oli suoritettu jonkintasoinen ruumiinavaus. Se, ettei ruumiinavauksen tuloksista annettu virallisesti mitään tietoja, kertoi Yallopin mukaan siitä, että Vatikaanilla oli ollut jotakin salattavaa. Hänen mielestään paras tapa kitkeä pois murhaepäilyt olisi ollut kertoa ruumiinavauksessa ilmenneistä seikoista, jotka olisivat puhuneet näitä vastaan.¹⁸⁸

Yallop kirjoitti, että torstaina 5. lokakuuta Vatikaani oli antanut italialaiselle uutistoimisto ANSAlle tiedoksi, että paavin oli löytänyt kuolleena sisar Vincenza eikä sihteeri Magee ja että paavin käsissä olleet paperit eivät ollutkaan olleet hänen saarnatekstejään, vaan ne olivat käsitelleet virkojen uudelleenjärjestelyjä paavin kuuriassa sekä italialaisissa

¹⁸⁶ Yallop 1984, 327–328.

¹⁸⁷ Yallop 1984, 331–332.

¹⁸⁸ Yallop 1984, 340–341.

piispoissa. Yallopin mukaan monet kardinaalitkin olivat olleet tyytymättömiä Villotin tapaan hoitaa paavin kuoleman aiheuttamia järjestelyjä sekä niistä tiedottamista. Kardinaalit olivat olleet tuohtuneita siitä, että Villot oli yrittänyt peitellä paavin kuoleman olosuhteita eikä julkisuudessa tämän takia ollut selvillä, mikä oli oikea kuolinaika ja -syy. Yallopin mukaan kuoleman käsittely jäi kardinaaleilla kuitenkin vähäiselle, sillä heidän oli täytynyt ruveta keskittymään uuden paavin valintaan tähtäävään konklaaviin pian Roomaan saapumisensa jälkeen.¹⁸⁹ Vatikaanin lisätiedotukset eivät olleet esillä lehtien uutisoinnissa paavin kuolemaa seuranneina aikoina. Luulisi, että epäselvyys tiedottamisessa sekä selitykset, jotka myöhemmin myönnettiin Vatikaanin taholta virheellisiksi, olisivat kiinnostaneet lehdistöä ympäri maailmaa, koska olihan kyseessä kuitenkin suurimman kristillisen kirkon päämiehen kuolema. Osasyynsä tälle puutteelliselle uutisoinnille voinee ollut se, että Vatikaani oli antanut tietoja ANSAlle, joka oli uutisoinut näistä italiaksi. Italiankielinen uutisointi oli tavoittanut luultavasti pienemmät piirit kuin mitä englanninkieliset lehdet olisivat tehneet. Mahtoiko sitten ollut syynä italian kielen taitamattomuus vai kiinnostuksen puute, etteivät esimerkiksi *The Guardian* tai *The Washington Post* olleet tarttuneet näihin yksityiskohtiin uutisissaan. Sen sijaan lehdet keskittyivät uutisoimaan paavin hautajaisista ja niiden jälkeen seuraavan konklaavin alkamisesta ja sen tuloksista.

5. Paavin kuolema osoittautuu osaksi suurempaa peliä

Yallop oli täysin vakuuttunut, että paavi oli murhattu. Hän kertasi tähän syitä: Vatikaani ei ollut antanut julki virallista kuolintodistusta, mikä oli kertonut siitä, ettei yksikään lääkäri ollut halunnut laittaa ammattipätevyyttään pantiksi paavin väitetystä kuolinsyystä. Ruumiinavauksen tekemättömyys oli kertonut siitä, että jotakin oli haluttu salata julkisuudelta. Yallopin tietoon tulleet epäselvyydet kuolinajasta ja -syystä olivat hänen mukaansa myöskin painava syy uskoa paavin murhaan. Buzzonettin, Signoraccin veljesten sekä muiden lääketieteen asiantuntijoiden keskenään erilaiset lausunnot koskien paavin kuolinaikaa ja -syytä olivat vakuuttaneet hänet siitä, ettei näistä voinut olla täyttä varmuutta.¹⁹⁰

Yallop piti pääepäiltyinä tämän luvun alussa esiteltyjä Villotia, Codya, Marcinkusta, Calvia, Sindonaa sekä Gelliä. Villot olisi saattanut hänen mukaansa murhata paavin turvatakseen asemansa Vatikaanin valtiosihteerinä tai suojellakseen muiden epäiltyjen

¹⁸⁹ Yallop 1984, 343–344.

¹⁹⁰ Yallop 1984, 345–348.

miesten virka-asemia. Villotin toimet paavin kuoleman jälkeen olivat olleet Yallopin mukaan rikollisia; todisteiden tuhoaminen, valheellisen tarinan keksiminen sekä kuolemasta puhumisen kieltäminen eivät olleet rehellistä toimintaa. Codyn mahdolliseksi motiiviksi Yallop katsoi sen, että Cody olisi pyrkinyt suojelemaan omaa paikkaansa Chicagon arkkipiispana ja sen puitteissa harjoittamaansa korruptiota. Samoin Yallop epäili, että Marcinkus olisi saattanut haluta turvata oman jatkonsa Vatikaanin pankin johtajana ja torpata Vatikaanin pankkiin kohdistuneen tutkinnan, jonka seurauksena hänen yhteytensä rikoksiin, epäiltyyn rahanpesuun sekä mafiaan olisivat saattaneet paljastua. Marcinkuksessa epäilyttävää oli ollut myös se, että hän oli ollut paavin kuolemaa seuranneena aamuna liikkeellä itselleen epätavallisen aikaisin. Toisaalta Marcinkus oli ollut myös Paavali VI:n entisenä turvallisuudesta vastanneena henkilönä tietoinen paavin ja Vatikaanin turvallisuusjärjestelyistä, joten hänen olisi ollut ne helppo ohittaa.¹⁹¹ Yallopin tärkeimmiksi syytöksiksi Marcinkusta kohtaan nousevat nämä edellä mainitut kolme seikkaa: tietotaito paavin turvajärjestelyistä, oman asemansa turvaaminen Vatikaanin pankin johdossa sekä hänelle epätyypillisen aikainen saapuminen Vatikaaniin paavin kuolemaa seuranneena aamuna.

Yallopin mielestä oli mahdollista, että joku näistä oli ollut syyllinen paavin murhan takana. Kun tähän listaukseen lisättiin vielä Sindona, Calvi ja Gelli, oli Yallop täysin varma, että vähintään yksi näistä miehistä oli ollut paavin murhan takana. Yallopin mielestä oli selvää, että paavin murhaan osallistuneet henkilöt eivät olleet tahtoneet päästä lehtien etusivuille juonensa takia. Murha oli suunniteltu lavastettavan luonnolliseksi kuolemaksi ja sellaisena se oli julkisuudessa esitetty.¹⁹²

Yallopin mukaan sekä Calvi että Gelli olivat viettäneet Johannes Paavalin paaviuden päivät Etelä-Amerikassa ilmeisesti työasioiden merkeissä. Hän piti outona sattumana, että Calvi oli palannut Italiaan vasta lokakuun lopulla 1978, kun uusi paavi oli jo valittu. Yallop epäili, ettei miesten liikeasioiden hoitaminen olisi todellisuudessa kestänyt kahta kuukautta. Saman vuoden marraskuussa Banco Ambrosianon tutkinta oli tuottanut tulosta ja Calvi sekä muut pankin johtohenkilöt oli pidätetty. Sekä Marcinkus, Gelli että Sindona olivat tiedneet, että he olisivat tulleet uppoamaan Calvin mukana, mikäli hänet olisi asetettu syytteeseen ja juttu olisi edennyt oikeuteen asti.¹⁹³ *The Guardianissa* Calvin kerrottiin jälkeenpäin sanoneen,

¹⁹¹ Yallop 1984, 361–362, 368–369, 432.

¹⁹² Yallop 1984, 361–362, 368–369.

¹⁹³ Yallop 1984, 378–381.

että jos hänet tuomittaisiin, veisi hän liikeympänsä mukanaan. Tällä Calvi oli viitannut Sindonaan ja Marcinkukseen.¹⁹⁴

Yllättävää tai ei, Banco Ambrosianon tapauksesta vastuussa ollut tuomari Emilio Alessandrini oli murhattu julmasti autoonsa tammikuussa 1979.¹⁹⁵ Calvi oli kommentoinut tapahtunutta ikäväksi, sillä hän oli omien sanojensa mukaan keskustellut Alessandrinin kanssa ja tämä oli todennut, ettei Calvin tapaus olisi tullut vaatimaan jatkotoimenpiteitä eli syytöseen asettamista. Yallopin mukaan tuomarin murhaaminen oli tuonut Marcinkukselle, Calville, Sindonalle sekä Gellille lisää aikaa omien rikollisuuksiensa peittämiseen. Johannes Paavalin murhaaminen oli Yallopin mielestä tuonut heille vain hieman lisää aikaa, mutta Alessandrinin murhaaminen oli tuonut sitä kosolti lisää.¹⁹⁶

Myös italialainen toimittaja Mino Pecorelli oli aiheuttanut miehille päänvaivaa. Hänen syyskuun alussa 1978 julkaisema artikkelinsa vapaamuurareista Vatikaanissa oli herättänyt kiinnostusta myös Johannes Paavalissa, joka oli väitetysti alkanut sen pohjalta suunnitella kirkon virkojen uudelleenjärjestelyjä.¹⁹⁷ Gelli oli maksanut Pecorellin hiljaiseksi tiedoistaan, mutta Pecorelli oli alkanut vaatia lisää rahaa maaliskuussa 1979 uhaten julkaista lisätietoja Gellin fasistisesta menneisyydestä. Maaliskuussa Pecorelli oli löytynyt ammuttuna autostaan. Pecorellia oli ammuttu suuhun, mikä oli ollut sisilialaisen mafian käyttämä klassinen merkki siitä, ettei ammuttu enää tulisi puhumaan.¹⁹⁸

Villot oli kuollut vain hieman Pecorellia aiemmin, tarkalleen 9. maaliskuuta.¹⁹⁹ Yallop piti kiintoisana sitä, että Villotin kuolemasta oli Vatikaanissa tehty ”hyvin dokumentoituja lääketieteellisiä raportteja”, kun Johannes Paavalin terveydentilasta vain puolta vuotta aiemmin ei oltu hiiskuttu.²⁰⁰

Cody säilytti asemansa Chicagon hiippakunnan johtajana uuden paavin myötä. Johannes Paavali II oli tarjonnut hänelle töitä Roomasta, mutta Cody oli kieltäytynyt tästä jälleen. Johannes Paavali II oli katsonut asian täten loppuunkäsittelyksi ja antanut Codyn jatkaa Chicagon arkkipiispana.²⁰¹ Yallopin mukaan Cody oli lobannut Johannes Paavali II:sta paavin virkaan, joten paavi oli katsonut Codyn aseman oikeutetusti säilyvän ennallaan. Cody

¹⁹⁴ Mathiason 2003.

¹⁹⁵ Yallop 1984, 378; West 2017, 203.

¹⁹⁶ Yallop 1984, 378–381.

¹⁹⁷ Williams 2003, 152–153.

¹⁹⁸ Yallop 1984, 381–384; Williams 2003, 153.

¹⁹⁹ Hofmann 1979.

²⁰⁰ Yallop 1984, 385.

²⁰¹ Yallop 1984, 425; Greeley 1979, 238–239.

jatkoi kuitenkin holtitonta hiippakunnan varojen käyttöä ja olikin Yallopin mukaan antanut Johannes Paavali II:lle 50 000 dollarin rahalahjan tämän vieraillessa Chicagossa lokakuussa 1979. Cody oli joutunut pian tämän jälkeen tarkkailun alle, ja hänen toimistaan oli käynnistetty Yhdysvalloissa salainen tutkinta. Tammikuussa 1981 liittovaltion ylin tuomaristo oli vaatinut Codya esittämään selvityksen varallisuudestaan ja sen käytöstä. Cody ei suostunut tekemään yhteistyötä ja esti liittovaltiota pääsemästä käsiksi hiippakuntansa taloustietoihin. Hän kuoli huhtikuussa 1982.²⁰²

Keväällä 1979 Sindona vältti Italiaan luovutuksensa, sillä Yhdysvallat eivät tahtoneet sitä tehdä. Sen sijaan Sindona joutui epäillyksi talousrikoksista myös Yhdysvalloissa. Maaliskuun lopulla 1980 hänet todettiin syylliseksi petokseen, salaliittoon, väärennettyjen asiakirjojen laatimiseen sekä pankin varojen väärinkäyttöön. Vain kahta päivää ennen vangitsemistaan Sindona yritti itsemurhaa nielemällä myrkkykapselin. Sindona kuitenkin selvisi itsemurhayrityksestään, ja hänet passitettiin 25 vuodeksi vankeuteen kärsimään tuomionsa.²⁰³ Hän kuoli vankilassa vuonna 1986 juotuaan kahvia, jonka sekaan oli sekoitettu syanidia.²⁰⁴

Italian talouspoliisi Guardia di Finanza oli saanut kesällä 1980 selville, että Banco Ambrosianosta oli valunut kiertoteitse rahaa muihin pankin sisaryhtiöihin. Nämä epäillyt pankin varojen väärinkäytökset ja rahanpesusyytteet saivat aikaan sen, että viranomaiset ottivat Calvin passin haltuun ja Calvi joutui tarkan syynin alle. Calvi jatkoi kuitenkin toimiaan entisellään. Hän pyysi Marcinkusta antamaan lausunnon, josta kävi ilmi, että Banco Ambrosianon sisaryhtiöt toimivat rehellisesti ja että ne olivat vastuuntuntoisia toimijoita, jotka nauttivat Pyhän istuimen luottamusta. Marcinkus kirjoitti lausunnon, mikä antoi heidän liiketoimilleen lisää aikaa. Calvia vastaan nostetut talouspetossyytteet pakottivat kuitenkin Vatikaanin pankin vetäytymään yhteistyöstä huhtikuun lopulla 1982. Tämä tarkoitti niinkään välirikkoa Marcinkuksen ja Calvin välillä.²⁰⁵ Tämän ja itsestään annetun pidätysmääräyksen seurauksena Calvi pakeni Italiasta Lontooseen. Samalla hänen sanottiin uhanneensa kertoa kaikki yksityiskohdat ”läpimädästä Vatikaanista” julkisuuteen. Pian Lontooseen pääsemisensä jälkeen Calvi löydettiin hirtettynä Blackfriars Bridgen alta kesäkuussa 1982.²⁰⁶

²⁰² Yallop 1984, 425–427; Sheppard 1982; NYT 25.4.1982 John Cardinal Cody, Head of Archdiocese in Chicago, is Dead.

²⁰³ Yallop 1984, 402, 411; NYT 6.2.1981 Vatican Banker Linked To Sindona Is Arrested.

²⁰⁴ Mathiason 2003.

²⁰⁵ Yallop 1984, 407, 412–415, 419–421; Williams 2003, 167–168.

²⁰⁶ Williams 2003, 170–171.

Yallopin mukaan Gelli oli jatkanut liiketoimiaan normaalisti Johannes Paavali II:n astuttua virkaansa. Calvin toimiin kohdistettu tutkinta oli ruvennut haittaamaan myös Gellin liiketoimia. Tämä oli tietänyt loppua Calvin roolille italialaisessa pankkimailmassa.²⁰⁷

Yallop kuvasi Gellin vaikutusvaltaa:

Roberto Calvin kuoleman jälkeen osuvimman muistokirjoituksen hänestä kirjoitti Mario Sarcinelli, joka oli monien muiden lailla kokenut henkilökohtaisesti niiden tahojen voiman, joihin Calvi oli yhteyksissä. ”Hän aloitti palvelijana, kohosi sitten herraksi vain voidakseen palvella toisia herroja.” Korkein herra, jota Calvi palveli, oli Licio Gelli, jonka uskon olleen Albino Lucianin salamurhan takana.²⁰⁸

Gellin toimintaa vapaamuurariloosin johtajana tutkittiin vuonna 1981, ja häntä syytettiin salaliitosta äärioikeistolaisten ja mafian kanssa, jonka tarkoituksena oli vahingoittaa ja heikentää Italian hallituksen toimintaa. Italian poliisi oli tehnyt Gellin toimistolle kotietsinnän, jonka seurauksena oli löytynyt mittava kirjanpito, joka osoitti yli tuhannen italialaisen poliitikon, liikemiehen ja julkisuuden henkilöiden kuuluneen vapaamuurareihin. Gelli sai Banco Ambrosianon romahdukseen 1982 johtaneesta talouspetoksesta 12 vuoden vankeustuomion. Myöhemmin 1980- ja 1990-luvuilla Gelli sai vielä useita muita vankeustuomioita.²⁰⁹ Gellin johtajaa P2-loosia epäiltiin osallisuudesta Calvin kuolemaan, sillä Calvi oli löytynyt Blackfriars Bridgen (Mustien veljien sillan) alta, ja Gellin johtaman loosin jäsenet olivat kutsuneet toisiaan ”mustiksi veljiksi”.²¹⁰

Yallop näki, että hänen kirjansa perusteli sen, että paavi oli murhattu. Yallopin mukaan yksikään tuomari, joka olisi perehtynyt hänen kirjaansa, ei olisi voinut väittää paavin kuolleen luonnollisesti. Hänen mielestään mikään olemassa ollut todiste ei puhunut sen puolesta, että paavin kuolema olisi ollut vahinko tai tapaturma. Gelli oli Yallopin mielestä mies, joka oli tämän kaiken takana. Gellillä oli ollut kontakteja Vatikaanissa ja hänen ”kakkosmiehensä” P2-loosissa oli tuntenut Vatikaanin kuin omat taskunsa.²¹¹

²⁰⁷ Yallop 1984, 416–417, 420, 440.

²⁰⁸ After the death of Roberto Calvin, the most pertinent obituary came from Mario Sarcinelli, one of the many who had personally experienced the powers upon which Calvi could call. ”He began as a servant, then became a master, only to become the servant of other masters later on.” Calvi’s ultimate master was the man I believe to be at the very heart of the conspiracy to murder Albino Luciani. Licio Gelli. Yallop 1984, 441.

²⁰⁹ Yallop 1984, 444–445; Dallison 2015, Hooper 2015.

²¹⁰ Hooper 2015; The Telegraph 16.12.2015 Licio Gelli, financier - obituary.

²¹¹ Yallop 1984, 448–449.

Vuonna 1981 Johannes Paavali II teki Marcinkuksesta arkkipiispan, jonka johdosta hänen arvovaltansa vain kasvoi.²¹² Syyskuuhun 1982 mennessä Marcinkus oli kuitenkin korvattu paavin ulkomaan matkojen koordinaattorina ja hänestä oli tullut Vatikaanin ”vanki”, sillä Italiassa hänelle oli langetettu syytteet talouspetoksesta liittyen Vatikaanin pankin ja Banco Ambrosianon yhteistyöhön. Calvin kuoleman myötä hänestä tuli keskeinen hahmo Vatikaanin korruptoituneisuuden tarkastelussa. Yallopin mukaan Marcinkus oli lähestynyt Italian oikeuslaitosta vuonna 1984 pyytämällä sitä luopumaan häneen kohdistuneista syyteistä. Esimerkiksi Mennini, joka oli toiminut tiiviissä yhteistyössä Marcinkuksen kanssa Vatikaanin pankissa, tuomittiin seitsemän vuoden vankeusrangaistukseen talouspetoksista vuonna 1984. Marcinkusta ei kuitenkaan tuomittu, minkä Yallop arveli johtuneen siitä, että tällä oli korkea-arvoisia suojelijoita alkaen paavi Johannes Paavali II:sta aina Yhdysvaltain hallinnon edustajiin.²¹³ Marcinkus oli säilyttänyt toistaiseksi asemansa Vatikaanin pankin johdossa, koska hän oli kieltänyt pankkinsa osallisuuden petoksen seurauksena hävinneisiin rahoihin, eikä paavin kuuria ollut noudattanut Italian valtion sille asettamia vaateita Marcinkuksen sekä Vatikaanin pankin muiden korkeiden virkamiesten suhteen.²¹⁴

²¹² Yallop 1984, 428; Reed 2006. Tässä tutkimuksessa Marcinkuksesta käytetään arvonimeä arkkipiispa vaikka hän Johannes Paavalin kuoleman aikaan palveli vielä tavallisena piispana Vatikaanin pankin johdossa. Olen katsonut tämän järkeväksi, sillä tutkimukseni lähteiden, Yallopin ja Cornwellin kirjojen, julkaisujen aikaan Marcinkus oli jo arkkipiispa. Yallop viittasi kirjassaan Marcinkukseen piispana, mutta Cornwell puhui tästä arkkipiispana.

²¹³ Yallop 1984, 453–454, 462–463; Bernstein 2006.

²¹⁴ Yallop 1984, 428, 453–454, 458; Riding 1989.

V John Cornwell paavin kuoleman ”jälkilöylyillä”

1. *A Thief in the Night* tutkii paavin kuolemaa Yallopin pohjalta

David Yallopin kirja *In God's Name* (1984) oli syy siihen, miksi englantilainen toimittaja-kirjailija John Cornwell päätyi tutkimaan Johannes Paavalin kuolemaa ja jonka seurauksena syntyi kirja *A Thief in the Night. The Death of Pope John Paul I* (1989). Elokuussa 1987 Vatikaani oli ollut Cornwelliin suoraan yhteydessä ja pyytänyt tätä tekemään selonteon paavin kuolemasta, jotta epämääräisiltä huhuilta ja teorioilta ”katkaistaisiin siivet”. Katolisen kirkon sisällä oli noussut huoli yhteisen uskon puolesta, sillä papit olivat joutuneet vastaamaan eri puolilla katolista maailmaa seurakuntalaisten kysymyksiin paavin kuolemasta.²¹⁵ Vatikaani luotti Cornwellin kykyihin tarkastella paavin kuolemaa puolueettomasti. Cornwell oli voittanut arvostetun englantilaisen tutkivan kirjallisuuden palkinnon *Crime Writers' Gold Dagger Award for Non-Fiction* vuonna 1982 kirjallaan *Earth to Earth. A True Story of the Lives and Violent Deaths of a Devon Farming Family* (1982). Tätä ennen hän oli toiminut toimittajana lontoolaisessa *Observer* -lehdessä kymmenen vuoden ajan keskittyen ulkomaan uutisten toimitukseen.

Kirjansa esipuheessa Cornwell kertoi, että Vatikaanin toiveena oli ollut julkaista lopullinen oikaisu salaliittoteorioihin, jotka olivat runnelleet katolista kirkkoa lähes kymmenen vuoden ajan. Näin katsoen voisi sanoa Cornwellin olleen paavin kuolemasta syntyneen keskustelun ”jälkilöylyillä”, koska Vatikaani toivoi saavansa sen avulla lopullisen päätöksen spekulatioille. Cornwellin mukaan tällainen yhteistyö Vatikaanin ja ulkopuolisen tahon välillä oli ennen kokematon. Cornwell näki, että hänen tekemä matkansa oli ollut yhtä tärkeä kuin johtopäätökset, joihin se oli vienyt. Vatikaanissa työskennelleiden henkilöiden avoimuus sekä heidän persoonallisuutensa näkyivät Cornwellin mukaan hänen toteuttamissaan haastatteluissa ainutlaatuisen selkeästi. Kukaan ulkopuolinen ei ollut päässyt näin lähelle Vatikaania aiemmin.²¹⁶

Cornwell oli ollut tietoinen paavin kuoleman ympärillä ilmenneistä avoimista kysymyksistä sekä salamurhaväitteistä. Hän oli itse katolilainen, mutta oli aikuisiällä luopunut uskostaan. Cornwell ei ollut aikaisemmin toimittajauransa aikana käsitellyt liiemmin uskontoaiheista uutisointia, mutta vuonna 1987 hän oli ollut Vatikaanissa perehtymässä

²¹⁵ Cornwell 1989, 3.

²¹⁶ Cornwell 1989, xiii–xvi.

Maria-ilmestyksiin, joita jugoslaviaalaiset lapset olivat kokeneet. Tällöin Vatikaanista oli ehdotettu hänelle Johannes Paavalin kuoleman tarkastelua. Cornwell oli sanonut, että hän tulisi julkaisemaan löytönsä sellaisinaan eikä tulisi kainostelemaan tutkimustuloksissaan. Hän katsoi, ettei hänellä ollut mitään linkkiä Vatikaaniin tai katoliseen kirkkoon, vaikka hän oli ennen kuulunut siihen.²¹⁷

Cornwell selvensi heti alkuun, mitkä seikat paavin kuoleman ympärillä olivat olleet epäselviä. Ensinnäkin Vatikaanin tiedotuksen ja Roomassa liikkuneiden huhujen pohjalta oli ollut epäselvää, kuka oli löytänyt paavin ruumiin ja mihin aikaan tämä oli tapahtunut. Virallinen kuolinsyy sekä arvioitu kuolinaika oli annettu tiedoksi julkisuuteen, mutta niiden paikkansapitävyydestä oli epäselvyyttä. Myös paavin ruumiin palsamoinnin ajoittamisesta sekä sen laillisuudesta oli ollut epäselvyyttä. Lisäksi oli ollut epäselvää, mihin aikaan ja millä mandaatilla paavin ruumis oli palsamoitu. Näiden lisäksi tärkeitä kysymyksiä olivat muun muassa se, mitä paavilla oli ollut käsissään kuolinhetkellään sekä mihin tämän henkilökohtaiset tavaransa²¹⁸ olivat hävinneet makuuhuoneesta. Paavin todellinen terveydentila ja epätietoisuus siitä, oliko kuuria toimittanut paaville salaisen ruuminavauksen vai ei sekä olivatko Signoraccin hauturiveljekset hälytetty tehtävänsä ennen ruumiin virallista löytöaikaa, olivat sellaiset asiat, jotka olivat puhututtaneet ihmisiä. Näihin avoimiin kysymyksiin Cornwell katsoi tarvitsevansa löytää vastaukset.²¹⁹ Cornwellin lähtökohdat tutkimukselleen olivat erilaiset kuin Yallopilla. Yallop kokosi teoriansa tekemiensä haastattelujen sekä väitettyjen tietolähteidensä perusteella. Cornwell puolestaan asetti avoimet kysymykset, joihin hän lähti etsimään vastauksia.

Cornwellin mukaan Yallop oli mennyt kirjassaan pitemmälle kuin aiemmat salaliittoteoreetikot²²⁰. Aiemmin Johannes Paavalin salamurha oli nähty osana Italian mafian, KGB:n, vapaamuurarien sekä Vatikaanin pankin omien etujen valvomista, mutta Yallop näki mahdollisuuden myös kirkon sisäisessä kahinassa. Yallop huomioi Marcinkuksen ja Villotin ohella myös Codyn mahdollisena paavin kuoleman osallisena. Cornwellin mielestä Yallop ei

²¹⁷ Cornwell 1989, xv–xvi.

²¹⁸ Yallop kirjoitti kirjassaan, että paavin makuuhuoneesta olivat hävinneet tämän henkilökohtaisin tavaroihin kuuluneet lukulasit, aamutohvelit sekä testamenttiasiakirja.

²¹⁹ Cornwell 1989, 13.

²²⁰ Ennen Yallopin kirjaa Johannes Paavalin kuoleman olosuhteita oli arvuuteltu erityisesti Jean-Jacques Thierryn kirjassa *La Vraie Mort de Jean Paul Ier* (1983), Max Morgan-Wittsin ja Gordon Thomasin kirjassa *Pontiff* (1983) sekä Roger Peyrefitten *Soutane rouge* (1983). Thierry näki pääsyyllisenä kardinaali Villotin, Morgan-Witts ja Thomas uskoivat KGB:n olleen kaiken takana, kun taas Peyrefitte liitti vielä mukaan mafian, vapaamuurarit sekä Vatikaanin pankin. Yallopin teorian taustalla näkyi Peyrefitten aiemmin esittämä tulkinta tapahtumien kulusta.

onnistunut luomaan uskottavaa todistusaineistoa Codyn syyllisyyden tukemiseksi, mutta hän piti sitä viihdyttävänä kerrontana.²²¹

Cornwellin tutkimuksen aikaan vuonna 1987 tilanne Vatikaanissa oli kovin erilainen kuin vielä Yallopin kirjan ilmestyessä kolme vuotta aiemmin. Marcinkus toimi tuolloin edelleen Vatikaanin pankin johtajana. Hän oli kuitenkin sidottu Vatikaaniin, sillä Italiassa hänet oli asetettu syytteeseen talouspetoksista, joihin hänen olisi tullut vastata, mikäli olisi poistunut Vatikaanin alueelta.²²² Marcinkus ja kaksi muuta Vatikaanin pankin vastaavaa virkamiestä olivat joutuneet syytteeseen Banco Ambrosianon konkurssin seurauksena vuonna 1982. Cornwellin tekemän tutkimuksen aikaan syytteet olivat edelleen olleet voimassa, mutta niistä luovuttiin myöhemmin vuonna 1987. Italian oikeuslaitos oli katsonut, että Vatikaanin työntekijöinä Marcinkus ja muut pankin virkamiehet jäivät syytteiden ulkopuolelle, joten syytteet oli mitätöity.²²³

Samalla Marcinkus oli Gellin kanssa Yallopin pääepäillyistä ainoat, jotka tuolloin olivat vielä hengissä. Valtionsihteerin Villot oli kuollut jo keuhkokuumeella vuonna 1979, Calvi oli löydetty hirtettynä²²⁴ vuonna 1982, kardinaali Cody oli kuollut myös vuonna 1982 ja Sindona oli myrkytetty kuoliaaksi vankilassa vuonna 1986.²²⁵ Marcinkus oli ainoa, joka toimi edelleen samoissa tehtävissä kuin paavin kuoleman aikaan. Gelli sen sijaan oli joutunut pakenemaan Sveitsiin Banco Ambrosianon konkurssin 1982 ja siihen liitettyjen talouspetossyytteiden seurauksena. Samasta syystä Marcinkus ei voinut poistua Vatikaanista Italiaan.²²⁶

2. Marcinkus epäiltyä osallisena paavin salamurhaan

Cornwellin kirjan keskiöön nousi epäillyistä tapauksista arkkipiispa Paul Marcinkus. Cornwellin mukaan Marcinkusta vastaan herätti epäilyksiä varsinkin sellainen seikka, ettei hän Yallopin kirjan julkistamisen 1984 jälkeen ollut ottanut siihen julkisesti kantaa. Näin hän oli kuitenkin menetellyt muutamaa vuotta myöhemmin vuonna 1987, kun häntä oli englantilaisen kirjailijan A. J. Quinnellin kirjassa *In the Name of the Father* (1987) syytetty

²²¹ Cornwell 1989, 19–20.

²²² Cornwell 1989, 24–25; Williams 2003, 174–175.

²²³ Reed 2006.

²²⁴ Scotland Yard oli alkuperäisissä tutkimuksissaan todennut Calvin tehneen itsemurhan hirttäytymällä. Myöhemmissä tutkimuksissa hänen todettiin kuitenkin tulleen murhatuksi. The Scotsman 18.2.2004 Police investigating murder of 'God's Banker'. <<https://www.scotsman.com/news/world/police-investigating-murder-of-god-s-banker-1-514213>>. Katsottu 8.4.2018.

²²⁵ Williams 2003, 171; Oliver 2007; Dionne 1986 b.

²²⁶ Williams 2003, 174–176.

osalliseksi Neuvostoliiton johtajan Juri Andropovin kuolemaan.²²⁷ *The New York Timesin* toimittajan Kirk Johnsonin mukaan Marcinkus oli haastanut kirjan julkaisseen kustantajan NAL Penguin Inc.:n oikeuteen hänen oikean nimensä käyttämisestä sekä väitteestä, jonka mukaan hän olisi tilannut Andropovin murhan suojellakseen paavi Johannes Paavali II:sta.²²⁸

Cornwellin mielestä Marcinkus olisi ollut liian helppo maalitaulu syytettäväksi, sillä tällä oli tunnetusti ollut paljon vihamiehiä niin Vatikaanin sisä- kuin ulkopuolellakin. Lisäksi Marcinkuksen johtamistyyliä oli arvosteltu Vatikaanin sisällä eikä hän ollut kovinkaan pidetty Vatikaanin pankin johtajana.²²⁹ Tämä saattoi johtua siitä, että Paavali VI oli nimittänyt Marcinkuksen Vatikaanin pankin johtajaksi ilman minkäänlaista kokemusta. Lisäksi Marcinkus oli saanut epätavallisesti suoran yhteyden paaviin, mitä oli kummeksuttu Vatikaanin virkamiesten keskuudessa. Marcinkuksen ja Paavali VI:n ystävyysluomat edut olivat herättäneet närää muussa Vatikaanin henkilökunnassa.²³⁰ Siksi Cornwell näki, ettei moni puhunut Marcinkuksen syyttömyyden puolesta, vaan he pysyivät mieluummin vaii.²³¹

Kun Cornwell oli tavannut Marcinkuksen ensimmäistä kertaa, tämä oli maininnut hänelle heti alkuun, että hänellä oli ollut tapana saapua Vatikaaniin aamuseitsemäksi²³² joka päivä. Marcinkuksen mukaan tämä oli johtunut pelkästään siitä, että hän ei ollut tahtonut juuttua aamuruuhkaan Roomassa, sillä paavin kuoleman aikaan hän oli asunut Vatikaanin ulkopuolella. Sen takia sveitsiläiskaartin vartija, kersantti Hans Roggan oli tavannut hänet kello 6.45 Vatikaanissa syyskuun 29. päivänä 1978. Marcinkus oli kertonut Cornwellille, että hän oli luullut Rogganin sanoneen hänelle ensin, että tämä oli nähnyt unta, että paavi oli kuollut. Tähän Marcinkus oli vastannut, että ”sinun ei pitäisi nähdä unta sellaisesta”. Roggan oli viittellynyt Marcinkusta katsomaan puolitangossa ollutta lippua, mutta Marcinkus ei omien sanojensa mukaan ollut tästäkään vielä vakuuttunut, vaan oli jatkanut matkaansa kohti työhuonettaan. Vasta paavin sihteerin Mageen sekä lääkäri Buzzonettin nähdessään hän oli

²²⁷ Cornwell 1989, 19; Fox 2006. Juri Andropov (1914–1984) oli Neuvostoliiton kommunistisen puolueen (NKP) neljäs pääsihteerin vuosina 1982–1984 sekä pitkäaikainen KGB:n johtaja. Andropov oli kärsinyt munuaisten vajaatoiminnasta sekä lukuisista muista sairauksista, jotka oli katsottu hänen viralliseksi kuolinsyyksi. Paavi Johannes Paavali II:n kommunisminvastaisuus oli nähty Neuvostoliitossa ja erityisesti KGB:ssä huonona kehityksenä. *In the Name of the Father* (1987) -kirjassa oli esitetty, että Andropov olisi salamurhattu ja että tämän salamurhan takana olisi ollut arkkipiispa Marcinkus. Kirjan mukaan Marcinkus olisi salamurhauttanut Neuvostoliiton johtajan, jottei tämä olisi ehtinyt tilata paavin salamurhaa.

²²⁸ Johnson 1987.

²²⁹ Cornwell 1989, 42.

²³⁰ Posner 2015, 198–199.

²³¹ Cornwell 1989, 20, 42–43.

²³² Marcinkuksen sihteerinä lähes kaksikymmentä vuotta toiminut Vittoria Marigonda vahvisti omissa haastattelussaan Cornwellille, että Marcinkuksella oli tapana saapua työhuoneelleen seitsemältä aamulla.

ymmärtänyt, että jokin oli ollut vialla.²³³ Roggan vahvisti Cornwellille, että hän oli tavannut Marcinkuksen tuona aamuna tavalliseen tapaan noin kello 6.45. Rogganin mukaan Marcinkus saapui aina tuohon aikaan Vatikaaniin. Hänen mielestään Marcinkus oli näyttänyt järkyttyneeltä, tapahtuneesta yllättyneeltä, kun hän oli kertonut tälle paavin kuolemasta.²³⁴ Cornwellin saamat lausunnot erosivat selvästi Yallopin väittämästä. Yallop väitti Marcinkuksen olleen tavallista tapansa aikaisemmin liikkeellä tuona aamuna, mutta Roggan ja Marcinkus vahvistivat Cornwellille tämän olleen tavallisen aikataulun mukaista. Tämä oli yksi Yallopin pääteeseistä Marcinkuksen syyllisyyden puolesta.

Cornwell piti hämmästyttävänä, että Marcinkus oli heti alibinsa esitettyään siirtynyt oletetun motiivinsa romuttamiseen. Marcinkus oli kertonut olleensa täysin tietämätön siitä, että hänet oltaisiin haluttu siirtää muihin tehtäviin. Hänen mukaansa Johannes Paavali oli vain muutamaa päivää ennen kuolemaansa kiittänyt häntä hyvin tehdystä työstä ja toivonut, että hän olisi jatkanut siinä.²³⁵

Marcinkus oli maininnut myös, ettei hän ollut tuntenut Banco Ambrosianon johtajaa, Roberto Calvia. Marcinkuksen mukaan he olivat tavanneet vain muutaman kerran, eivätkä he sinänsä tunteneet toisiaan henkilökohtaisella tasolla.²³⁶ Marcinkus ei myöskään omien sanojensa mukaan ollut tehnyt itse yhteistyötä Calvin kanssa, vaan hänen henkilökuntansa oli ollut yhteyksissä Calviin pankkien välisten lainasopimusten takia. Marcinkuksen mukaan Calviin oli ollut helppo luottaa yhteistyökumppanina, sillä tämä oli tunnetusti nostanut Banco Ambrosianon tavallisesta pankista suureksi tekijäksi.²³⁷ Marcinkuksella oli vuodesta 1971 lähtien ollut Calvin sekä Sindonan kanssa yhteisiä liiketoimia Bahamalla.²³⁸ Kolmikko teki yhteistyötä muutenkin. Marcinkus oli myynyt 1972 Calville Venetsian katolisesta pankista osuuden, jonka suuruutta ei ollut haluttu kertoa ulospäin.²³⁹ Calvi oli pyytänyt Marcinkukselta apua suurten rahasummien siirtämiseksi Banco Ambrosianosta Vatikaanin pankin kautta pois Italiasta lain määrittelemien siirtosummien rajoissa. Marcinkus oli pitänyt tätä helppona tuottona, vaikka pankin muut virkamiehet olivat olleet eri mieltä.²⁴⁰

²³³ Cornwell 1989, 47–48.

²³⁴ Cornwell 1989, 205–206.

²³⁵ Cornwell 1989, 48.

²³⁶ Cornwell 1989, 49.

²³⁷ Cornwell 1989, 97–99.

²³⁸ Corry 1983; Williams 2003, 151.

²³⁹ Raw 1992, 77–78.

²⁴⁰ Posner 2015, 202–203.

Marcinkus oli kertonut, ettei hän ollut henkilökohtaisesti tehnyt yhteistyötä myöskään Sindonan kanssa. Hän oli tavannut Sindonan joitakin kertoja, mutta liikeasioissa hän oli kertonut Sindonan asioineen vain hänen toimistonsa väen kanssa.²⁴¹ Posnerin mukaan Marcinkus oli tavannut Sindonan pian Vatikaanin pankin johtoon siirtymisensä jälkeen. Sindona oli epäillyt Marcinkuksen pätevyyttä hoitaa pankin asioita, mutta suostunut työskentelemään tämän kanssa, sillä Marcinkus oli ollut selvästi paavin suosikki kyseiseen virkaan. Sindona oli tullut myös nopeasti huomaamaan, kuinka rehellisesti ja suorapuheisesti Marcinkus hoiti tehtäviään.²⁴² Marcinkuksen lausunnon sekä muun tutkimusaineiston pohjalta vaikuttaa siltä, että Marcinkus oli kaunistellut ja vähätellyt Cornwellille yhteyksiään Calviin ja Sindonaan. Cornwell keskittyi kuitenkin omassa tutkimuksessaan paavin kuoleman tarkasteluun eikä siten selvittänyt Marcinkuksen yhteistyökuvioita eri tahojen kanssa.

Marcinkus oli lisännyt, ettei hän itse asiassa pyörittänyt Vatikaanin taloutta bisneksenä, mikä oli huvittanut Cornwellia. Marcinkuksen mukaan Vatikaanin pankin toiminta keskittyi lähinnä vain kiinteistöjen ylläpidon tukemiseen, virkamiesten eläkkeiden maksuun sekä Vatikaanin toiminnan mahdollistamiseen. Marcinkuksen mielestä oli tärkeämpää keskittyä kirkon spirituaaliseen tehtävään kuin rakentaa uusia toistaan hienompia kirkkoja. Marcinkus oli sanonut Cornwellille, ettei hän välittänyt rahasta.²⁴³ Allenin mukaan Vatikaani ei oikeasti kylpenyt rikkauksissa, sillä sen toimintabudjetti oli hyvin pieni verrattuna muihin suurin organisaatioihin. Suuri osa varallisuudesta oli sidottu kiinteistöihin, joiden kulttuurihistoriallinen arvo oli mittava. Allenin mukaan puhe Vatikaanin runsaista varoista oli suurelta osin totuudenvastaista.²⁴⁴

Kun Cornwell kysyi Marcinkukselta, olisiko ollut mahdollista, että Johannes Paavali olisi murhattu, Marcinkus oli vastannut, että hän piti kaukaa haettuna asiana sitä, että joku olisi tahtonut hankkiutua eroon paavista. Marcinkuksesta ei ollut kuitenkaan ihmeellistä, että Johannes Paavali oli kuollut. Hän oli perustellut tätä sillä, ettei paavin terveys ollut kuoleman mukaan ollut hyvä. Kun tämän seikan lisäsi paaviuden myötä tulleeseen työtaakkaan, Marcinkus piti ymmärrettävänä, että näin oli käynyt. Johannes Paavali ei hänen mukaansa ollut sopeutunut tehtäväänsä, ja tämän tunnettu hymyileväisyytensä oli johtunut hermostuneisuudesta.²⁴⁵ Paavin lähipiiriin kuulunut sisar Margherita Marin kommentoi, että

²⁴¹ Cornwell 1989, 97–99.

²⁴² Posner 2015, 195, 200–201.

²⁴³ Cornwell 1989, 49–50; Jorisch 2012.

²⁴⁴ Allen 2004, 79–83.

²⁴⁵ Cornwell 1989, 52–53.

epäilyt koskien paavin uupuneisuutta olivat olleet liioiteltuja. Hänen kokemuksensa oli ollut, ettei Johannes Paavali ollut ollut huolissaan omasta suoriutumisestaan, mutta iloiten pyytänyt muita rukoilemaan tehtävänsä puolesta.²⁴⁶

Marcinkuksen mielestä ihmiset, jotka pitivät häntä murhaajana, olivat järjiltään. Hän ei mielestään myöskään ollut voinut tehdä muuta kuin keskittyä elämäänsä Vatikaanissa sekä siihen, mihin hän uskoi. Ei hän ollut voinut itse vaikuttaa siihen, mitä ihmiset olivat uskoneet. Henkilökohtaisesti hän oli alkanut uskoa siihen, että Johannes Paavalin salamurhasta syyttäminen sekä sotkeminen Banco Ambrosianon juttuun olivat olleet ehkä Jumalan tapa koetella hänen uskonsa vahvuutta. Marcinkus ei ollut halunnut Vatikaanin pankin johtajaksi, vaan hänet oli puhuttu ympäri siihen. Marcinkus itse oli kieltäytynyt useamman kerran, sillä hän ei ollut kokenut olleensa pätevä, koska hänellä ei ollut ollut lainkaan kokemusta pankkimaailmassa toimimisesta.²⁴⁷ Posnerin mukaan Marcinkus oli pyrkinyt vähättelemaan osaamattomuuttaan talousasioissa. Posner kirjoitti, että Marcinkus oli kertonut eräälle toimittajalle oppineensa talouden alkeet käymällä vierailuilla New Yorkin ja Chicagon pankeissa. Toisessa tilanteessa Marcinkus oli väittänyt käyneensä useamman viikon liikehallinnon kurssin Harvardin yliopistossa. Marcinkus oli kuitenkin myöhemmin myöntänyt, ettei hän ajan puutteen takia ollut suorittanut kurssia. Hän oli luottanut siihen, että vuosikymmenet pankissa toimineet virkamiehet olisivat osanneet hommansa eikä hänen olisi tarvinnut vaivata päätään heidän valvomisellaan.²⁴⁸

Marcinkuksen mukaan hänen ja Johannes Paavalin ainoa virallinen audienssi oli kulunut ystävällisissä tunnelmissa. Hänen mukaansa paavi oli ollut tyytyväinen hänen tapaansa hoitaa Vatikaanin pankin asioita ja pyytänyt häntä jatkamaan tehtävissään. Marcinkus oli kuvailut, että tapaaminen oli sujunut kaikkineen erittäin sydämellisissä merkeissä. Sen takia Marcinkuksen mukaan oli ollut valheellista väittää, että hän olisi ollut kiivastunut audienssin jälkeen ja sanonut, ettei hän olisi jatkanut enää pitkään tehtävässään. Marcinkus oli omien sanojensa mukaan kommentoinut henkilökunnalleen audienssin jälkeen, että paavi oli vaikuttanut uupuneelta.²⁴⁹ Posnerin mukaan Marcinkuksen käytöksestä paavin audienssin jälkeen ei ollut Vatikaanissa ollut epäselvyyttä. Marcinkus oli näyttänyt apealta ja

²⁴⁶ Tornielli 2017 b.

²⁴⁷ Cornwell 1989, 53–54. Marcinkus oli ennen Vatikaanin pankin johtajaksi siirtymistään toiminut yhtäjaksoisesti Vatikaanin palveluksessa vuodesta 1959 asti. Hän oli valtion toimistossa työskennellessään toiminut kääntäjänä sekä ulkomaan matkojen koordinaattorina paavi Paavali VI:lle. Samalla hän oli vastannut paavin turvallisuudesta. Vuodesta 1971 lähtien Marcinkus toimi Vatikaanin pankissa.

²⁴⁸ Posner 2015, 194, 198.

²⁴⁹ Cornwell 1989, 57, 105, 118–122.

tuhahtanut, ettei häntä olisi nähty tehtävässään enää kauaa, vaikka hän myöhemmin olikin väittänyt muuta. Posnerin mukaan Marcinkuksen ja paavin tapaaminen oli ollut muodollinen, ja Marcinkuksen oli ollut helppo käsitellä Vatikaanin talousasioista tietämätöntä paavia. Marcinkus oli pyrkinyt kanavoimaan paavin kiinnostuksen niihin varoihin, jotka olivat paavin käytettävissä, sillä Johannes Paavali oli ollut huolestunut eläkkeestään. Näin Marcinkus oli välttänyt keskustelun Sindonan ja Vatikaanin pankin välisestä yhteistyöstä.²⁵⁰ Marcinkuksen ja paavin kohtaamisesta kirjoitettiin eri tavoin. Yallop kirjoitti Marcinkuksen olleen vihainen ja uskoneen, että hänen päivänsä Vatikaanin pankissa olivat luetut. Tästä kumpusi Yallopin kirjassa yksi Marcinkuksen motiiveista paavin murhaamiseksi eli oman asemansa säilyttäminen. Posner kirjoitti samalla lailla Marcinkuksen arvelleen joutuvansa siirretyksi muihin tehtäviin. Marcinkuksen oma todistus erilaisesta tapahtumien kulusta jäi ilman tukea.

Marcinkus ei ollut pitänyt uskottavana, että valtionsihtööri Villot olisi ollut osallinen paavin kuolemaan. Marcinkuksen mukaan Villot oli ollut sen tyyppinen henkilö, joka ”pelkäsi omaa varjoaankin”. Hän oli nähnyt, että Villot oli ranskalaiseen tapaan hyvin itsetietoinen asemastaan, mutta laupea henkilönä. Paavi Paavali VI:n kuollessa Villot ei ollut esimerkiksi estänyt Marcinkusta näkemään paavin ruumista, vaikka joku toinen olisi näin saattanut tehdä. Marcinkuksen mukaan hänellä ei nimittäin suoranaisesti olisi ollut oikeutta päästä paavin ruumiin äärelle. Villot oli ollut yhtä lailla muiden kanssa suunniltaan ja järkyttynyt Johannes Paavalin kuolemasta, joten Marcinkus oli pitänyt käsittämättömänä, että Villotiakin oli epäilty osalliseksi paavin kuolemaan.²⁵¹

Cornwellia kiinnosti, oliko Marcinkus haastanut oikeuteen ketään heistä, jotka olivat kirjoittaneet hänen osallisuudestaan paavin kuolemaan. Marcinkus oli kertonut Cornwellille, että hän oli itse asiassa pistänyt vireille selvityksen asiasta. Hänelle oli kuitenkin kerrottu Lontoosta, että kunnianloukkaussyytteen eteenpäin viemiseksi hänen olisi tullut avata kaikki henkilökohtaiset asiansa, jotta syytökset häntä kohtaan olisi voitu kumota. Prosessi olisi tullut olemaan pitkä ja se olisi saattanut syödä useita miljoonia dollareita rahaa, joten Marcinkus oli jättänyt asian siihen. Cornwell ajatteli, että Marcinkus saattoi hyvinkin olla syytön paavin kuolemaan, mutta tämän ”katukielinen” puhetapa ja sekava ulosanti olivat kuulostaneet Cornwellin korvaan siltä, että Marcinkus oli selkeästi vältellyt aiheesta puhumista. Cornwell epäili, ettei Marcinkus olisi pärjännyt verbaalisesti kovinkaan hyvin oikeussalissa.²⁵²

²⁵⁰ Posner 2015, 262–263.

²⁵¹ Cornwell 1989, 58–59.

²⁵² Cornwell 1989, 105–106.

Marcinkus oli väittänyt Cornwellille, ettei Vatikaanilla ollut ongelmia vapaamuurareiden kanssa. Marcinkus ei ollut uskonut, että kukaan vapaamuurariksi syytetyistä olisi oikeasti kuulunut heihin. Cornwell kuvasi keskustelua vapaamuurareista Marcinkuksen kanssa:

Hän katsahti minuun tiukasti. ”Olin nimettynä sillä listalla²⁵³”, hän sanoi pikaisesti. ”Minun kerrottiin olleen vapaamuurari vuodesta 1963 lähtien, ja olleen varustettu jopa omalla koodinimellä.” - - ”En kuulu mihinkään loossiin. En edes tiedä, minkälainen loossi on.” - - Hän kääntyi minuun päin. ”Minä luulen ja sanon tämän täysin vakuuttuneena,” hän sanoi kierrellen, ”että Vatikaanissa ei ole vapaamuurareita. Vannon sen. En epäile sitä hetkeäkään. He sanoivat [listalla], että Baggio oli yksi niistä, Villot oli yksi niistä, Benelli oli yksi niistä, Casaroli oli yksi niistä, mutta voisin vannoa...” Hän nosti oikean kätensä ikään kuin todistajan aitiassa. ”Otan valalle sen, ettei kukaan näistä henkilöistä kuulu vapaamuurareihin!”²⁵⁴

Oman sanansa Marcinkuksen syyttömyyden puolesta oli antanut hänen sihteerinsä Vittoria Marigonda. Marigonda oli ollut aluksi epäileväinen Cornwellin tekemää tutkimusta kohtaan, sillä hänen mielestään Marcinkus oli saanut kärsiä vuosien mittaan ihan tarpeeksi kaikenlaisesta riepottelusta. Marigonda oli sanonut, ettei Marcinkusta saanut sotkea enää ”juonitteleviin kirjoituksiin” (*conniving write-ups*). Marigondan mukaan Marcinkus oli hyvin sydämellinen ihminen eikä hän olisi työskennellyt yhdessä tämän kanssa, mikäli hän olisi yhtään epäillyt, että Marcinkus olisi ollut mukana paavin salamurhassa. Marcinkuksen laupeus näkyi Marigondan mukaan siinä, että tämä oli jakanut taloudellista tukea hakeville omia rahojaan. Tukea hakeneet olivat luulleet, että rahat olivat tulleet Vatikaanin pankilta, mutta Marigonda oli sanonut, että ne olivat tulleet suoraan Marcinkuksen varoista. Tämän takia Marigondan mukaan Marcinkus tulisi olemaan eläkkeelle jäädessään rahallisissa ongelmissa.²⁵⁵ Posnerin mukaan Marigonda oli toiminut ennen Vatikaaniin siirtymistään

²⁵³ Marcinkus viittasi listaan, jonka uutistoimisto OP oli julkaissut vuonna 1976. Saman listan pohjalta Johannes Paavali oli käynnistänyt selvityksen, jonka tarkoituksena oli siirtää listalla vapaamuurareiksi väitetyt henkilöt toisiin tehtäviin Vatikaanissa.

²⁵⁴ He looked at me narrowly. “There was a list of names and I was on it,” he said promptly. “I was supposed to have been a Mason since 1963 or something, with a special code-name.” - - “I don’t belong to a lodge. I don’t even know what a lodge looks like.” - - He turned to me sideways on. “I presume and I say with utter conviction,” he said roundly, “that inside the Vatican there is no such thing as Masonry. I swear it. I have no doubts in my whole mind about it. They said Baggio was one, Villot was one, Benelli was one, Casaroli was one, but I could swear...” He raised his right hand as if in the dock. “I take an oath, to say that all those people mentioned are not Masons!” Cornwell 1989, 109–110.

²⁵⁵ Cornwell 1989, 59–60, 118–122.

sihteerinä Group Sindonan sijoituspankissa, jota johti itse Michele Sindona.²⁵⁶ Marigondan mukaan Marcinkus ei teknisesti ottaen edes johtanut pankkia.²⁵⁷ Siitä piti huolen Luigi Mennini, joka oli toiminut Vatikaanin pankissa vuosikymmeniä. Marcinkus oli halunnut päästä eroon Menninistä, mutta Sindona oli vakuuttanut Marcinkukselle, että tämä olisi tullut tarvitsemaan Menninin asiantuntijuutta jatkossa.²⁵⁸

Cornwell tapasi entisen FBI:n erikoisagentti Tom Biamonten, joka oli tutkinut aikanaan Johannes Paavalin kuolemaa Roomassa. Biamonte oli vakuuttunut Marcinkuksen syyttömyydestä. Hänen mukaansa Marcinkukseen liitetyt syytökset olivat johtuneet siitä, että hän oli ollut tekemisissä Sindonan kanssa. Sisilialaisena Sindonalla oli uskottu olleen kytköksiä mafiaan, eikä Marcinkuksen tuttavuus tämän kanssa siksi ollut näyttänyt hyvältä. Biamonte oli epäillyt, että kardinaali Benelli, joka oli toiminut korkeassa virassa paavin kuuriassa, olisi ollut yksi heistä, jotka olivat tahtoneet saada Marcinkuksen huonoon valoon. Benelli ei Biamonten mukaan ollut pitänyt Marcinkuksesta, sillä tällä oli ollut liian hyvät välit Paavali VI:n kanssa. Benelli olisi itse tahtonut paaviksi ja kontrolloida Vatikaania. Biamonten mukaan Benelli oli selvästi vihannut Marcinkusta.²⁵⁹

Biamonte oli nähnyt, että laaja salaliitto Johannes Paavalia vastaan olisi ollut käytännössä mahdoton, sillä joukossa olisi ollut kuitenkin joku, joka olisi vuotanut asian julkisuuteen vuosien saatossa. Tämän takia Biamonte ei ollut uskonut salamurhan mahdollisuuteen. Marcinkusta vastaan nousseiden syytösten hän oli uskonut perustuneen Marcinkuksen ulkoiseen habitukseen sekä epäilyihin naissuhteisiin, joista Vatikaanissa oli juoruttu. Näiden juorujen takia Marcinkusta ei todennäköisesti ollut nimitetty kardinaaliksi. Biamonte oli sanonut myös, ettei hän ollut tutkimuksessaan löytänyt mitään viitteitä vapaamuurareiden olemassaoloon Vatikaanissa.²⁶⁰

Cornwell huomasi, että Biamonte oli puhunut vahvemmin Marcinkuksen syyttömyyden puolesta kuin Vatikaanissa haastatellut henkilöt. Cornwell ei ollut kuitenkaan varma, olisiko hänen tullut uskoa tätä täysin. Hän näki, että Marcinkus oli Biamonten tutkimuksessa vaikuttanut syyttömältä, sillä riittävää näyttöä syyllisyyden puolesta ei ollut

²⁵⁶ Posner 2015, 194, 199.

²⁵⁷ Cornwell 1989, 118–122.

²⁵⁸ Posner 2015, 194, 199. Luigi Mennini oli yksi niistä Vatikaanin pankin virkamiehistä, jotka joutuivat vastaamaan talouspetossyytteisiin, kun Vatikaanin pankin, Michele Sindonan ja Roberto Calvin välisiä yhteistyökuvioita selviteltiin oikeudessa. NYT 6.2.1981 Vatican Banker Linked To Sindona Is Arrested. <<https://www.nytimes.com/1981/02/06/world/vatican-banker-linked-to-sindona-is-arrested.html>>. Katsottu 28.4.2018.

²⁵⁹ Cornwell 1989, 129–131.

²⁶⁰ Cornwell 1989, 132–136.

saatu. Cornwell epäili jopa, että olisiko FBI:lla ollut jokin syy suojella Marcinkusta.²⁶¹ Englantilainen Sara D'Agati kirjoitti väitöskirjassaan, etteivät Marcinkus ja Biamonte ollut olleet toisilleen tuntemattomia. Molemmat olivat kuuluneet tiiviisti Yhdysvaltain tiedotusviraston (*The United States Information Agency*) ja sen suurlähetystön yhteyshenkilöiksi Roomassa ja Vatikaanissa 1970-luvulla.²⁶² Yallop ei kirjoittanut mitään keskeisimmän poliisiviranomaisen eli FBI:n osallisuudesta paavin kuoleman tutkinnassa. Cornwell puolestaan epäili tämän luotettavuutta Marcinkusta koskevassa todistuksessa. Cornwellin mukaan FBI:lla olisi saattanut olla omat intressinsä, joihin kuului Marcinkuksen suojeleminen. Marcinkuksella ja FBI:lla vaikuttaa D'Agatin väitöskirjan perusteella olleen yhteistä historiaa.

3. Cornwellin selvitykset koskien paavia

Paavin sihteeri John Magee oli kertonut Cornwellille, että torstaina 28. syyskuuta 1978 Johannes Paavali oli sanonut hänelle, ettei voinut kovin hyvin ja että hänellä oli kipuja. Johannes Paavali ei ollut tahtonut kuitenkaan lääkäriä hälytettävän. Sen sijaan paavi oli käskenyt Mageen hälyttää paikalle sisar Vincenzan, joka olisi tiennyt antaa paaville tämän lääkkeet. Lääkkeiden ottamisen jälkeen paavi oli tokaissut olleensa jälleen kunnossa.²⁶³ Mageen ohella Cornwell koki tärkeäksi niin ikään toisen paavin sihteerin Diego Lorenzin todistuksen tapahtuneesta. Lorenzi oli toiminut paavin sihteerinä tämän viimeiset vuodet, joten Cornwell katsoi paavin luottaneen erityisesti juuri tähän mieheen. Siksi Cornwell tunsikin itsekään voineensa luottaa tämän sanaan. Lorenzia oli paavin kuoleman jälkeen kutsuttu ”paavin leskeksi”, mikä oli kertonut hänen tärkeydestään tälle. Kuten Magee, myös Lorenzi oli vahvistanut tiedon paavin rintakivuista tämän kuolemaa edeltäneenä iltana.²⁶⁴

Torstaina 29. syyskuuta sisar Vincenza oli tullut herättämään Mageen kello 5.25 ja kertonut paavin vaikuttaneen elottomalta. Magee oli rientänyt paikalle, todennut saman ja pyytänyt sisarta kutsumaan Lorenzin paikalle. Samalla Magee oli itse soittanut *camerlengolle* eli Villotille. Villot oli kirjoittanut heti tiedotteen, johon hän oli nimennyt Mageen löytäneen paavin, vaikka Magee oli pyytänyt, ettei näin olisi tehty. Villot oli Mageen mukaan sanonut, ettei hän voinut kirjoittaa nunnan löytäneen paavin kuolleena, vaan Magee oli nimettävä

²⁶¹ Cornwell 1989, 136.

²⁶² D'Agati 2015, 347.

²⁶³ Cornwell 1989, 187, 189–190; Tornielli 2017 a.

²⁶⁴ Cornwell 1989, 69–70.

löytäjäksi. Sen jälkeen Villot ja Magee olivat laittaneet tiedotteen Vatikaanin radiolle, joka oli lisännyt siihen maininnan, että paavin käsissä olisi ollut *Kristuksen seuraamisesta* -hartauskirja.²⁶⁵ Myös Lorenzi vahvisti Cornwellille, että Villot, Magee sekä hän olivat pukeneet paavin tämän kasukkaan, jonka jälkeen he olivat laittaneet tiedotteen paavin kuolemasta.²⁶⁶

Lorenzi oli nähnyt Johannes Paavalin työskentelyn erittäin läheltä. Hänen mukaansa Villot oli kuormittanut paavia tarpeettoman paljon sellaisilla kirkkoon liittyvillä ongelmakohtilla, joihin Paavali VI ei vanhoilla päivillään ollut enää jaksanut perehtyä. Lorenzi piti sietämättömänä sitä työtaakkaa, jonka alle Johannes Paavali oli paaviksi valintansa jälkeen joutunut. Cornwell koki, että Lorenzin haastattelemineen oli valottanut hänelle säröjä, joita paavin lähipiirissä oli ollut. Villot oli toiminut tyrannimaisesti ja paavin sihteeri olivat luottaneet pikemmin paavin omalääkäri Da Rosiin kuin paavilliseen lääkäriin Buzzonettiin.²⁶⁷

Cornwell oli tavannut Vatikaanin tiedotustoimiston (*Sala Stampa della Santa Sede*) johtajan, tohtori Joaquín Navarro-Vallsin. Navarro-Valls oli muistuttanut Cornwellia heti alkuun, että hän oli oikeasti koulutukseltaan lääkäri, vaikka hän johtikin Vatikaanin tiedotustoimistoa. Hän oli sanonut olleensa useiden muiden Vatikaanissa työskennelleiden henkilöiden, joilla kaikilla oli lääkärin pätevyys, lailla varma siitä, ettei paavin oikea kuolinsyy ollut ollut sydäninfarkti. Navarro-Vallsin mukaan sydäninfarkti ei sopinut diagnoosiksi, sillä paavi oli kuollut välittömästi ja kivuita.²⁶⁸

Navarro-Valls oli kerrannut Cornwellille Johannes Paavalin terveydentilaa. Hänen mukaansa paavi oli kärsinyt silmäveritulpasta vuonna 1975. Lisäksi paavin nilkat olivat olleet pahoin turvonnet jo pitkään, mikä oli kertonut verenkiertohäiriöistä.²⁶⁹ Verkkokalvon laskimoveritulppa oli ainoa kirjattu hoitoa tarvinnut sairaus Johannes Paavalin sairauskertomuksessa Vatikaanissa.²⁷⁰ Verenkiertohäiriöiden ja turvonneiden nilkkojen pohjalta Navarro-Valls piti sydäninfarktia todennäköisempänä kuolinsyynä keuhkoveritulppaa. Tästä syystä kuolema olisi myös ollut kivuton ja tapahtunut yhtäkkiä. Paavin asento kuollessaan oli hänen mukaansa kielinyt myös tästä; veritulppa lähti useasti liikkeelle silloin, kun uhri oli käynyt makuulle, ja eteni kohti sydäntä vieden uhrilta hengen.

²⁶⁵ Cornwell 1989, 74, 195–197.

²⁶⁶ Cornwell 1989, 80.

²⁶⁷ Cornwell 1989, 78–79, 81–82.

²⁶⁸ Cornwell 1989, 36–37.

²⁶⁹ Cornwell 1989, 36; Tornielli 2017 a; Allen 2012.

²⁷⁰ Tornielli 2017 a.

Mikäli paavin kohtaloksi oli koitunut keuhkoveritulppa, herätti se Cornwellin mukaan kysymyksen siitä, eivätkö paavilliset lääkärit olleet paavin todellisesta terveydentilasta tietoisia. Cornwell piti tärkeänä saada tavata siksi tohtori Renato Buzzonettin sekä Signoraccin hauturiveljekset, jotka olivat osallistuneet paavin ruumiin palsamointiin.²⁷¹

Cornwell koki tärkeäksi konsultoida verisuonikirurgiaan erikoistunutta lääkäriä, tohtori Francis Roeta, joka oli kirurgian professori Yalen yliopistossa sekä kirurgian ylilääkäri New Londonin sairaalassa Connecticutissa. Cornwell oli kuvannut Roelle olosuhteet, joista paavin ruumis oli löytynyt. Roe oli pitänyt epätodennäköisenä, ettei paavi olisi tuntenut kipua ennen kuolemaansa. Hänen mukaansa olisi ollut luonnollista, että Johannes Paavali olisi reagoinut kivun tunteeseen ja pyrkinyt hälyttää apua. Roen mukaan paavilla oli takuulla aikaa ymmärtää, mitä oli ollut tapahtumassa. Hänen mukaansa paavi ei myöskään ollut voinut tulla löydetyksi hymy kasvoilla, sillä kuolleen henkilön kasvon lihakset rentoutuvat.²⁷²

Cornwell kysyi myös Roen näkemystä keuhkoveritulppaan, jota tohtori Navarro-Valls oli epäillyt paavin kuolinsyyksi. Roen mukaan keuhkoveritulppakaan ei olisi tullut niin yhtäkkiä, etteikö paavi olisi pystynyt havaitsemaan sen aiheuttamia kipuja. Navarro-Valls oli epäillyt keuhkoveritulppaa, koska paavilla oli muutamaa vuotta aiemmin havaittu veritulppa silmässä. Roen mukaan silmäveritulpat aiheutuivat kaulavaltimossa syntyneestä tukoksesta, joka on lähtenyt liikkeelle. Keuhkoveritulppa aiheutuu puolestaan jalassa olevaan laskimoon muotoutuneesta hyytymästä, joka lähtee liikkeelle kohti sydäntä ja keuhkoja. Samoin hän oli epäillyt, että mikäli kuolinsyy olisi ollut myrky, olisi paavi tässäkin tapauksessa pystynyt tuntemaan, ettei kaikki ollut kunnossa.²⁷³

Paavillinen lääkäri Renato Buzzonetti oli kertonut Cornwellille, ettei hän ollut ollut tietoinen Johannes Paavalin heikosta terveydentilasta ennen tämän kuolemaa. He eivät olleet Vatikaanin terveydenhuollossa tehneet paaville terveystarkastusta tämän paaviuden aikana. Buzzonetti ei siten ollut tiennyt lainkaan, minkälainen lääkitys paavilla esimerkiksi oli ollut. Buzzonettin mukaan paavin sihteeri, isä Magee oli soittanut hänelle kello 5.42 ja ilmoittanut paavin kuolleen. Buzzonetti oli lähtenyt saman tien Vatikaaniin ja saapunut paikan päälle kello kuusi. Buzzonettin mukaan paavi oli löytynyt istuma-asennossa sängystään, lukulasien ollessa yhä tämän nenällä. Buzzonetti oli kello kahdeksalta pukeutunut paavin paavillisiin

²⁷¹ Cornwell 1989, 37–38.

²⁷² Cornwell 1989, 148–149.

²⁷³ Cornwell 1989, 149–150.

vaatteisiin avustajien kanssa ja lähtenyt tämän jälkeen, sillä hänen työnsä oli ollut tehty.²⁷⁴

Buzzonettin mukaan paavin ruumis oli ollut esillä yleisölle keskipäivästä iltaseitsemään, jonka jälkeen ruumista oli ehostettu, jotta se olisi voinut olla esillä yleisölle vielä muutaman päivän ajan. Buzzonettin mukaan tämän oli suorittanut ryhmä lääketieteen tutkija-professoreja, professorit Gerin, Fucci, Mariggi sekä Maragin. Paikalla oli myös ollut toinen Signoraccin veljeksistä avustamassa toimenpidettä. Buzzonetti oli kertonut, että tämä ryhmä oli käsitellyt myös Paavali VI:n ruumiin tämän kuoleman jälkeen. Hänen mukaansa oli mahdotonta, että Signoraccin veljekset olisivat hälytetty Vatikaaniin jo kello viideltä 29. syyskuuta. Buzzonettin mukaan valtiosihteeri Villot oli käskenyt haetuttaa professor Gerinin ryhmän vasta aamukuuden jälkeen, joten Signoraccien osallistuminen paavin ruumiin käsittelyyn sitä ennen olisi ollut mahdotonta.²⁷⁵ Cornwellin selvityksen mukaan Yallopin väittäämä Signoraccin veljesten osallistumisesta ruumiin palsamointiin jo aamuyöllä ennen ruumiin virallista löytöaikaa oli väärää tietoa.

Buzzonettin mukaan paavin kuolinaika iltayhdeksitoista oli määritetty kahden lääkärin voimin. Sekä hän että Vatikaanin terveydenhuollon johtaja, professori Fontana olivat todenneet tämän. He olivat yhdessä diagnosoineet paavin kuolinsyyn sydäninfarktiin. Buzzonetti oli tavannut myöhemmin samana päivänä myös paavin omalääkärin, tohtori Da Rosin, joka oli Buzzonettin mukaan jakanut heidän tekemän diagnoosin. Buzzonetti oli ollut aikanaan sitä mieltä, ettei paaville tarvinnut tehdä ruumiinavausta ja oli ollut sitä edelleen. Hän ei myöskään uskonut, että paavi olisi myrkytetty. Hänen mukaansa se selittyi jo puhtaalla järjenkäytöllä.²⁷⁶ Cornwellin haastattelemien lääketieteen asiantuntijoiden mukaan paavin viralliseksi kuolinsyynä ilmoitettu sydäninfarkti ei pitänyt paikkaansa, vaikka paavilliset lääkärit sekä paavin omalääkäri olivat olleet yhtä mieltä tästä diagnoosista. Täyttä varmuutta paavin kuolinsyystä ei kuitenkaan voitu saavuttaa, koska paavin terveydentilasta ja lääkityksestä ei oltu Vatikaanissa perillä.

Cornwell tapasi Vatikaanin radion (*Radio Vaticana*) toimittajia saadakseen tiedon siitä, miksi se oli tiedottanut syyskuun 29. päivänä 1978, että Johannes Paavali oli tullut löydettyksi kuolleena *Kristuksen seuraamisesta* -kirja yhä käsissään. Vatikaanin radion johtaja, isä Ignacio Aregui oli kertonut, että tieto oli poimittu lehdistön uutisoinnista. Areguin mukaan Vatikaanin radio oli itsenäinen, Vatikaanista riippumaton toimija, ja siksi virheellinen

²⁷⁴ Cornwell 1989, 169–171, 173.

²⁷⁵ Cornwell 1989, 172–173.

²⁷⁶ Cornwell 1989, 173–176.

tieto oli lipsahtanut levitykseen.²⁷⁷ Vatikaanin radio ei keskittynyt pelkästään kulloisen paavin henkilökuvaan, vaan monet sen lähetykset ennustivat ja enteilivät Vatikaanin ja kuurian toimintaa.²⁷⁸ Radiolähetysten silloinen päällikkö isä Farusi oli kertonut Cornwellille, että Lorenzi oli vahvistanut heille, että tieto oli pitänyt paikkansa. Yhtä lailla Lorenzi oli pyytänyt 2. lokakuuta, että tämä virheellinen tieto olisi korjattu, ja niin oli tehty. Vatikaanin radiolla oli suora yhteys Vatikaanin, mutta Vatikaanin radio ei ollut vahvistanut tietoa Vatikaanista. Vatikaani ei myöskään sanellut sille, mitä sen olisi pitänyt tiedottaa. Vatikaanin tiedotustoimiston (*Sala Stampa della Santa Sede*) vatikaaniasiantuntijat olivat naureskelleet Cornwellille, että tieto kyseistä kirjaa lukeneesta paavista oli ollut heidän keksintönsä.²⁷⁹

Cornwell katsoi, että hän oli saanut joihinkin asettamiin avoimiin kysymyksiinsä tyydyttävät vastaukset. Hänen mielestään Vatikaanissa tehtyjen haastatteluiden pohjalta oli selvää, että paavin oli todellisuudessa löytänyt kuolleen sisar Vincenza. Cornwellia vaivasi kuitenkin se, ettei hän ollut päässyt haastattelemaan Vincenzaa itseään, sillä tämä oli kuollut jo vuonna 1983. Cornwellin mukaan oli luotettavaa uskoa, että Vincenza oli löytänyt paavin kello 5.30, vaikka uutistoimisto ANSA sekä Yallop olivat kertoneet ajankohdaksi kello 4.30. Paavin kuolinsyystä Cornwell ei kuitenkaan ollut saanut varmuutta. Hän piti selvänä, etteivät paavin omalääkäri Buzzonetti tai paavillinen lääkäri Da Ros olleet olleet ajan tasalla paavin todellisesta terveydentilasta. Lisäksi paavin lähipiirin kuuluneet Lorenzi, Magee sekä Vincenza olivat kuolemaa edeltäneenä iltana sivuuttaneet täysin paavin rintakivut uskoen siihen, ettei kyseessä ollut mitään vakavampaa. Cornwellin mukaan paavin olisi kuulunut saada tuolloin lääkärin hoitoa, eikä hän voinut kuin ihmetellä lähipiirin käyttäytymistä. Toisaalta esimerkiksi Navarro-Vallsin esittämälle keuhkoveritulppadiagnosille ei ollut tarvittavaa näyttöä ilman ruumiinavauksen suorittamista. Tämän takia hän katsoi, että oli syytä luottaa siihen, että paavi kuoli iltayhdeksitoista torstaina 28. syyskuuta 1978.²⁸⁰

Ruumiinavauksen suorittamisesta Cornwell jäi Buzzonettin sekä Signoraccin veljesten todistusten varaan. Molemmat olivat sanoneet, ettei paaville ollut suoritettu salaista ruumiinavausta kuurian pyynnöstä. Signoraccin veljekset olivat myös kertoneet Cornwellille, ettei heitä oltu hälytetty Vatikaaniin aamuviideltä, kuten Yallop oli väittänyt. Cornwellin

²⁷⁷ Cornwell 1989, 153–155.

²⁷⁸ Pollard 2010, 202. Vuodesta 1986 lähtien Vatikaanin radio on ollut Vatikaanivaltiosta riippumaton toimielin, vaikka se yhä linkitetään tiukasti Pyhään istuimeen sen erityisaseman vuoksi. Vatikaanivaltion kotisivut. <<http://www.vaticanstate.va/content/vaticanstate/en/altre-istituzioni/radio-vaticana.html>>. Katsottu 25.4.2018.

²⁷⁹ Cornwell 1989, 151, 157–159.

²⁸⁰ Cornwell 1989, 229–235, 278.

mukaan Signoraccin veljekset olivat Vatikaanin lokitietojen mukaan saapuneet vasta kello viideltä iltapäivällä 29. syyskuuta Vatikaaniin yhdessä tohtori Gerinin lääkiriryhmän kanssa. Palsamointia ei ollut siis suoritettu aamuvarhain ennen ruumiin löytymistä, vaan illalla 29. syyskuuta. Ruumista oli kuitenkin kohenneltu jo kuolemaa seuranneena aamuna, jotta se olisi voinut olla näytillä ihmisille Pietarinkirkossa jo samana päivänä.²⁸¹

Paavin käsistä löytyneistä asiakirjoista Cornwell ei päässyt tutkimuksessaan varmuuteen. Hän oli kuullut neljä eri versiota: *Kristuksen seuraamisesta* -hartauskirjasta, puheluonnostelmasta jesuiitoille, saarna- ja hartauksenteistä sekä asiakirjoista, jotka olisivat sisältäneet Vatikaanin sisäisiä uudelleenjärjestelyjä sekä henkilövaihdoksia. Cornwell uskoi, että selitys, jonka mukaan paavin käsistä olisi löydetty *Kristuksen seuraamisesta*, oli alunperin lähtöisin Vatikaanin radion toimittajilta eikä suoraan paavin kuuriasta. Näin hänen tekemät haastattelunsa antoivat ymmärtää.²⁸²

Marcinkuksen suhteen Cornwell totesi, ettei tämän syyllisyydestä löytynyt uskottavaa näyttöä. Cornwell näki, että Marcinkuksesta oli tullut Vatikaanissa vahvasti mielipiteitä jakava henkilö sen takia, koska tämä oli ollut paavi Paavali VI:n suosikki ja tehnyt hyvin yhteistyötä maallisen maailman talousihmisten kanssa, jonka vuoksi oli edennyt Vatikaanin pankin johtajaksi. Samoin Marcinkuksen elämäntavat sekä harrastusmieltymykset olivat herättäneet närää muissa Vatikaanin virkamiehissä. Monien mielestä Marcinkuksen olisi pitänyt keskittyä enemmän teologian harjoittamiseen sekä hengellisiin seremonioihin.²⁸³ Marcinkuksen raavas olemus sekä suoralinjainen toiminta Vatikaanin pankin johtajana olivat luoneet hänelle omanlaisensa imagon, joka oli erottunut Vatikaanissa.²⁸⁴ Cornwell ei voinut ottaa kantaa todisteiden puuttuessa siihen, oliko Marcinkus todellisuudessa syvällä vapaamuurarien ja Italian mafian piireissä. Cornwellin tutkimus selvitti kuitenkin seikkaperäisesti paavin kuolemaa seuranneen päivän tapahtumia, joista sanomalehdet olivat kertoneet Vatikaanin virallisen tiedotuksen mukaisesti, mutta josta erityisesti Yallop kirjoitti omien lähteidensä mukaan eri tavalla. Marcinkuksen, Calvin, Sindonan ja Gellin välinen yhteistyö jäi Cornwellin tutkimuksessa vaille lopullista sanaansa.

Vaikkei Cornwell itse ollut loppujen lopuksi kovin tyytyväinen siihen, minkälaisia haasteita hän oli joutunut läpikäymään paavin kuolemaa tutkiessaan, hänen tutkimustaan oli

²⁸¹ Cornwell 1989, 235–236.

²⁸² Cornwell 1989, 235.

²⁸³ Cornwell 1989, 273–275.

²⁸⁴ Posner 2015, 368–369.

silti pidetty hyvänä läpileikkauksena paavin kuoleman ympärillä velloneeseen keskusteluun. *The New York Timesin* toimittaja Eugene Kennedy kommentoi kirja-arvostelussaan Cornwellin analysoineen hyvin erityisesti Marcinkuksen tapauksen, joka oli noussut esille Yallopin kirjassa. Kennedyn mukaan Cornwell oli päässyt haastamaan kaikki toimittajan kykynsä tässä pitkäjänteisessä projektissaan. Cornwellin systemaattinen tutkijan asenne vakuutti Kennedyn mielestä lukijan, ja tämän analyysi oli niin tarkkaa, että se tyydytti monet. Kennedyn mukaan vain epäuskoisimmat salaliittoteoretikot voisivat Cornwellin kirjan jälkeen vielä kiistellä paavin kuolemaan liittyvistä epäselvyyksistä.²⁸⁵

The Los Angeles Timesin toimittaja Sonja Bolle kommentoi, että Cornwellin tutkimus näytti toteen, että paavin kuoleman ympärillä oli selkeästi ollut joukko noloja ja tahattomasti tehtyjä virheitä. Bollen mukaan Cornwellin tutkimuksesta kävi ilmi, että ihmiset uskoivat helposti monimutkaisia ja laajalle rakentuneita salaliittoteorioita, jos niille osattiin luoda edes joitakin yhtymäkohtia oikeisiin tapahtumiin. Bollen mukaan Cornwell osoitti, että ihmisten oli joskus vaikea uskoa yksinkertaisinta ja tavallisinta selitystä tapahtumien kuluille.²⁸⁶

Toimittaja Sharon Bannon kirjoitti *Commonwealissa*, että Cornwellin läpivalaisu Vatikaanin virkamiesten toimintaan linkittyi hengellisen ja maallisen väliselle akselille. Cornwellin tutkimus nimittäin näytti, kuinka Vatikaani toimii modernissa, maallistuneessa maailmassa. Vaikka Cornwellilta jäi vielä kysymyksiä auki, hän osoitti silti, että katolisen kirkon hallinnossa ihmiset käyttäytyivät omien intressiensä mukaisesti, sillä Cornwellin saamat todistukset olivat olleet osittain ristiriitaisia.²⁸⁷

²⁸⁵ Kennedy 1989.

²⁸⁶ Bolle 1989.

²⁸⁷ Bannon 1990.

VI Tutkimustulokset

Keskustelu Johannes Paavalin kuolemasta alkoi vilkkaasti heti kuolemasta annetun ilmoituksen jälkeen perjantaiamuna 29. syyskuuta 1978. Paavi oli ehtinyt toimia virassaan vain 33 päivän ajan, jonka aikana hän oli sulattanut monien ihmisten sydämen hellyyttävällä esiintymisellään sekä ihastuttavalla hymyllään. Paavi oli koettu lämpimäksi ihmiseksi, minkä takia hänen kuolemansa kosketti syvästi monia niin katolisen kirkon piirissä kuin sen ulkopuolellakin.

Vatikaanin alkuperäisessä tiedotteessa oli väitetty paavin käsistä löytyneen Tuomas Kempiläisen *Kristuksen seuraamisesta* -hartauskirja, mutta myöhemmin Vatikaani myönsi paavin käsistä löydetyn asiapapereita sekä saarnatekstejä. Lehdissä tyydyttiin olemaan kommentoimatta Vatikaanin esittämää korjausta, mutta tarkastelemissani kirjalähteissä tästä esitettiin eriäviä teorioita. Hebblethwaite tyytyi Vatikaanin alkuperäiseen tiedotukseen, mutta Greeley väitti paavin käsissä olleen asiakirjoja, jotka sisälsivät kirkon sisäisten virkojen uudelleenjärjestelyjä, muun muassa Chicagon arkkipiispa John Codyn siirtämisen pois hiippakuntansa johdosta. Myös Yallop uskoi näin, kun taas Cornwell sai selville, että asiasta oli liikkunut neljää eri ”totuutta”: paavin oli väitetty pitäneen käsissään *Kristuksen seuraamisesta* -hartauskirjaa, jesuiitoille suunnatun puheen luonnostelmaa, omia saarna- tai hartauksitekstejään tai asiakirjoja, jotka olisivat sisältäneet Vatikaanin sisäisiä henkilövaihdoksia sekä muita uudelleenjärjestelyjä. Cornwellin tutkimuksessa ei selvinnyt kuin se, että väite hartauskirjasta oli ollut Vatikaanin radion keksimä.

Paavin kuolema kiinnosti lehdistöä ympäri maailmaa. Tutkimuksessa tarkastelemistani päivälehdistä *The Washington Post*, *The Guardian* sekä *Helsingin Sanomat* uutisoivat paavin kuolemasta etusivuillaan kuolemaa seuranneina päivinä. *Helsingin Sanomat* uutisoivat sen lisäksi tarkemmin paavin kuoleman aiheuttamista järjestelyistä Vatikaanissa, kun taas *The Washington Post*, *The Guardian* ja *Kotimaa* kirjoittivat niistä vähemmän. Näillä lehdillä on saattanut olla heidän lukijakuntiaan enemmän kiinnostavia uutisaiheita esillä numeroissaan samaan aikaan, kun paavin kuoleman jälkeinen keskustelu lehdistössä oli valloillaan. *Helsingin Sanomat* näyttävää puolestaan voineen tarjota paavin kuolemalle enemmän palstatilaa omilla sivuillaan.

Sekä *Washington Postin* että *The Guardianin* uutisoinneista näkyi, että paavin kuolema kosketti aikanaan ihmisiä syvästi etenkin hänen persoonallisuutensa takia, minkä

vuoksi häntä kohtaan tunnettiin sääliä. *Kotimaassa* paavin kuoleman uutisointi jäi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispan virkaanvirkijäisten varjoon. Lehti uutisoi paavin kuolemasta todella niukasti. *Commonwealissa* näkyi muuta lehdistöä kriittisempi ote Johannes Paavaliin. Paavin kuolemaan liittynyt uutisointi keskittyi siinä korostamaan paaviuden instituution jatkuvuutta yksittäisen paavin kuoleman kustannuksella. Johannes Paavalin nähtiin kuitenkin jättäneen syvän jäljen paaviuteen luopumalla ”turhista” muodollisuuksista ja aloittaneen kehityksen modernista paaviudesta. *The Tablet* keskittyi puolestaan korostamaan Johannes Paavalin paaviuteen luotua toivoa ja potentiaalia. Lehti kirjoitti paavista varsin vuolaasti kehuja tämän ainutlaatuisen ja rakastettavan persoonan jättäneen lähtemättömän vaikutuksen kirkkoon. Johannes Paavalilla nähtiin olleen pitkäkantoiset vaikutukset paaviuden kehittymiseen.

Suurin huomio katolisen ja sekulaarin lehdistön välillä lienee se, että katoliset lehdet *The Tablet* ja *Commonweal* osasivat nähdä ja tulkita eritellymmin Johannes Paavalin merkitystä kirkon tulevaisuudelle, kun taas sekulaarit lehdet *The Washington Post*, *The Guardian* ja *Helsingin Sanomat* tekivät suurpiirteisemmin huomionsa paavin viehättävästä persoonallisuudesta ja tunteista, joita paavin kuolema ihmisissä aiheutti, mutta eivät uutisoineet tarkemmin lyhyen paaviuden mahdollisista kauaskantoisista vaikutuksista.

Paavin kuolinsyystä lehdet kirjoittivat tarkoitushakuisesti hakien syitä sille, miksi paavi olisi kuollut sydänkohtaukseen. Kuolinsyystä haluttiin vakuuttua ja sille etsittiin perusteita paavin terveydentilasta, hänen suvussaan esiintyneistä sairauksista sekä paaviuden työtaakasta. *The Washington Post*, *The Guardian* ja *Helsingin Sanomat* kertoivat, ettei paaville ollut suoritettu ruumiinavausta, mikä oli nostanut esiin kysymyksiä siitä, oliko Vatikaanissa tahdottu peitellä jotakin liittyen Johannes Paavali I:n kuolemaan.

Vatikaani korjasi tiedotettaan paavin kuolemasta lokakuun alussa, jolloin paavilla kerrottiin olleen käsissään asiakirjoja, jotka olivat käsitelleet virkojen uudelleenjärjestelyjä paavin kuuriassa sekä italialaisissa piispoissa. Vatikaanin julkaisemat lisäselvitykset koskien paavin kuoleman olosuhteita eivät olleet esillä tarkastelemissani lehdissä. Tämä saattoi johtua siitä, että Vatikaani oli antanut nämä tiedoksi italialaiselle uutistoimisto ANSAlle, joka uutisoi niistä italiaksi. Tällöin uutisointi tavoitti vain italiankielisen väestön. Sen sijaan, että sanomalehdet olisivat kirjoittaneet tästä asiasta, keskittyivät ne kirjoittamaan paavin hautajaisista ja sitä seuranneesta konklaavista, jonka tarkoituksena oli valita uusi paavi.

On huomattava, että kaiken kaikkiaan uutisoinnin laajuuteen vaikutti Johannes Paavali I:n kuoleman yllättävyys ja sen takia hänen virkakautensa jääminen yhdeksi lyhyimmistä paaviuden historiassa. Toisaalta uutisoinnin vähyyteen saattoi vaikuttaa se, että edellisen paavin kuolemasta oli kulunut vain vajaa kaksi kuukautta, jolloin samojen Vatikaanin protokollan mukaisten tapahtumalinjojen kuvaamisella ei katsottu olleen tarpeeksi kiinnostavaa uutisarvoa uudestaan.

Sekä Andrew Greeleyn että Peter Hebblethwaiten alkuperäisenä tarkoituksena oli kirjoittaa kirja, joka käsitteli nivelvaihetta Paavali VI:n ja Johannes Paavalin paaviuksien välillä. Johannes Paavalin kuolema pakotti kummankin kirjoittajan laajentamaan tarkastelujaksoa Johannes Paavali I:n kuolemaan sekä Johannes Paavali II:n paaviuden alkutaipaleeseen. Hebblethwaite kuvasi kirjassaan *The Year of Three Popes* (1978) paavin kuolemaa sekä paavin ruumiin löytöhetkeä niin kuin Vatikaani oli alun perin asiasta antanut julki. Greeley puolestaan kertoi kirjassaan *The Making of the Popes 1978* (1979) tapahtumien kulun sen pohjalta, kuinka Vatikaani oli omaa tiedotettaan korjannut. Greeley myös kyseenalaisti käsillään olevat tiedot tarpeen tullen selkeämmin kuin Hebblethwaite.

Sekä Hebblethwaite että Greeley kirjoittivat Johannes Paavalin viimeisten päivien työtehtävistä, koska paavin oli arveltu olleen kuormitettu liialla työmäärällä. Tarkastelemani sanoma- ja aikakauslehdet eivät paavin viimeisistä päivistä kirjoittaneet. Sen sijaan paavin kuolemaa seuranneita päiviä varjostaneesta suuresta surusta Hebblethwaite ja Greeley kirjoittivat yhtäläisesti sanomalehtien kanssa.

Greeley huomioi vahvasti salaliittoteorioiden syntymisen italialaisten keskuudessa. Vatikaanin tiedotuksen luoma ”valheitten verho” alkoi raottua sitä mukaa, kun ihmisten keskuudessa syntyi käsitys siitä, etteivät asiat olleet tapahtuneet Vatikaanin esittämällä tavalla. Tämän seurauksena syntyneiden selitysten leviäminen ihmisten keskuudessa pakotti Vatikaanin tarkentamaan antamia tietoja koskien paavin kuolemaa. Se, ettei paaville voitu kerrotun mukaan suorittaa ruumiinavausta, oli omiaan lisäämään epäluuloja kuoleman luonnollisuutta kohtaan sekä synnyttämään salaliittoteorioita kuoleman ympärille. Lopullisen varmuuden puuttuessa ja ihmisten uteliaisuuteen nojaten vaihtoehtoiset tulkinnat saivat huomiota ihmisten keskuudessa.

Greeley teki myös huomion, että italialaisissa lehdissä oli kirjoitettu varsin kriittisesti Johannes Paavali I:stä tämän kuoleman jälkeen. Greeley epäili tämän olleen paavin kuurian tilaamaa kritiikkiä, jonka tarkoituksena oli viestittää kardinaaleille, etteivät nämä olisi

valinneet Johannes Paavali I:n seuraajaksi samanlaista miestä. Mikäli tälle huomiolle antaa painoarvoa, luo se selkeän kuvan siitä, että paavin ja kuurian välillä oli kitkaa. Kuuriassa toimineet kardinaalit saattoivat kokea tarpeelliseksi tuoda julki ontuneen yhteistyön paavin ja kuurian välillä ja huomauttamaan, että uudeksi paaviksi olisi tärkeää valita toisenlainen ihminen.

En hyödyntänyt tutkimuksessani italialaista lehdistöä, mutta mikäli Greeleyn huomio pitää paikkansa, luulisi paavin ja kuurian väleistä kirjoitetun myös ulkomaisissa sanoma- ja aikakauslehdissä. Omasta tutkimusaineistostani en kuitenkaan löytänyt tälle tukea, josta heräsi kysymys siitä, eikö Italian ulkopuolista lehdistöä kiinnostanut paavin ja kuurian välinen skisma, millä nähtiin joissakin salaliittoteorioissa olleen merkittävä osa jopa paavin kuolemassa. Yksi varteenotettava selitys saattoi olla se, ettei ulkomaisessa lehdistössä osattu nähdä sitä vakavuutta, mitä paavin ja kuurian hiertävät välit Vatikaanissa tarkoittivat. Italialaiset olivat puolestaan seuranneet Vatikaanin toimintaa vuosisadat ja ymmärsivät tämän uutisarvon. Italialaisessa lehdistössä oli Greeleyn mukaan väitetty suoraan, että joko kuuria oli ollut osallisena paavin murhassa tai kuurian ja paavin huonot välit olivat olleet osasy Johannes Paavali I:n sydäninfarktille.

In God's Name (1984) oli aikansa *bestseller*, joka ruoti tarkasti paavin kuolemaa ja sai länsimaalaiset ihmiset kiinnostumaan siitä. Siinä David Yallop väitti Johannes Paavali I:n tulleen murhatuksi. Yallop esitti näkemyksen, jonka mukaan joku tai jotkut kuudesta epäillystä olisivat osallistuneet salaliittoon paavia vastaan, mikä olisi kärjistynyt Johannes Paavali I:n murhaan syyskuussa 1978. Yallop näki, ettei yksikään olemassa ollut todiste puhunut sen puolesta, että paavi olisi kuollut luonnollisesti, vahingossa tai tapaturmaisesti. Yallopin mukaan paavin kohtalo olisi ollut osa isompaa peliä Vatikaanin pankin, Italian mafian, vapaamuurareiden sekä laittoman rahanpesun välillä. Johannes Paavali I:n uudistuspyrkimykset Vatikaanin ja laajemmin katolisen kirkon sisällä olivat ajaneet Yallopin mukaan nämä tahot pyrkimään tästä eroon.

Yallop esitti paavin kuolemaa edeltävät ja sitä seuranneet tapahtumat selvästi yksityiskohtaisemmin kuin lehdissä tai Greeleyn ja Hebblethwaiten kirjoissa esitettiin. Hän pyrki selventämään niitä seikkoja, jotka Vatikaanin tiedotus oli paavin kuoleman osalta jättänyt avoimiksi tai epäselviksi. Tähän liittyen hän tarkasteli sitä, kuinka Johannes Paavali I:n paaviuteen oli suhtauduttu.

Vatikaanin pankin johtajan, arkkipiispa Paul Marcinkuksen motiiveiksi Yallop näki sen, että Marcinkus olisi halunnut turvata asemansa Vatikaanin pankin johdossa samalla, kun Johannes Paavali I olisi Yallopin mukaan päättänyt siirtää tämän syrjään tehtävästään. Marcinkus oli myös toiminut edellisen paavin turvallisuudesta vastaavana henkilönä, joten hänen olisi ollut helppoa ohittaa Vatikaanin turvajärjestelmät. Lisäksi Marcinkus oli tavattu Vatikaanista itselleen väitetysti epätyypillisen varhain paavin kuolemaa seuranneena päivänä, mikä oli Yallopin mukaan ollut epäilyttävää.

Marcinkuksen tavoin myös hänen hyvä ystävänsä Chicagon arkkipiispa, kardinaali John Cody, olisi saattanut pelätä oman virkansa puolesta. Marcinkuksen ja Codyn epäiltiin käyttäneen kirkon varoja huolimattomasti ja omien intressiensä mukaisesti sekä peitelleen korruptiota kirkon sisällä. Yallopin mukaan Johannes Paavali I:llä oli kuolinhetkellään käsissään asiakirjoja, jotka liittyivät Codyn aseman uudelleenarviointiin.

Banco Ambrosianon johtajan Roberto Calvin ja pankkiiri Michele Sindonan motiiveiksi Yallop katsoi sen, että Calvi ja Sindona olisivat pyrkineet peittelemään Banco Ambrosianon ja Vatikaanin pankin yhteistyötä rahanpesun ja pimeän rahan suhteen. Johannes Paavali I oli päättänyt tutkia Vatikaanin pankin toimintaa, jolloin tämä yhteistyö olisi tullut julki.

Yallopin mukaan Johannes Paavali I:n ja Vatikaanin toimet olisivat häirinneet eniten vapaamuurarijohtajan, liikemies Licio Gellin, liiketoimia Italiassa. Johannes Paavali I oli saanut käsiinsä listan epäillyistä vapaamuurareista Vatikaanissa, mikä oli järkyttänyt häntä. Hänen kerrottiin olleen aikeissa ryhtyä vastatoimiin vapaamuurarien kitkemiseksi pois Vatikaanista. Tämän takia Vatikaanin valtiosihteeri, kardinaali Jean Villotin kerrottiin alkaneen käyttäytyä hermostuneesti uuden paavin myötä, vaikka oli työskennellyt katolisen kirkon hallinnollisessa ytimessä jo kymmenisen vuotta ennen Johannes Paavali I:stä. Paavi oli päättänyt erottaa Villotin, joka oli ollut nimettynä vapaamuurariepäilyinä, kuten myös Marcinkus. Villot oli Yallopin mukaan myös käyttäytynyt *camerlengona* oudosti paavin kuoleman jälkeen, tuhonnut keskeisiä todisteita, keksinyt valheellisen tarinan ruumiin löytäjästä sekä paavin käsissä olleista asiakirjoista ja kieltänyt muuta paavin lähipiiriä puhumasta tämän kuolemasta.

Yallopilla kuoleman ”hiljaisuus” muodostui epäilysten pohjaksi. Murha olisi haluttu lavastaa luonnolliseksi kuolemaksi, jotta sitä ei olisi epäilty. Yallopin esittämien epäiltyjen edun mukaista olisi ollut nimenomaan, että Vatikaanin toiminta jatkui täysin ennallaan.

Tällöin syvällä Vatikaanin rakenteissa piilevä korruptio ja vapaamuurarien toiminta olisi pysynyt salassa julkiselta huomiolta eikä uusi paavi olisi välttämättä kiinnittänyt niihin huomiota Johannes Paavali I:n intensiivisyydellä.

In God's Name herätti valtaisan tunneryöpyn ihmisissä ympäri katolista maailmaa aina Vatikaanissa asti ja sai ihmiset epäilemään Vatikaanin tarkoituksia. Kuuria päätyi pyytämään John Cornwellia selvittämään Johannes Paavalin kohtalon puolueettomasti, minkä seurauksena syntyi *A Thief in the Night* (1989). Cornwellin tekemän tutkimuksen lähtökohdat erosivat huomattavasti Yallopista. Yallop oli koonnut teoriansa haastattelujen ja väitettyjen tietolähteidensä varassa, kun taas Cornwell asetti tavoitteekseen löytää vastaukset niihin kysymyksiin, jotka paavin kuoleman ympärillä olivat jääneet avoimiksi tai epäselviksi.

Cornwellin kirjan keskeinen tarkoitus oli selvittää Vatikaanin pankin johtajan Paul Marcinkuksen osallisuus Johannes Paavali I:n kuolemaan. Cornwell näki, että Marcinkuksen epäileminen oli lähtökohtaisesti helppoa, koska tämä ei ollut erityisen pidetty henkilö Vatikaanissa. Marcinkus erottui habitukseltaan muista Vatikaanin virkamiehistä ja lisäksi hän oli nauttinut Paavali VI:n ystävyyden suomista eduista, minkä vuoksi muut virkamiehet eivät olleet innokkaita puolustamaan hänen syyttömyyttään.

Cornwell selvitti, että Yallopilla oli ollut väärää tietoa väittäessään Marcinkuksen olleen itselleen epätyypillisen aikaisin liikkeellä Vatikaanissa paavin kuolemaa seuranneena päivänä perjantaiamuna 29. syyskuuta 1978. Yallopin syytös Marcinkusta kohtaan kärjistyi tähän hetkeen: Marcinkus olisi ollut liikkeellä tuohon aikaan vain sen takia, että tällä oli ollut jotakin tekemistä paavin kuoleman kanssa. Tämä olisi selittänyt myös Marcinkuksen hämmentymisen sveitsiläiskaartin kersantti Hans Rogganin edessä, sillä Marcinkus oli saattanut pelätä jääneensä kiinni.

Cornwell selvitti Rogganin sekä Marcinkuksen sihteerin Vittoria Marigondan todistusten pohjalta, että Marcinkus saapui tavallisesti juuri noihin aikoihin Vatikaaniin, toisin kuin Yallop oli väittänyt. Siten Cornwell kumosi yhden Yallopin pääteeseistä Marcinkusta vastaan. Cornwell myös katsoi, ettei Marcinkuksen syyllisyydestä löytynyt uskottavaa näyttöä. Hän ei kuitenkaan voinut antaa selvitystä siitä, oliko Marcinkus epäilysten mukaisesti mukana vapaamuurarien sekä Italian mafian toiminnassa. Lisäksi Yallopin esittämä Marcinkuksen, Calvin, Sindonan sekä Gellin välinen yhteistyö ei saanut lopullista sanaansa Cornwellin tutkimuksessa. Vaikuttaa siltä, että Marcinkus kaunisteli ja vähätteli Cornwellille yhteyksiään kyseisiin miehiin. Cornwell ei kuitenkaan käyttänyt energiaansa selvittääkseen

Marcinkuksen ja eri tahojen yhteistyökuvioita, vaan keskittyi tarkastelemaan Marcinkuksen osallisuutta Johannes Paavali I:n kuolemaan.

Yallopin mukaan yksi Marcinkuksen motiiveista olisi ollut turvata oma asemansa Vatikaanin pankissa. Yallop kirjoitti Marcinkuksen olleen vihastunut paavin tavattuaan ja tuhahtaneen työntekijöilleen, ettei olisi ollut asemassaan enää pitkään. Tällaiselle tapahtumien kululle löytyi tukea tutkimukseni kirjallisuudesta. Sen sijaan Marcinkus itse oli kertonut Cornwellille tapaamisen sujuneen hyvissä ja lämpimissä merkeissä. Tälle todistukselle ei löytynyt tukea.

Yallop ei tarkastellut poliisiviranomaisten tekemiä tutkimuksia paavin kuolemasta. Cornwell teki niin, mutta ei ollut tyytyväinen saamiinsa vastauksiin. Hän epäili, että FBI:lla olisi saattanut olla omat intressinsä, joihin kuului Marcinkuksen suojeleminen. Tutkimuskirjallisuuteni perusteella Marcinkus ja FBI:n Italiassa toiminut agentti olivat toimineet yhteistyössä paavin kuolemaa edeltäneinä vuosina.

Cornwell katsoi saaneensa vastauksia avoimiin kysymyksiinsä. Oli selvää, että paavin oli löytänyt sisar Vincenza eikä paavin sihteeri John Magee. Uutistoimisto ANSA ja Yallop kertoivat Vincenzan löytäneen paavin jo kello 4.30 aamuyöllä, kun taas Cornwell katsoi luotettavammaksi uskoa paavin tulleen löydetyksi kello 5.30. Cornwellin mukaan oli selvää, ettei paavin terveydentilasta oltu Vatikaanissa tietoisia ja että sen selvittämistä oli laiminlyöty. Lisäksi paavin lähipiiri oli edellisenä iltana laiminlyönyt paavin kokemat rintakivut, joihin olisi pitänyt puuttua. Cornwellin konsultoimat lääketieteen asiantuntijat eivät pitäneet sydäninfarktia todennäköisenä kuolinsyynä, mutta myöskään heidän esittämille vaihtoehtoisille diagnooseilleen ei löytynyt perusteita. Cornwell päätyi toteamaan, ettei kuolinsyystä voitu saada varmuutta.

Salaisesta ruumiinavauksesta ei löytynyt myöskään näyttöä. Cornwell katsoi Yallopin väitteen Signoraccin veljesten tekemästä ruumiin palsamoinnista aamuyöllä virheelliseksi, koska hänen tekemien haastattelujensa perusteella oli syytä uskoa, että palsamointi oli suoritettu vasta alkuillasta perjantaina 29. syyskuuta.

Cornwell sai *The New York Timesin*, *The Los Angeles Timesin* sekä *Commonwealin* toimittajilta tunnustusta perusteellisesti tehdystä tutkimuksesta, vaikkei hän itse ollutkaan tyytyväinen saavuttamiinsa tuloksiin. Erityisesti Cornwellin ansioksi katsottiin se, että hän oli valottanut Vatikaanin sisäisiä suhteita sekä osoittanut, että paavin kuolemaa edeltäneissä tapahtumissa oli tehty tahattomia virheitä.

Tutkimukseni aikarajaus paavin kuolemasta koituneen, paikoin värikkäänkin, keskustelun osalta päättyy vuoteen 1990. Yallopin ja Cornwellin kirjat osoittivat, ettei paavin kuolinsyyhyn ja kuoleman olosuhteisiin saatu varmuutta vuoteen 1990 mennessä. Mitä kauemmin itse tapahtuneesta ehtii vierähtämään aikaa, vaikuttaa siltä, ettei varmuuden saaminen ainakaan helpotu. Kenties seuraava edistysaskel asian selvittämisessä voi olla Vatikaanin arkistolähteet koskien Johannes Paavalin kautta, joiden pariin pääsemiseksi jouduttaneen odottaa vielä vuosia. Seuraavaksi Vatikaanissa julkaistaneen nimittäin toisen maailmansodan aikaisen paavi Pius XII:n kauden arkistot, joiden avaamiseksi paavi Franciscus on tietävästi ilmaissut halunsa.

VII Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Lähteet

Painetut lähteet

Armstrong, George

- 1978 a 'Happy Pope' who warmed Italy's heart. – The Guardian 30.9.1978.
1978 b Second conclave puts squeeze on Vatican's purse. – The Guardian 2.10.1978.
1978 c Pope reading own writings at time of death, says Vatican. – The Guardian 3.10.1978.

Bannon, Barbara

- 1990 Who Dunit, If 'Twas Done? – Commonweal Vol. CXVII Num. 1. New York.

Cornwell, John

- 1989 A Thief in the Night. The Death of Pope John Paul I. 1st edition. London: Viking Penguin Inc.

Homan, Richard L.

- 1978 World Reacts With Disbelief And Concern. – The Washington Post 30.9.1978.

Hughes, John Jay

- 1978 For The Next Election. Lessons After John Paul I. – Commonweal 13.10.1978.

Hyer, Marjorie

- 1979 Book Says Three Popes Attempted to Transfer Chicago's Cardinal Cody. – The Washington Post 13.4.1979.
1978 a Pope's Death Perplexing to Many in Area. – The Washington Post 30.9.1978.
1978 b Speculation on New Pope Seems Muted This Time. – The Washington Post 30.9.1978.
1978 c Washington Cathedral Eulogy To Pope Delivered by Jesuit. – The Washington Post 1.10.1978.

Koven, Ronald & Gilbert, Sari

- 1978 a Grieving Throngs Pay Homage to Pope John Paul. – The Washington Post 30.9.1978.
1978 b Pope's Rites Set. – The Washington Post 1.10.1978.
1978 c Pope's Funeral, New Conclave Set. – The Washington Post 1.10.1978.
1978 d Vatican Criticized for Lack of Autopsy. – The Washington Post 1.10.1978.

Oinonen, Pauli

- 1978 Seuraajan veikkaaminen nyt helpompaa. – Helsingin Sanomat 30.9.1978.

Schwarz, Walter

- 1978 Grieving Romans crowd St Peters. – The Guardian 30.9.1978.

Smith, J. Y.

- 1978 'Little Man Accustomed to Little Things...' – The Washington Post 30.9.1978.

Yallop, David

1984 In God's Name. An Investigation into the Murder of Pope John Paul I. London: Corgi Books.

Painamattomat lähteet

Allen, John L.

2012 Debunking four myths about John Paul I, the 'Smiling Pope'. – National Catholic Reporter 2.11.2012. <<https://www.ncronline.org/blogs/all-things-catholic/debunking-four-myths-about-john-paul-i-smiling-pope>>. Katsottu 8.4.2018.

Bernstein, Adam

2006 Paul Marcinkus, Indicted in Bank Scandal. – The Washington Post 22.2.2006. <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/02/21/AR2006022101814.html>>. Katsottu 2.5.2018.

Bolle, Sonja

1989 A Thief in the Night. The Mysterious Death of Pope John Paul I by John Cornwell.

By

Sonja Bolle. – Los Angeles Times 10.12.1989. <http://articles.latimes.com/1989-12-10/books/bk-431_1_john-paul>. Katsottu 9.5.2018.

Corry, John

1983 TV: 'Frontline' Looks Into Italian Banker's Death. – The New York Times 14.2.1983. <<https://www.nytimes.com/1983/02/14/arts/tv-frontline-looks-into-italian-banker-s-death.html>>. Katsottu 7.4.2018.

Dallison, Paul

2015 Licio Gelli, freemason linked to conspiracies, dies. – Politico Europe 16.12.2015. <<https://www.politico.eu/article/licio-gelli-freemason-mafia-linked-to-conspiracies-dies/>>. Katsottu 29.4.2018.

Dionne, E. J.

1986 a Michele Sindona, Jailed Italian Financier, Dies of Cyanide Poisoning at 65. – The New York Times 23.3.1986. <<https://www.nytimes.com/1986/03/23/obituaries/michele-sindona-jailed-italian-financier-dies-of-cyanide-poisoning-at-65.html>>. Katsottu 15.3.2018.

b

Italy Says It Found Cyanide in Sindona. – The New York Times 22.3.1986. <<https://www.nytimes.com/1986/03/22/world/italy-says-it-found-cyanide-in-sindona.html>>. Katsottu 23.3.2018.

Fox, Margalit

2006 Archbishop Marcinkus, 84, Banker at the Vatican, Dies. – The New York Times 22.2.2006. <<https://www.nytimes.com/2006/02/22/business/archbishop-marcinkus84-banker-at-the-vatican-dies.html>>. Katsottu 25.3.2018.

Grossman, Ron

2014 Three Archbishops Who Led Chicago Catholics Through Turbulent Times. – The Chicago Tribune 15.11.2014. <<http://www.chicagotribune.com/news/ct-per-chicago-cardinals-flashback-1116-20141115-story.html>>. Katsottu 13.4.2018.

- Hofmann, Paul
1979 Jean Cardinal Villot Dead at 73. – The New York times 10.3.1979. <<https://www.nytimes.com/1979/03/10/archives/jean-cardinal-villot-dead-at-73-was-vaticans-secretary-of-state.html>>. Katsottu 14.3.2018.
- Hooper, John
2015 Licio Gelli obituary. – The Guardian 29.12.2015. <<https://www.theguardian.com/world/2015/dec/29/licio-gelli>>. Katsottu 29.4.2018.
- Johnson, Kirk
1987 Archbishop Files Suit to Halt Novel. – The New York Times 23.9.1987. <<https://www.nytimes.com/1987/09/23/books/archbishop-files-suit-to-halt-novel.html>>. Katsottu 25.3.2018.
- Jorisch, Avi
2012 The Vatican Bank: The Most Secret Bank In The World. – Forbes 26.6.2012. <<https://www.forbes.com/sites/realspin/2012/06/26/the-vatican-bank-the-most-secret-bank-in-the-world/#8a1b29a120b0>>. Katsottu 27.4.2018.
- Kennedy, Eugene
1989 Was the Pope murdered? – The New York Times 5.11.1989. <<https://www.nytimes.com/1989/11/05/books/was-the-pope-murdered.html>>. Katsottu 9.5.2018.
- Lewis, Paul
1982 Italy's Mysterious, Deepening Bank Scandal. – The New York Times 28.7.1982. <<https://www.nytimes.com/1982/07/28/world/italy-s-mysterious-deepening-bank-scandal.html>>. Katsottu 27.4.2018.
- Mathiason, Nick
2003 Who killed Calvi? – The Guardian 7.12.2003. <<https://www.theguardian.com/business/2003/dec/07/italy.theobserver>>. Katsottu 15.3.2018.
- Oliver, Mark
2007 Five cleared of Calvi murder. – The Guardian 6.6.2007. <<https://www.theguardian.com/world/2007/jun/06/italy.ukcrime1>>. Katsottu 23.3.2018.
- Reed, Christopher
2006 Archbishop Paul Marcinkus. – The Guardian 23.2.2006. <<https://www.theguardian.com/news/2006/feb/23/guardianobituaries.religion>>. Katsottu 5.4.2018.
- Riding, Alan
1989 U.S. Prelate Not Indicted in Italy Bank Scandal. – The New York Times 30.4.1989. <<https://www.nytimes.com/1989/04/30/world/us-prelate-not-indicted-in-italy-bank-scandal.html?pagewanted=all>>. Katsottu 2.5.2018.

- Roberts, Sam
2015 Licio Gelli, Italian Financier and Cabal Leader, Dies at 96. – The New York Times 18.12.2015. <<https://www.nytimes.com/2015/12/20/world/europe/licio-gelli-italian-financier-and-cabal-leader-dies-at-96.html>>. Katsottu 15.3.2018.
- Sheppard, Nathaniel
1982 Thousands Join in Last Tribute to Cardinal Cody. – The New York Times 30.4.1982. <<https://www.nytimes.com/1982/04/30/us/thousands-join-in-last-tribute-to-cardinal-cody.html>>. Katsottu 29.4.2018.
- Tornielli, Andrea
2017 a The Mystery is over: an underestimated illness led to Pope Luciani’s death. – La Stampa 4.11.2017. <<http://www.lastampa.it/2017/11/04/vaticaninsider/the-mystery-is-over-an-underestimated-illness-led-to-pope-lucianis-death-Ecpa8sscXJEX1IxcYWIgUM/pagina.html>>. Katsottu 25.4.2018.
b “This is what Pope Luciani was reading when he died” – La Stampa 11.12.2017. <<http://www.lastampa.it/2017/12/11/vaticaninsider/this-is-what-pope-luciani-was-reading-when-he-died-ZNUOSQmWKM9mjH2LLivXVzJ/pagina.html>>. Katsottu 25.4.2018.

Sanoma- ja aikakauslehdet

- Commonweal 1978.
HS Helsingin Sanomat 1978.
Kotimaa 1978.
SK Suomen Kuvalehti 1978.
The Guardian 1978, 2015.
NYT The New York Times 1978, 1981, 1982.
The Tablet 1978.
The Telegraph 2015.
WaPo The Washington Post 1978.
Vatican News 2017.

Kirjallisuus

- Allen, John L.
2004 All the Pope’s Men. The inside story of how the Vatican really thinks. New York & London & Toronto & Sydney & Auckland: Doubleday.
- Coppa, Frank
2014 The Papacy in the Modern World. A Political History. London: Reaktion Books.
2008 Politics and the Papacy in the Modern World. London: Praeger.
2003 The Papacy Confronts the Modern World. Malabar, Florida: Krieger Pub.
- D’Agati, Sara
2015 The United States Information Agency and Italy during the Johnson Presidency 1963-1969. Diss. Cambridge.

- Greeley, Andrew
1979 The Making of the Popes 1978. The Politics of Intrigue in the Vatican.
Kansas City: A Universal Press Syndicate Company.
- Gregg, Samuel
2013 The Modern Papacy. Major Conservative and Libertarian Thinkers. Vol. 5. Ed. John
Meadowcroft. New York & London: Bloomsbury.
- Gurwin, Larry
1984 The Calvi Affair. Death of a Banker. London: Macmillan.
- Hebblethwaite, Peter
1993 Paul VI. The First Modern Pope. New York: Paulist Press.
1978 The Year of Three Popes. London: Collins.
- Heininen, Simo
2004 Ihmistä suurempi. Paaviuden historia. Helsinki: Edita.
- Jeffers, H. Paul
2010 Dark Mysteries of The Vatican. New York: Citadel.
- Lamb, Matthew
2014 The Challenges of Reform and Renewal within Catholic Tradition. – Vatican II.
Renewal Within Tradition. Ed. Matthew L. Lamb & Matthew Levering. New York:
Oxford University Press.
- Pesch, Otto Hermann
2014 The Second Vatican Council. Prehistory, Event, Results, Posthistory. Engl. Deirdre
Dempsey. Milwaukee: Marquette University Press.
- Pollard, John F.
2010 Radio, cinema, and television, from Pius XI to John XXIII. – The Papacy since 1500.
From Italian Prince to Universal Pastor. Ed. James Corkery & Thomas Worcester.
Cambridge & New York & Melbourne: Cambridge University Press.
- Posner, Gerald
2015 God's Bankers. A History of Money and Power at the Vatican. New York: Simon &
Schuster.
- Raw, Charles
1992 The Moneychangers. How the Vatican Bank Enabled Roberto Calvi to Steal 250
Million Dollars for the Heads of the P2 Masonic Lodge. London: The Harvill Press.
- Wainwright, Geoffrey
2014 Anamnesis, Epiclesis, Prolepsis: Categories for Reading the Second Vatican Council
as "Renewal within Tradition". – Vatican II. Renewal Within Tradition. Ed. Matthew
L. Lamb & Matthew Levering. New York: Oxford University Press.
- West, Nigel
2017 Encyclopedia of Political Assassinations. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Williams, Paul L.
2003 The Vatican Exposed. Money, Murder, and the Mafia. New York: Prometheus Books.